سێ شاعیری چەپی کوردستانی ئێران

(ئەحمەد بازگر ـ ناسر حیسامی ـ حسێن شەبەق)

ئامادەکردنی: ئەنوەر حسێن و سەمیرە عەلی

ساڵی 2009

ناوی کتێب:
سێ شاعیری چەپی کوردستانی ئێران
(ئەحمەد بازگر. ناسر حیسامی . حسێن شەبەق)
بابەت: دیدار
ئامادەکردنی: ئەنوەر حسێن ـ سەمیرە عەلی
تایپ و هەڵەچن: نەورۆز فوئاد عەزیز
دیزانین و بەرگ: یوسف عەلی پور
ژمارەی سپاردنی(1556) ساڵی 2009ی وەزارتی ڕۆشنبیری پێدراوە
چاپ: چاپخانەی دیلان
چاپی یەکەم –ساڵی 2009
نرخ:(3000) دینار

[illegible]

- سنەوبەرە تەرەکان
- شیعرو تامەزۆیانی شیعر
- هەناسە تەزیوەکان

ئەنوەر حسێن – سەمیرە عەلی

ئایاری /2009

لەجیاتی پێشەکی:

شیعر وەك یەكێك لەژانرە گرنگەكانی ئەدەب، پێ بەپێی ژانرەكانی تر هەنگاوی گەورەی ناوە لەونێونەدەشدا شیعری كوردی پشكی خۆی هەیەو توانیویەتی لەپاڵ سەدان دەقی ناوازەی دونیادا، شوێنو جێگەو پێگەیەك بۆ خۆی بگرێتو شاعیرەكانی لەسەر تاسەری دونیادا بناسرێن.

ئەوەش شاراوە نییە، زۆر هەلو رێو شوێنو بوونی دەوڵەت، بۆ شاعیری دونیا، فاكتەرو یارمەتیدەر بوون، تابەزوویی بناسرێنو شیعرو دیوانەكانیان بەدونیادا بڵاوبكرێنەوەو بەسەدان رەخنەو لێكۆڵینەوە لەمیدیاكاناندا لەسەریان بنوسرێت كەبەداخەوە، ئەمە تاسەردەمێك بۆ شاعیرو نووسەرو هونەرمەندانی كورد زەحمەت بوو، ئەگەر چی هێشتاش ئەو فاكتەرانە بێ رێگر نین.

بەڵام سەرباری ئەو هەموو رێگریانە، شاعیری كورد دەقو قەسیدەی وای بەرهەمهێناوە كەهیچ كەسێكی ئاشنا بەشیعرو ویژدانی مرۆڤایەتی ناتوانێ سەرنجی نەداتێو دان بەو هەقیقەتەدا نەنێت كەداهێنانن.

بێگومان لەكوردستانی خۆرهەڵاتیشدا، دەیان شاعیری گەورەو باش هەڵكەوتوونو كەخاوەنی قەسیدەی جوانو شیعری

هاوچارخ‌و گه‌وره‌ن، به‌ڵام وه‌کو باسمکرد، ره‌نگه‌ زۆر فاکته‌ر هه‌بن، رێگایان نه‌داوه‌، ئه‌و هه‌قیقه‌ته‌ وه‌کو خۆی بناسرێت، ئه‌گه‌ر چی شیعر وه‌کو دڵۆپی ئاو وایه‌ به‌ته‌نها درزێکی به‌سه‌ بۆ شکاندنی تینویه‌تی خاك‌و بێگومان رۆژێکیش دێ تینویه‌تی ئه‌و شیعرانه‌ بشکێ که‌بێ هه‌ناسه‌ جێماون.

ئه‌م هه‌وڵه‌ی ئێمه‌ش ده‌یه‌وێت ده‌ربیجه‌یه‌کی بچووك بێت بۆ ناساندنی به‌شێك له‌شیعری شاعیران‌و هه‌وڵه‌کانیان له‌کوردستانی ئێران، که‌سه‌دان ده‌نگی جدی‌و شیعری پڕ به‌گه‌روو هاوارن.

بۆیه‌ دیداری ئه‌م سێ شاعیره‌ (ئه‌حمه‌د بازگر، ناسری حیسامی‌و حسێن شه‌به‌ق) به‌شێکی په‌یوه‌سته‌ به‌ده‌رخستنی هه‌وڵ‌و کۆشکه‌کانی ئه‌وان، به‌شێکی په‌یوه‌سته‌ به‌ده‌رخستنی توانا‌و قودره‌تی ئه‌وان به‌سه‌ر شیعردا، که‌ره‌نگه‌ مێژوو غه‌دری لێکردبن.

ئێمه‌ ده‌مانه‌وێت به‌م کێتبه‌ ئێوه‌ ئاشنابکه‌ین به‌به‌شێك له‌هه‌ناسه‌و شیعرو ره‌نج‌و ماندووبونی ئه‌م سێ شاعیره‌، که‌پڕن له‌ده‌ردو ره‌نج‌و ئازاری ئینسان‌و به‌ش مه‌ینه‌تان‌و سروشتی کوردستان‌و قسه‌کردن له‌سه‌ر چه‌وساندنه‌وه‌ی ئینسان‌و گه‌ڕانه‌وه‌ی به‌هارو جوانیه‌کان بۆی.

ژن‌و سته‌م‌و بێ مافه‌ییه‌کانی منالان‌و ده‌رو ئازاری کرێکاران‌و ئینسانی زه‌حمه‌تکێش‌و به‌ش مه‌نیه‌ت‌و به‌دبه‌ختی ئینسانی کورد

وەسفکردنی سروشتی جوانی کوردستان پانتایی شیعرەکانی ئەم سێ شاعیرەی داگیرکردووە، ئەوان قسەی دڵی سەدان لەکچان‌و ژنان‌و منداڵانی کوردستان‌و رەنجدەران‌و زەحمەتکێشانیان کردووە.

بۆیە گەر بمانەوێت لەو رەنج‌و ئازارانە تێبگەین دەبێ گوێ لەم سێ شاعیر بگرین‌و بەشیعرەکانیان ئاشنابین.

جیالەوە دوو پاشکۆ لەگەڵ دیدارەکانی ئەم شاعیرانەدایە بەهیوای باشتربوونی کارەکەو ئاشنابوونی ئێوەی خوێنەریش، ئەویش شاعیرو شیعرەکانیان؟

ئەنوەر حسێن ـ سەمیرە عەلی

ئایاری /2009

ئەحمەد بازگر:

شیعر، هەمیشە سەرپەنایەك بووە كە تێیدا ئۆقرەم گرتووە

ئه‌حمه‌د بایه‌زیدی (ئه‌حمه‌د بازگر)

بازگر له‌زمانی خۆیه‌وه

⋆ (21)ی مارس یان شه‌وی نه‌ورۆزی (1361) له‌ ئاوایی شندره‌ له‌ ناوچه‌ی گه‌ورکی سه‌ر به‌ شاری سه‌رده‌شت له‌دایکبووم.

⋆ له‌ به‌هاری ساڵی (1990) ه‌وه‌ له‌ وڵاتی سوید ده‌ژیم.

⋆ژیانی خێزانیم بریتیه‌ له‌ جه‌میله‌ی هاوسه‌رم، پوویا(19) ساڵه‌، هانا (18) ساڵه‌، هه‌وار (6) ساڵه‌ و ئاران (3) ساڵه‌.

⋆ له‌ دانیشگای یۆتۆبۆری لیسانسی سوسیۆنۆمی (کۆمه‌ڵناسی)م وه‌رگرتوه‌ و ئێستا وه‌ك به‌رپرسی ئیداره‌ی سوسیال (یارمه‌تیه‌ کۆمه‌ڵایه‌تیه‌کان) له‌ گه‌ره‌کێکی کۆمۆنی یۆتۆبۆری کار ده‌که‌م.

⋆چۆن ده‌ستتکرد به‌ نووسینی شیعر و که‌ی ده‌ستتپێکرد؟

-له‌وانه‌یه‌ زۆر سه‌یر بێته‌ به‌ر چاو، به‌ڵام من ئه‌وه‌نده‌ی بیرم بڕ ده‌کا، شیعر هه‌میشه‌هه‌ڤاڵێك و به‌شێکی جیانه‌کراوه‌ی ژیانم بووه‌. ئه‌سڵه‌ن له‌ دنیای ساکار و مناڵانه‌ی خۆمدا پێموابوو که‌ هه‌موو که‌س هه‌ر ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌ی

له گەڵ شیعر هەیە کە من بووم. پێموابوو هەموو کەس لە کاتی تەنیاییدا و ئەو دەمانەی رۆچنەکانی لێدەگیرێن، پەنا دەباتە بەر قەڵەم و نووسین. زۆر درەنگ و لە تەمەنی سێزدە، چاردەساڵاندا — ئەو دەم کە دەروازەی ئەدەبیاتی کوردیم لەرێگەی کتێبخانەی خزمێکمەوە لە مەهاباد لێکرایەوە- پەییم بەوە برد کە من سەرم لە نێو دەریای شیعر دایە. هەتا ئەو کات هەرچی دەمنووسی و دەمخوێندەوە هەر بەفارسی بوو. هیچ کام لە بەرهەمەکانی هەتا ئەو کاتیم نەماون. ئەڵبەت ئەگەر بشمابان، رووی بڵاوکردنەوەیان نەدەبوو.

بۆچی بوومە شاعیر؟ ئێستاش گرێ پوچکەیەکە هەتا زۆرتر بیری لێدەکەمەوە، کرانەوەکەی بۆم حەستەمتر دەبێ. من نە لە بنەماڵیەکی ئەدیب و ئەدەب ناسدا لە دایکبووم و نە سەردەمی مناڵیم گوێم بە بیستنی شیعر راهاتووە. خەڵکی دێم و تەنیا خوێندەواری گوندەکەمان باوکم بوو کە ئەویش تەنیا ساتێکی ژیانیشی لە سەر کورسی هیچ قوتابخانەیەك دانەنیشتبوو. کوێرە سەوادەکەی لە رێی هەستان و دانیشتن لە گەڵ خوێندکارانی دۆست و ئاشنایدا وەدەست هێنا بوو.

لە عیلمی رەوانناسیدا وشەیەك هەیە بە نێوی "ئێمپاتی"، ئەگەر زۆری قووڵ نەکەینەوە مانایەکەی بە کوردی دەبێ بە "هەست پێکردنی ژان و خۆشی کەسانیتر". من لەو نیعمەتە خۆرسکە بەهرەمەند بووم و هەم. ئازار دوانەیەکە کە من لە گەڵیا گەورە بووم. بەپێی هەڵکشانی تەمەنم ئازارەکانیش گەورەتر بوون. هەموو سات و کاتەکانی رۆژانی مناڵیم لێوان لێوە لەدروستبوونی پرسیار:

ئەو شەوەی کە منی شەش، حەوت ساڵە دیتم ژاندارمەکانی رژێمی شا باوکمیان رەپێچەکدا و تارمایی کراسە سپیەکەی لە نێو تاریکی رێگا باریکەکەی قەراغ ماڵاندا گوم بوو.

ئەو رۆژەی یەکەم جار چوومە قوتابخانە و هەستی مناڵانەم بە ئاخاوتنی زبری مامۆستا رووشا.

ئەو یەکەم شەوەی کە لە ژێر لێفەدا و بە تەنیایی لە نێو ژوورە شێدارەکەی مەنزڵی موحەسسیلیمدا منی مناڵ بەدەم هەنسکدانەوە لە دووری دایکم خەو بردمیەوە.

ئەو رۆژەی کە مناڵە شارییەکانی حەساری مەدرەسەی ئەروەندروودی سەردەشت منی نۆ ساڵەیان بە کۆپە و کرمانج قاو کرد.

ئەو یەکەم جارەی فارسی گوتنەکەم دەمی موعەللیمە تورک زمانەکەی پۆلی چواری سەرەتاییمی بە پێکەنین قژ کرد.

ئەو رۆژانە، ئەو ساتانە زۆرن، یەکجار زۆرن و لە ئەژماردن نایەن. بەهیوام رۆژێك لە رۆژان بەوردی بچمە نێو ئەو بیرەوەریانە و ئاورپێکی پشوو درێژبدەمەوە سەر ئەو سەردەمە.

بەداخەوە ئازارەکانی نێو تەمەنی ئێمەمانان - بە شاعیر و غەیرە شاعیرییەوە - بەسەر خۆشیەکاندا قورساییدەکا. ئازار و هەستکردن بە ئازار ئەوەندەی هەتا ئێستا عەقڵم پێی دەشکێ هۆی سەرەکی تێکەڵبوونی من لەگەڵ شیعرە. شیعر هەمیشە سەرپەنایەك بووە کە تێدا ئۆقرەم گرتوە.

بازگر شاعیری دژی ئازار و ناعەداڵەتی

★ له دیدارێکتدا لەگەڵ رادیۆ دەنگی شۆرشی ئێران، خۆت به شاعیری زەحمەتکێشان ناو برد. ئایا تەنها چینی زەحمەتکێش یان گەلی کوردیش؟

– نازانم مەبەستت له کام دیدارەیە، بەڵام هەر جارێك لەو دیدارانەی لێرەولەویٚ و لەگەڵ ئەم و ئەو کردوومن، ئەم پرسیارە هاتبێتە پێش، بەنەوعێك هەستکردن به ئازاری کرێکار و زەحمەتکێش له وەڵامەکانمدا رەنگیانداوەتەوە.
مەرگی ئەو مناڵانەی که لەبەر دەستتەنگی دایك و باوکیان، تەنانەت دوکتۆرێکیش ناچێتە سەر سەرینی نەخۆشیان، ئێستاش خەوی شەوانەم لیٚ ئاڵۆز دەکا. ژیانی منداڵان هەمیشە بۆ من ئەو پێوانە بووە که کۆمەڵگام پیٚ هەڵسەنگاندوە و منیشی خستوەتە ریزی کۆمەڵی. بەربڵاوی ئینسانی کرێکار و زەحمەتکێش که دەرفەتی رەخساندنی ژیانێکی شیاوی مرۆڤیان بۆ منالەکانیان لیٚ زەوتکراوە. من له خشتی سووریش نەفرەتم بوو وەختێك دەمزانی که قورەکەی به لاقی ناسکی منالی مەعسووم و لەدەرس و ژین بێبەش کراو شێلدراوە.
ئەگەر لەو دیدارە دا که تۆ مەبەستتە گوتوومە من شاعیری زەحمەتکێشانم قسەیەکی هەڵەم نەکردوە. ئەمە بەیانێکی سادەی هەستکردن بەو ئازارانەیە که ساڵ دوازدەی مانگ بەسەر زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی کوردستانەوەیە.

من ئەگەر بەعەقڵی ئێستام وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوە، دەڵێم؛ من شاعیری دژی ئازار و رەنجم، دژی ناعەدالەتی و زوڵمم، من لایەنگری ژیانم بەهەموو مانا و لایەنەکانیەوە، لایەنگری خۆشەویستی و پێکەنینم.
کورد وەك نەتەوە ژێردەستە. ئەوە پەڵەیەکی رەشە بەنێوچاوانی مێژووەوە کە چەند دە ملیۆن بنیادەم لە جوغرافیایەکی دیاریکراودا بە نێوی کوردستان، هێشتا ئاخاوتنیان بەزمانی کوردی بەتاوان سەیر دەکرێ. ژیانی نەتەوەیەك کە ئێستاش لیستی ژمارەی قوربانیانی بەدەست حکوومەتە فاشیستەکانی مەنتەقەوە هەر لەزیاد بوون دایە، بێشك یەکێك لەو ئازارانەیە کەمن هەمیشە هەستم پێکردوە.
من بێجگە لە کوردی شارەزاییم بە سەر چەندین زمانی زیندووی تریشداهەیە. بەڵام هەتا ئێستا هیچ زمانێك نەیتوانیوە لە دنیای ئیحساسی مندا خۆ لە ئەژنۆی زمانی کوردی بدا. زمانی کوردی ئازیزترین زمانی نێو ژیانی منە. شیعرەکانم باشترین شاهیدی وەفاداری من و ئەو زمانە بە یەکترن. ئەمە نە وەك ئیفتیخار و نە وەك شەرم باس دەکەم. راستییەکە کە لە درکاندنی زۆرتر خۆشحاڵم.

بازگر ئاشنای خوێنەرانی نییە!

★ لەگەڵ ئەوەی تۆ خاوەنی چەندین شیعری گەورە و جوانی، بەڵام هێشتا زۆر لە نووسەران و شاعیران و خوێنەران بەناوی تۆ و شیعرەکانی تۆ ئاشنا نین. دەبێ هۆکاری ئەمە چی بێت؟

- ئەم پرسیارە بێجگە لەمن دەبێ لەوانیش بکرێ. هۆیەکی، وە لەوانەیە هۆی سەرەکیشی ئەوە بێ کە من لە چاپکردنی دیوانی شیعرەکانمدا زیاتر لەرادەی پێویست بەکاوەخۆ بووم. خوێنەرانی شیعر و لەوانە نووسەران و شاعیران ئیمکانی ئاشنابوونیان لەگەڵ منا، لەرێگەی دیوانێکی شیعرەوە نەبوە. دەکرێ لیستەیەکی دووروودرێژ لە هۆیەکانی ریز بکەم. وەسواسی یەکێك لەوانەیە. لە سەرەتاوە من نەم دەویست کارێك بکەم کە دواتر لێی پەشیمان ببمەوە. ئەو وەسواسە بەرە بەرە بوو بە عادەت. هەمو جارێ کە لەگەڵ ئەو پرسیارە بەرەوروو دەبم عەزاب دەمگرێ. هەمو جارێکیش کە دەفتەری شیعرەکانم هەڵدەدەمەوە، چاوم دەکەوێتە سەر نووسراوە پرژوبڵاوەکانم، شیعرە تەواونەکراوەکانم، نووسراوە بێ تاریخەکانم، هەست بەتاوانباریدەکەم. بەڵام هۆکارەکانی هەرچی بن من ئامادەی وەئەستۆ گرتنی ئەو تاوانە هەم.

★ زوو دەستی کرد بە شیعر نووسین، بەڵام زوو وازی هێنا. دەکرێت پێم بڵێی بۆچی؟

- راستە زوو دەستم پێکرد بەڵام لەگەڵتا نیم بۆ بەشی وازهێنانەکە. من وازم نەهێناوە. بەداخەوە بەردەوامبوونەکەم زۆر لە دۆستیارانی شیعر ئاشکرا نییە. هیوادارم پێش تەواوبوونی ئەمساڵ لانیکەم دیوانێك بخەمە بەردەستی خوێنەران.

ژیانی واقیعیم زۆر لە جیهانی ئارەزووەکانم دوور بووە

⋆ لە شیعرەوە بۆ خەباتی شاخ و دواتر بۆناو مۆدێرنەی ئەورووپا، دوو جیهانی جیاواز، بۆچی دوو جیهان؟ ئایا خەباتی پێشمەرگانەت کاریگەری لەسەر شیعرەکانت جێهێشت؟ لەبارەی سەردەمی شاخەوە چی دەڵێیت؟

- لەبەشی یەکەمی پرسیارەکەت چاك تێناگەم، بەڵام ژیانی من هەتا ئێستا ئەو رەوتەی بووە. من نازانم ئەریّ دەکرا و مومکین بوو جۆرێکیتر بێ. من بۆم نەکراوە و پێموایە ئەوانەی بۆیان لواوە کە مەسیری ژیانیان بەرنامەرێژیبکەن دەگمەنن. لەوانەیە رووداوێکی بچووك رەوت و روخساری ژیان بگۆڕێ. ئەوە دەزانم کە ژیانی واقیعیم، هەمیشە زۆر لە جیهانی ئارەزووەکانم دوور بووە.

خەباتی پێشمەرگانە، بێگومان کاریگەری زۆری کردوەتە سەر شیعرەکانم. ئەگەر وانەبوایە زۆر سەیر دەبوو.

سەردەمی شاخ، سەرەرای هەموو تاڵیەکانی، گەورەترین مەدرەسەی ژیانم بووە. تەمەنی لاویم یان باشتر وایە بڵێم بەپێزترین ساڵەکانی تەمەنم هەر

لەو سەردەمەدا تێپەرین کەتۆ وەك سەردەمی شاخ نێودێری دەکەی. ئەو ساڵانە ئێستا کە ئاور دەدەمەوە سەریان، زۆرتر لە ئەفسانە دەچن! لە رۆمانی دوورودرێژی پرکارەساتی تاڵ و شیرین دەچن! ئەو ساڵانە سات و رۆژێکیان تێدا نادۆزیەوە کە رووداوێکی تازە تێیاندا رووی نەدابێ! سەردەمێکی پر لە جۆش و خرۆش، سەردەمێکی پر لە مەرگ و ژین، سەردەمێکی پر لەنرکەی هاواری ئێمە و گورزی سەرکوتی دوژمنان، سەردەمێکی پر لە نەسرەوتن، شکست، سەرکەوتن، پر لە کەوتن و هەستانەوە، پر لە هەنگاوی قورس و قایم! وشەی وەك خۆشویستن، لێبووردن، لەخۆبووردن، فیداکاری، ماندوویی نەناسی، سۆز و دڵسۆزی، نوێخوازی، هەدانەدان و بەرەوپێشچوون ئاوێتەی ژیانی رۆژانەمان بوون. ئەو سەردەمە سەردەمێکی هەرگیز لەبیرنەچۆوەی منە. داخێکی گرانی ئەو سەردەمە لە رۆژانی ئێستای ژیانمدا ئەوەیە، کە تاقە بیرەوەریەکم نیە کە یادی ئازیزی چەند هاورێی شەهیدمی تێدا زیندوو نەبێتەوە. قورسایی غەمی لەدەستچوونی ئەو گشت رفیقە خۆشەویستانەم، ئەو هەموو ئینسانە تێکۆشەر و رزگاریخوازانە، ئەو هەموو لاوە دڵ پڕ لەهیوای ژیانانە، بێ ئەوەی عادەتی پێبگرم بەردەوام لەگەڵمایە!

لە کوردستان هەستم بەخانە خوێ بوون دەکرد

٭ دەتوانم بڵێم دوورکەوتنەوەت لە کوردستان بۆ سوید، زۆر لە شیعر و هەست و سۆزی نیشتمانی دابڕیوی؟ هۆکارەکەی چیە؟

- زۆربەی ئەو وشانەی تۆ پرسیارەکەت پێ دارشتوە، لە لای من پرسیار دروستدەکەن یان لانی کەم من بەم شێوەیە و بەم زمانە شیعری خۆم وەسف نەکەم. بەڵام نامەوێ بیکەم بە هەویرێکی ئاوهەڵگر هەر بۆیە لێرەدا دەمەوێ ددان بە راستیەك دابێنم. لە کوردستان هەستم بەخانە خوێبوون دەکرد، بەڵام لێرە هێشتا وەك میوان خۆم دەبینم. ئەوەم باش لێ روون نییە کەئەگەر لە جیاتی سوید لە وڵاتێکی تری ئەوروپایی بارگەم خست بایە، هەر ئەو هەستەمدەکرد یان نا!

پەرەوازە بوون و گیرسانەوەم لە سوێد سەفەرێك بوو لە ئەحمەد بازگرەوە بۆ پەنابەر! ئەو سەفەرە هێندێك دژواری نامۆ بەژیانی هەتا ئەو کاتمی تێدابوون کە دەبوایە لەگەڵیان دەستەو یەخە بم. هەتا پەنابەرێك دەکەیەوە بە ئەحمەد بازگر زۆری پێدەچێ. ئەم کێشەیە بێگومان کاری کردوەتە سەر هەموو لایەنەکانی ژیانم و لەوانە شیعرم.

من لە گەڵ رەنج و مەرارەت و خۆشی و پێکەنینی کۆمەڵگای کوردستان گەورە بووم. تابلۆکانی ژیان لەو کۆمەڵگایەدا بۆم ئاشنان و رەمزی پەیوەندی نێوان بنیادەمەکانی ئەو مەڵبەندە دەناسم. بە کۆدەکانی بێگانە نەبووم و لە سەرنجێکی کورتی سەرشەقاما دەمتوانی لە سیمای غەمباری کرێکارێکی بێکاردا تابلۆی غرووری تێکشکاو و ژانی ژینێکی بێسبەینێ، ببینم. نیگای برسی، ترساو و بێئارامی هەر منالێك رۆمانێکی دەدایە دەستم. خوێندنەوەی داستانە دوورودرێژەکانی پشت رەشپۆشیی دایکەکان، دارستانە بەخەڵووزکراوەکان، گڵکۆی شەهیدەکان، شارە خنکێندراوەکان و ژینە تەنگ پیهەڵچنراوەکان زۆر بۆم سادە بوو.

کۆدەکان، ڕەمزەکان، پەیوەندیەکان، زمانەکە، مێژووەکە، سەرقاڵییەکان و تەنانەت ژانەکان دوای هاتنم بۆ ئەوروپا جیاوازیان هەیە.
هەدانەدان، تێکۆشان و بەسەر کۆسپەکاندا سەرکەوتن وادیارە زیاتر لە رادەی پێویست بە بەژنی ئێمەمانان براوە. هەر بۆیە ئەم کێشەیە هەروا بەردەوامە و هەتا ئێستا لە پێی نەخستووم. بەڵام چەندە سەرکەوتوو بووم یان دەبم دەبێ داهاتوو نیشانیبدا.

⋆ مەسەلەی ژنان و خەباتی چینایەتی دوو چەمکی گەورەن لە ناو شیعرەکانی تۆدا. ئەمە لەچیەوە سەرچاوە دەگرێت؟

- سەرنجەکەی تۆ لەسەر شیعرەکانی من راستە، بەڵام پێمخۆشە بەر لەوەی وەڵامت بدەمەوە دەستکارییەکی بکەم.
خەبات و لەوانە خەباتی چینایەتی لەخۆیدا زۆر کێشەی زەق و کۆمەڵایەتی دەگرێتە خۆی. من شاعیرێکی هەناسە ساردی دانیشتووی نێو ژوورێکی شێدار و نیوەتاریکی گوندێکی پەریوەی کوردستان نەبووم کە لەنێو قەڵەم و کاغەزی پرژوبڵاوی دەوروبەرمدا فرمێسکی بێدەسەڵاتی هەڵرێژم و خەفەت لە بێوەفایی زەمانە بخۆم. من خۆم هەموو ساڵەکانی لاوەتیم لە نێو بڵێسەی گڕی خەباتێکی گەرمی شۆڕشگێرانە و ڕزگاریخوازانەی کوردستاندا تەیکردن. ڕۆژوشەوەکانی ئەو ساڵانەم پڕە لەبەرەورووبوونەوە لەگەڵ دنیایەك کێشەی بچووك و گەورە: چارەسەرکردن و ئاشتکردنەوەی دوو جیرانی دڵ لەیەکتر هێشاو، ڕزگار کردنی کۆرپەیەکی سەرلانکە کەفەرەنگی دزێوی گەورە بچووك کردن، دڵدانەوە و هیوابەخشینەوە بەدایکێکی جەرگ

سووتاو، شەری مان و نەمان لە گەڵ دوژمنی کورد، دەنگ خستنە پاڵ دەنگی کرێکارانی کوورەخانەکان، بەگژداچوونەوەی ئەو ئاگرەی کە شاخ و شاری کوردستانی کردبووە گۆرەپانی بەرەنگاری...

لەو نێوەدا دوو کێشە، دوو پرسیار، دوو گرێ یان دوو ژان زۆر لەشیعرەکانی مندا رەنگیان داوەتەوە. مەسەلەی ژنان و بیماڤ منالان. تۆ دەپرسی سەرچاوەی ئەو دوو چەمکە لە شیعرەکانی مندا چییە؟ بەراستی خۆشم نازانم. وەڵامەکەی لەوانەیە ئەوە بێ کە ئەم دوو کێشەیە، دوو کێشەی زۆر گەورەی کۆمەڵگای کوردستان بن. لەوانەیە من هەستم بەوە کردبێ کە ئەم دوو کێشەیە دوو پێوانەی زۆر گونجاو بن بۆ ئەوەی کۆمەڵگایەکیان پێهەڵسەنگێنی. لەوانەیە زەقبوونەوەی ئەو دوو چەمکە لە شیعرەکانی منا رێك پەیوەندی راستەوخۆیان لەگەڵ ژیانی منالی خۆمەوە وەك تاکەکەس هەبێ، لەوانەیە...

⋆ دەکرێت بڵێم کە دەیەی هەشتاکانی سەدەی رابردوو (1990/1980) بە دەیەی شیعری ئەحمەد بازگر بزانین؟

- زۆر لەوە دەچێ وابێ هەرچەند سەلماندن و قبووڵ کردنی زۆر بۆم سەختە!

⋆لە یەکەمین بەیاننامەی کانوونی هونەر و ئەدەبیاتی کرێکاری کوردستان لە جۆزەردانی (1364) دا هاتوە ئامانج لە دامەزراندنی کانوون،

پەرپێدانی هونەر و ئەدەبیاتی کرێکاری و پەروەردە کردنی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی بەرینی کرێکاران و زەحمەتکێشانە بۆ خەباتی چینایەتی.

دەپرسم تۆش لە هەیئەتی دەبیرانی کانوون بووی، مەبەست لە دەستنیشانکردن و جیاکردنەوەی بەتەنهای ئەدەبی کرێکاری چی بوو لە کاتێکدا شۆرش، شۆرشێکی جەماوەری و کۆمەڵایەتی بوو؟

- هەم ئەو وەختی و هەم ئێستاش تەعبیری "هونەر و ئەدەبیاتی کرێکاری" لە روانگەی زۆربەی ئێمەوە باسێکی ئاوەڵا بوو. پێموایە ئەم باسە زۆر پرسیاری وەڵام پێنەدراوەی لە خۆیدا هەیە. زۆر راحەت دەکرێ ئەدەبی کرێکاری لە رۆمان و شیعر و کورتەچیرۆك دا دەستنیشان بکەی، بەڵام وەختێك مەسەلەن دەگەیە مۆسیقا و سەما تووشی ژانەسەر دەبی. ئێمە ئەو وەخت زۆر باسی بەپێز و دوورودرێژمان لەسەر ئەو نێودێرکردنە کرد. بەداخەوە بەشی کەمیمان نووسیەوە و بەئاگاداری دەرەوەی خۆمانمان گەیاند.

ئەوەی سەرەنجام ئێمەی هێنایە سەر ئەو قەناعەتە کە کانوونەکەمان نێو بنێیین کانوونی هونەر و ئەدەبیاتی کرێکاری، زۆرتر سنوور کێشان لەبەینی خۆمان و بەشی زۆری ئەو رەوتە ئەدەبی و هونەریانە دابوو کە هیچ جێگە و رێگەیەکی بۆ ئەدەبی کرێکاری لەبەرچاو نەدەگرت. ئێمە هەروەك لە رەوتی سیاسی و فکریدا حەوڵماندەدا سەرنجی دنیا بۆ لەمەیدان دابوون و کۆڵەکەبوونی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان لە بزووتنەوەکەدا

رابکێشین، ده‌مان هه‌ویست له‌ مه‌یدانی هونه‌ر و ئه‌ده‌بیاتیش‌دا ئه‌و چینه‌ چه‌کی خۆی هه‌بێ.

من ئێستا گومانم هه‌یه‌ که‌ له‌و کاره‌مان‌دا سه‌رکه‌وتوو بووین. به‌ڵام ئه‌وه‌ی که‌ لێی بێ شکم دانانی به‌ردی بناغه‌ی ره‌وتێکی ئینسانی بوو که‌ به‌رهه‌می تێکۆشانی سه‌میمی‌ترین به‌شی شاعیران، نووسه‌ران و هونه‌رمه‌ندانی کوردستان بوو.

⋆ کاتی خۆی له‌ ساڵی (1367) دا فتوای کوشتنی سه‌لمان روشدی نووسه‌ری کتێبی ئایاتی شه‌یتانیت مه‌حکووم کرد، ئایا ئێستاش هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌و هه‌ڵوێسته‌ی؟

- به‌ڵێ! فتوای کوشتنی نووسه‌رێك به‌تاوانی نووسینی کتێبێك له‌ گه‌ڵ هه‌موو ئه‌رزشه‌کانی ئینسانی ناته‌بایه‌ و هه‌میشه‌ و له‌هه‌ر هه‌لو مه‌رجێکدا ده‌بێ قبووڵ نه‌کرێ.

⋆ هه‌یئه‌تی ئیجرایی کانوونی هونه‌ر و ئه‌ده‌بیاتی کرێکاری زۆر شاعیرانی وه‌ك ئه‌حمه‌د بازگر، محه‌مه‌دی میسری، فریدون نازری، رێبوار، ناسر حیسامی، سه‌عید وه‌یسی، خالید ره‌حیمی، وریا ئارێنان، رزگار عه‌لی په‌نا، ویدا ره‌زایی له‌خۆ گرتبوو، ئایا ئه‌مانه‌ هه‌موو له‌ سه‌ر کار و مانیفێستی مارکسیزم و ئایدیای مارکسیسم کاریان ده‌کرد یان شێوازێکی تر بوو؟ پاشان ده‌پرسم ئه‌م ده‌نگانه‌، ئه‌م شاعیرانه‌ له‌کوێن؟

- وەڵامدانەوە لەجیاتی ئەو هاورێیانە کارێکی دژوارە. ئەوەی مەعلووم بوو هەمووی ئێمە پێشمەرگەی کۆمەڵە بووین و کۆمەڵەش رەوتێکی مارکسیستی و چەپی کوردستان بوو.

نوکتەیەك گرنگە کە من دەبێ لێرەدا باسیبکەم. کانوونی هونەر و ئەدەبیاتی کرێکاری تەشکیلاتێکی لاوەکی سەر بە کۆمەڵە نەبوو. حەولی هەمووی ئێمە ئەوە بوو کە ئەو رێکخراوەیە لە بیر و بۆچووندا سەربەخۆ بێ و لە سەر پێی خۆی راوەستێ. پاراستنی سەربەخۆیی تەشکیلاتێکی ئەدەبی و هونەری لە نێو رێکخراوەیەکی سیاسی سەرقاڵی شەردا، ئەرکێکی سەخت بوو.

ئەو دەنگ و شاعیرانەی تۆ نێوت هێناون ئێستا هەموویان لە وڵاتە جۆربەجۆرەکانی ئەوروپا و ئەمریکا دەژین.

ئێمە شاعیری شۆڕشگێڕو چینایەتی بووین

★ دەکرێت بڵێین کە بازگر، رێبوار، نەکەرۆز، م خارا، پشکۆ، محەممەدی میسری، ناسر حیسامی.. لە دەیەی هەشتاکاندا وەکوو پێشەنگی شیعری شۆرشگێرانە یان شیعری چینایەتی بناسرێن بەتایبەت؟ یان وەکوو ئەدەبی بەرگری چاویان لێبکرێت؟

- بەلای منەوە هەر دووکیان.

★ تا ئێستا دیوانێکی چاپکراوت نییه، بۆچی؟ دەکرێت پێم بڵێیت یەکەم شیعرت چیبوو؟

-وەدوا کەوتنی دەرخستنی دێوانێك، عەزابێکی چەندها ساڵەیە کە لەگەڵ خۆم دەیکێشم. ئەو سەردەمە لەکوردستان زۆر وەسوەسەم بوو لە چاپ کردنی دیوانی شیعر. پێمخۆش نەبوو کارێك بکەم کە دوایی لێی پەشیمان ببمەوە. دوای هاتنم بۆ دەرەوە زۆری پێچوو هەتا دامەزرامەوە. موشکیلەی سەرەکیم لەم ساڵانەی دواییدا وەختە. بە هیوای نووسینی پێشەکیەکی تێر و تەسەلم بۆ یەکەم دیوانی شیعرم. وردە وردە خەریکم واز لەو بیرۆکەیەش دێنم و دامناوە ئەمساڵ، تەنانەت ئەگەر بە کەم و کووریشەوە بێ دیوانێك چاپبکەم.

یەکەم شیعرم، ئەگەر بکرێ نێوی شیعری لێبنێی، بە فارسی بوو. بەفارسی نووسینم بەو دەلیلە سادەیە بوو کە بەفارسیش دەمخوێند. هیچ کام لە نووسینەکانی ئەو سەردەمەم نەماون. یەکەم شیعری کوردیم دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمێك لەتەمەنم کە پێموایە لەدەوری سێزدە، چاردە ساڵان دابووم. چێژی خۆشی ئەو سەردەمی کە بەکوردی نووسین و خوێندنەوە فێر بووم، ئێستاش هەستپێدەکەم.

لەشاری سەردەشت لە شوێنێك بەنێوی کەنەکان، سێ کانی لەپەنا یەکتر، نێویان لێنرابوو کانی مەلا ئاوارە. مەلا ئاوارە ئەو پێشمەرگە شۆرشگێرە بوو کە لەو شوێنە لەتەك دوو هاورێی تریدا، بەدەست ئەرتەشی رژێمی شای

پەهلەوی، ئیعدام کران. خەڵك دەیگوت ئەو کانیانە دوای ئەو کارەساتە هەڵقوڵاون.

لـەتـەك دۆسـتـێـكـما بـــە هـیـوای گـــەڕان
لـــەشـار چـوویـنـە دەر بۆ لای كـەنـەكـــان
لـەنـیـّو دۆڵــێـكی نـــاو سـەوزە گـیـــا
وەك چـــاوی قـرژاڵ ســێ كانیلكەی جـوان
هـــاورێـــکـەم گـوتی ئـــەم كـانـیـانـــە
لـــەدوای ئـــاوارە لـــێـــرە هـــەڵـقـوڵان
پـێــم گــوت نـــا رفـــیـق، هەڵـنـەقـوڵاون
بـــۆ رۆڵـــەی دەگـــری دایـكی نیـشتـمان

★ هونەر و ئەدەبی کوردی لەناوەوە، لە تاراوگە چۆن دەبینی؟ هەنگاوی ناوە یان لە قەیران دایە؟

- وەڵامی ئەم پرسیارە پێویستی بە لێکۆڵینەوەیەکی هەمەلایەنە و لێ زانانە هەیە. من ئەو ئامادەگیە لەخۆمدا نابینم کە لەم بابەتەوە نەزەر بدەم، بەڵام واهەستدەکەم کە هونەر و ئەدەبیات یان بەگشتی جموجۆڵی فەرهەنگی لەناوەوە زۆرتر چوەتە پێش.

بەشاملو زۆر موعجیبم

★ بە چ شاعیر و نووسەرێك زۆر موعجیبی؟

- ئەو شاعیر و نووسەرانەی کە لە خوێندنەوەیان وەرەز نابم زۆرن. یان دەکرێ بڵێم کە خوێندنەوەی زۆربەی هەرەزۆری شاعیران و نووسەران بە کورد و غەیری کوردەوە، خۆشیم پێدبەخشن. بەڵام ئەحمەدی شاملوو، شاعیری ئێرانی فارس زمان زیاتر لە هەموان دەمباتە نێو دنیا جوانەکەی خۆی.

-بۆچوونت لەسەر ئەم شاعیران چۆنە؟ بەدێرێك. شێرکۆ بێکەس، سۆزان مامە، رێبوار، محەمەدی میسری، کاکە، ناسر حیسامی، شاملوو، فروغ، سوارەی ئیلخانی، رەحمان تەرەغە، سەعید ئەمانی، سەمەدی بهرەنگی.

- راستیەکەت بوێ ئاشناییم لەگەڵ بەرهەمی بەشێك لەو نێوانە نییە. بەڵام ئەگەر هەمووشیانم بەباشی ناسیبا، پرسیارەکەتم بێ وەڵام دەهێشتەوە. پێم بێئینسافیەکی گەورەیە دەرحەق بەو نێوانە ئەگەر بۆچوونی خۆمیان لە دێرێکدا لەسەر دەرببڕم.

بازگر فێمینیسته

⋆ دەکرێت بڵێم کە شیعری زوڵفا نموونەیەکە لە خەباتی فێمینیستی تۆسەبارەت بەژنان. پاشان دەپرسم زوڵفا کێیە؟ دواتریش دەپرسم خۆ ئێستا رۆژانە چەندین زوڵفا دەکوژرێن بەڵام تۆ شیعریان بۆ ناڵێیت؟

- وشەی فێمینیسم هەر تووشی ئەو بەڵایە هاتوە کە وشەی کۆمۆنیزم، ناسیونالیزم، و لیبرالیزم و ئەوانیتر. دەکرێ بڵێم لە زۆر بارەوە بە ئەندازەی ژمارەی بنیادەمەکان یان هەر نەبێ بەقەد ژمارەی حزبە سیاسیەکان، تەعبیری جیا جیا لەو وشانە دەکرێ. بەم هۆیە زۆر بە ئیحتیاتەوە من ئەو وشانە بەکار دێنم، یان زۆر جار تەنانەت خۆمیان لێدەپارێزم.

شیعری زوڵفا هاواری ئیعتیراز و نەفرەتی منە دژ بەو ستەمەی کە بەسەر ژنەوەیە. تۆ دەکرێ هەر نێوێك کە پێت شیاوە لەسەری دابنێی. زۆڵفا نموونەیەك لەو کچە بێمافانە بوو کە بوو بە قوربانی پیاوسالاری کۆمەڵگا و فەرهەنگی رزیوی هێشتا ئاسەوارماوی سەدان ساڵ لەوەبەر. زوڵفاش حەقی هەبوو وەك هەر مرۆڤێکیتر رزگار بژی و لە نیعمەتەکانی ژیان بەهرەمەند بێ. حەقی هەبوو ئەو لانیکەم مافەی کە خۆی هاوسەری ژیانی دەستنیشانبکا، بۆ بسەلمێندرێ. زوڵفا نەك هەر ئەو مافەی لێ قەدەغەکرا، بەڵکو بەشێوەیەکی درندانە قەسسابیش کرا. زولفا تەنیا نموونەیەك لە

هەزاران کچی ماف لێ زەوتکراوی کوردستان بوو. شیعری زوڵفا لەدایك بوو لەبەر ئەوەی من هەم زوڵفا و هەم بنەماڵەکەییم دەناسی.

شیعری لەچەشنی زوڵفام لەو وەختەوە نەگوتوەتەوە، بەڵام ژانی ستەم لەسەر ژن پۆی نێو رایەڵی هەمیشە دیاری شیعرەکانی منە. ئەم شیعرە کورتەی خوارەوە لەدایکبووی شەوێکی سارد و سڕ و تاریکی یەکەم مانگی ئەمساڵە. ئەم شیعرەم بۆ ژیلا گوتوە. ژیلاش لە ژێر هەرەشەی سەنگسارکردنی ئێراندایە

ژیلا کێیە؟

ژیلا ژنە!
ژیلا دایکە و
ژیلا مناڵ!
ژیلای من ئەو مناڵەیە
کە بووەتە ژن،
کە بووەتە دایك!
دایك و مناڵ و ژن!
من هیچ جوانی‌یەك شك نابەم
شان لە شانی
جوانیی ئەم سێ وشانە دا !
هیچ جوانییەکی‌تر شك نابەم

وەك ئەم سیانە

تیشکی جوانی

لە روخساری

کۆمەڵگای چی،

ئا ئەم ئازارستانە دا!

ژیلا بۆی نییە هیچیان بێ!

نە دایك نە ژن و نە منالّ!

ئەم هەوڵە بۆ من زۆر بەنرخ

⋆ (1367) لە مقەرەکانی کۆمەڵە لە ناوچەکانی مەریوان و سنە و مەهاباد چەند شەوی شیعرت بەرێوە برد. دەکرێت بیرەوەری ئەو شەوانەمان بۆ باس بکەیت؟

- سەرنجم لەسەر ئەو پرسیارەت وەك بزمار مێخکوت بوو. بردتمەوە بۆ نێو هاورێیانی گوردانی(24)ی مەهاباد، یادگارەکانی گوردانی شوان، گوردانی کاك فوئاد و سەرجەمی ئەو کچ و کورە لاوانەی کە ئەو شەوانە لە مقەرەکانی پێشمەرگە تەنیا بۆ گوێگرتن لە شیعر کۆببوونەوە.

شازده ساڵ دواتر، بیرەوەری ئەو شەوانە دەبێتە پرسیار لە لای تۆ، هێندەی‌تر من خۆشحاڵ و گەشبین دەکا. من دەزانم ئەو شەوی شیعرانە وەك زۆر یادگاری بەنرخی‌تری ئەو ساڵانە، وەها تۆمار نەکران کە لە تاریخدا و بۆ نەوەی دواتر بمێننەوە. واوێدەچێ کە تۆ ئەم هەواڵەت لە بەشداربوانی ئەو شەوانەوە بەگوێ گەیشت بێ. ئەوە خۆی لەخۆیدا بۆ من بەنرخە. وادیارە ئەو شەوی‌شیعرانە ئامانجی خۆیان پێکاوە. خۆزگە ئەو کات، ئێمەمانان عەقڵی بایەخداربوونی ئەو ساتانەمان دەزانی و بەنەوعێك و بەشێوەیەك تۆمارمان کردبانایە، کە بۆ هەموو کەس ئیمکانی دەست پێراگەیشتنیان هەبوایە. ئێستا بێشك ئارشیوێکی گەورەمان لەو تاریخە دەبوو. بەداخەوە ئەمرۆ دەبێ هەرکام لەئێمە کە بەشداری ئەو رۆژانە بووین، ئەو مێژوویە لەبیرەوەریەکانماندا هەڵێنجین.

شەوی شیعر بەداخەوە سوننەتێکی جێکەوتووی پێشمەرگایەتی نەبوو. دەلیلەکەشی لەوانەیە ئەوە بووبێ کە سەرجەمی ژیانی ئەو رۆژانە قەسیدەشیعرێکی پرکارەساتی دووروودرێژ بوو.

جاروبار لێرەولەوێ هەوڵێك دەدرا. بۆ زاخاوی مێشك و بۆ حەسانەوە و پشوودان، مانگی جارێك، لە ناو مقەرەکان، یان گوردان و پەلەکانی پێشمەرگەدا، بەرنامەیەك هەبوو کە بە بەرنامەی گاڵتە و گەپ نێودێر کرابوو. لەو بەرنامانشدا بەراستی زۆر حەولی بەنرخ و زۆرجار بەپێزی هونەری دەدرا. یادی ئەو شەوانە و ئەو بەرنامانەش بەداخەوە زۆرتر لە بیرەوەری تاکەکەسەکاندا ماون.

لەم دواییانەدا چەند هاورێیەکی رادیۆ کۆمەڵە چەند کارێکی تایبەت بەو شەوانەیان لەسەر کاسێت تۆمار کرد. هیوادارم ئەو بەرهەمانە لە ئارشیوی رادیۆ کۆمەڵەدا پارێزرابن.

حەولێکی کورت ماوەش لەلایەن شانەیەکی حزبییەوە بۆ ناساندن و یادکردنی هەرجارەی شاعیرێك، یان نووسەرێك لە کتێبخانەی ناوەندیدا لە ئۆردوگای مالوومەدرا. یەکێك لەو شەوانە لەبیرمە یادی مامۆستا گۆران بوو. من یەکێك لە دەعوەتکراوەکانی ئەو یادە بووم. بەرێوەبەری ئەو یادە هاورێیەك بە نێوی ئەمین گورجین بوو. بێ ئەوەی خۆم خەبەرم بێ، لەخوێندنەوەی ریزی بەرنامەکەدا نێوی منیشی هێنا کە قەرارە شیعر بخوێنمەوە. من و هاورێی زۆر خۆشەویستی گیانبەختکردووم ناسح مەردووخ لەلای یەکتر دانیشتبووین. دیارە ئەویش هەر وەك من بێخەبەر، بەڵام قەول بوو شیعر بخوێنێتەوە. ئەو شەوە هاورێیەکیتریشمان بەنێوی مامۆستا هیوا ویڵۆنی لێدەدا. بۆ ئەوەی باش بچیە نێو بیرەوەریەکەوە با لێت نەشارمەوە وەزعی ئابووری وماڵی کۆمەڵەی ئەو سەردەم زۆر خراپ بوو. خواردنی شێومان ئەغڵەب نان و پەنیر یان نانێك و هێلکەیەك بوو. هەر ئەوە وایکردبوو کە برسیایەتی لەنێوماندا دیاردەیەکی ناسراو بوو. ئەو شەوە قەول بوو کە لەبەینی یادەکەدا پشوویەك بۆ شیرکاکائۆ خواردنەوە بدرێ. ئەوە مزگێنیەکی خۆش بۆ هەموو بەشداربوان بوو. بەپشوودانی نێو کۆبوونەوەکانمان دەگوت ئانتراکت.

وەختی گێرانی شیرکاکائۆ بەنێو بەشداربواندا، لەهەر دوولاوە، کە گەیشتە من و ناسح تەواو بوو. ئێمە هیچکاممان بەرمان نەکەوت. شیعری ئەو

شەوەی من، ئەڵبەت ئەگەر نێوی شیعری لێبندرێ، بوو بەم چەند دێرەی خوارەوە:

ئـەمـن یاران لـە ئێوەی دۆست وەك بـازگر تەكبـیـرم دەوێ
لـە نـاو ئـێـوەی ئـاشـنـادا چەند كـەسێ هاوبـیـرم دەوێ
كاتـێ گوتـیان ئـانـتراكـتـە و شـیركاكائـۆ دەخـۆیـنـەوە
گـوتم ئـۆخـەی رۆژەكـەیـە، شـیر بـێ بـۆ پـەنـیرم دەوێ؟
مـن و نـاسـح لـەخـۆشـیـانـا هەر دوو لـێومان بۆ لـستـەوە
بۆ ئەوەی باش لێم حاڵی بن چەند كـەسی فـەقـیـرم دەوێ
بـەڵام كـاتـێ كـاكـە ئـەمـیـن دوا فـنجانـە شـیری هـێـا
هـەستی تـوورەم گـوتی بـەدڵ بـۆ كـوشتـنی تـیـرم دەوێ
لـەمەوەدوا دەعـوەتم بـكـەن بـێم گوێ بـۆ شیعـر رادێـرم
بەر لە شیعر و نەغمەی وێڵۆن، پێشمەرگەم و شیرم دەوێ

ئیتر با لەوەبگەڕێین كە رۆژی دواتر چەندەم رەخنە لێگیرا و هاورێیانی شانەكە چیان پێكردم. گوتیان كە من بەم چەند دێرە سێبەرم خستە سەر ئامانجی یادەكە. بەشداربوان ئەم بەشەیان زۆرتر لە بەشەكانی‌تر لەبیر مابوو.

⋆ خەباتی چەكداری وەكوو پێشمەرگە و خەباتی فەرهەنگی وەكوو شاعیر لە سەردەمانی شاخدا چیان پێ بەخشی و چیان لێ زەوتكردی؟

- وەڵامی ئەم پرسیارە هەڵدەگرم بۆ نووسینێكی تێر و تەسەل‌تر لەسەر ئەو مێژوویە.

شیعری نەورۆزانە نەتەوەییە

⋆ شیعری نەورۆزانە ناکرێت بڵێیت مەیلێکی نەتەوەیی پێوەیە یان دیسان شیعرێکی چینایەتیشە؟

- فەزای شیعری نەورۆزانە کوردستانە. هەموو تابلۆکانی ئەو شیعرە بۆ کەسێك کە لەو وڵاتە ژیابێ یان بژی، ئاشنا و ناسراون. تەبیعەتی کوردستان لە دەست داگیرکراوبوونی دەناڵێنێ. ئیتر ئەوە کاری رەخنەگرانە کە ئەم شیعرە دەبەنە چ خانەیەکەوە.

⋆ لە رۆژانی (26)ی سەرماوەز تا (2)ی بەفرانباری(1365) (1986) بەشداری یەکەمین فیستیڤاڵی هونەری کانوونت کرد. ئایا دوای ئەوە بەشداری هیچ فستیڤاڵێکی کوردی، یان نێودەوڵەتیت کردوە، یان خاوەنی هیچ خەڵاتێکیت؟

- تەنانەت ئەو فستیڤاڵەش کە تۆ باسی دەکەی لەبیرم نەماوە، هەتا بڵێم لە چەندیتریشدا بەشدار بووم. بەڵام زۆرتر لەوەدەچێ کە لەو بەشداریکردنانەدا هەژار بم. خەڵاتیش بەپێی مەبەستەکەی تۆ و بەپێی رەسمی ناسراو، نا هیچ خەڵاتێکی لەو چەشنەم وەرنەگرتوە، بەڵام ئەوەی من پێی دەڵێم خەڵات، دیدارێکی لەو چەشنەیە کە لەگەڵ تۆی دەکەم. تۆ

منت لەنزیکەوە نەدیوە و منیش ئیفتخاری ئاشنایی نزیکم لەگەڵ تۆدا نیە. بەڵام لە پرسیارەکانتەوە دەردەکەوێ تۆ لە زۆر بواردا ڕەوتی ژیانی من چاکتر لەخۆم دەناسی. خۆشەویستی لەچەشنی تۆم بێ ئەژمارن. ئەمە باشترین خەڵاتی منە.

★ئایا بە فارسی شیعرت وتوە؟

- پێشتر وەڵامی ئەم پرسیارەم داوەتەوە. دەبێ بڵێم نا.

قانع زەحمەتکێش بوو

★ ساڵی (1365) (1986) لە نووسینێکتدا ستایشی قانع دەکەیت. مەبەستت لەم نووسینە ئەوەیە کە وەکوو شاعیرێکی زەحمەتکێش و خزمەت بەمەسەلەی چینایەتی باسی بکەیت، یان وەکوو شاعیرێکی کورد؟

- مەبەستی من کەمتر ئەوەیە کە خەڵکیتر چۆن باسی قانع بکا. زیاتر هەستی خۆمم دەربریوە و بۆچوونی خۆمم لەسەر قانع گوتوە. قانع خۆی هەڵقوڵاوی چینی زەحمەتکێشی کوردستان بوو. هەموو ژیانی بە هەژاری و نەداری بردە سەر. ئەوەی لە قانعدا بەرچاوە نەسرەوتن و دژایەتی کردنی – بە پێوانەی سەردەمی خۆی – لەگەڵ کۆنە پەرستی و خورافە بوو. قانع لەلای من تێکۆشەرێکی ڕێگای بەرەوپێشبردنی کۆمەڵگای کوردستان و

شاعیرێکی نوێخواز بوو. جەسارەت و نەترسی ئەو شاعیرە دەستتەنگە بۆ من هەمیشە جێی ستایش بووە.

★ جوامێر شیعری "کوا وەختی بوو" بۆ د.جەعفەر شەفیعی نووسیوە. تۆ لەو بارەیەوە شیعری پربەپری خۆشەویستیت نووسیوە بۆ شەخسێ. ئایا ئەم شیعرانە ناچنە قاڵبی شیعری دەربار و ستایشەوە یان مەسەلەکە لای تۆ چۆنە؟

- یەکتر خۆشویستن، قەدری یەکتر گرتن و تەنانەت ستایشی یەکتر کردن ئاکارێکی جوان و شیاوی ئینسانی مرۆڤدۆستە. بەداخەوە ئێمە لە کۆمەڵگایەکدا گەورە بووین کە ستایشکردن ئەغڵەب پەیوەندی راستەوخۆی لەگەڵ مەنفەعەتی شەخسی و پاراستن و گەیشتن بە پلەو پایەوە بووە. ئەم مەسەلە بووەتە هۆی ئەوە کە تەنانەت وشەی ستایش بارێکی مەنفی و نێگەتیڤی لێنراوە.

خۆزگە دەربرینی سۆز و خۆشەویستیمان بۆ یەکتر و لەوانە تێکۆشەرانی رێگای یەکسانی هەڵنەگرتبایە بۆ دوای مەرگیان. دوکتۆر جەعفەر بەزیندوویش شایستەی گەورەترین رێز و خۆشەویستی بوو.

رەسمی ناسراو و لەزاهیردا عامەپەسند ئەوەیە کە یەکتر وەبەر رەخنە بدەین و عەیبەکانی یەکتر لە هەڵڵا بدەین. ئەگەر هەموو ئەو کەسانەی دارێك لە سەر بەردێك بەقازانجی بەشەرییەت دادەنێن، ئافەرینی خۆیان هەر ئەو کاتە و بەسەری زیندوو وەرگرتبایە، ئێستا بارگەمان لەجێیەکی دیکە دەبوو.

بێجگە لەوە دوکتۆر جەعفەر، جیاواز لە جێگە و رێگەی تەشکیلاتی و پلەی حزبی، رفیقێکی خۆشەویست و نزیکی شەخسی خۆشمبوو. مەرگی ناوەختی ئەو ئێستاش برینێکی سارێژ نەکراوی سەر دڵمە.

★ پێتوایە شاملو شاعیری چەوساوەکان بوو، ژانی هەموان بوو؟

- شاملو زۆرتر لە داستانی ئەو فیلە دەچێ کە چەند کەس لە تاریکیدا دەیان ویست وەسفیبکەن. ئەو کەسەیان کە لاقی وەبەر دەستی هاتبوو، پێیوابوو فیل لە کۆڵەکە دەچێ. ئەوەی دەستیچووبوە سەر گوێی، پێیوابوو فیل لە کەوڵێکی نەرم و پان دەچێ.....

شاملووش وەك هەمووی ئێمە و وەك هەر ئینسانێکی سەدەی بیستەم کە لە وڵاتێکی پر خەفەقان و پشووبرکراوی ژێردەستی حکوومەتە دیکتاتۆرەکاندا ژیاوە، رەوتی ژیانی پر هەڵدێر و نشێو بووە و زۆر جار لە بیرکردنەوەدا سەروخواری کردوە. ئەوەی لە شیعری شاملوودا قەت غایب نەبووە ئینسانە.

من وەختێك لە ژێر تیشکی خۆردا چاو لە شاملوو دەکەم، پەیکەری شاعیرێك دەبینم کە دەنگی هاواری رزگارییە. عیشقی ئەو بە ئینسان دەبینم و نەغمەی دەنگی تێکۆشەرێکی رێگای خۆشەویستی و ئازادی و نەفرەت لە قین و تاریکی دێتە گوێم.

باسی کارەساتی "بۆتێ"م کردوە

⭑ له شیعری ئێوارەیەك له مێژوومدا دەتەوێت باس له کارەساتی بۆتێ بکەی. ئایا خۆت له ناو ئەو کارەساته دا بوویت؟

- بەڵێ! من خۆشم لەو کارەساتەدا بووم و ئێستاش تابلۆی تەرمی بێگیان و ئارام خەوتووی سەرجەمی ئەو خۆشەویستانەی که بوونه قوربانی ئەو ئێواره سامناکه لەبەر چاومه.

⭑ شیعری مەیلی بێستان و ئاگری دووری که ساڵی (1367) (1989) دوو شیعری تۆن و هونەرمەند بەکر لەگزی کردوونی بەگۆرانی. دەکرێت بڵێین حەقی خۆی پێدراون، یان دەکرێت بڵێیت کام له هونەرمەندان (ناسر، کاڵی، غولامی، لەگزی) حەقیان به شیعرەکانی تۆ داوه؟

- من هەر جارەی که گوێم له شیعرێکی خۆم دەبێ که هونەرمەندێك گوتوویەتی، دەچمەوه نێو حاڵ و هەوای کاتی گوتنی شیعرەکه. ئەو ئیحساسه بەرگری دەکا لەوەی که بێ لایەن رای خۆم دەرببرم. یان دەبێ بڵێم بۆ هونەرمەندێکیتر تەقریبەن مەحاڵه که به تەواوی بچێته نێو حاڵ و هەوای ئەو فەزا رووحییەوه که له کاتی گوتنی شیعرێکدا به سەر شاعیردا زاڵبووه. زیاتر گوێگرانی ئەو گۆرانییانەن که دەبێ لەسەر حەقی شیعرەکان

نەزەربدەن. ئەو هونەرمەندانە هەموویان لە یارانی دێرینی منن و هەر کامەیان بەجۆرێك لە لای من خۆشەویستن.

★ ئایا کانوون توانی ئەرك و پەیامەکانی بگەیەنێت؟

-کانوون ئەوەندەی خۆی لە پەیامەکانی حاڵی بوو، یان باشتر وایە بڵێم بەو رادەیەی کە خۆی لە بابەتە جۆربەجۆرەکانی گەیشت بوو، توانی بە گوێی دەرەوەی خۆیشیان بگەیەنێ. کانوون باسێکی دامەزراند، یان دیسان باشتر وایە بڵێم زیندوو کردەوە، کە ئێستاش کەم تا کورت درێژەی هەیە. کانوون بە باسەکانی خەڵکێکی لە خۆی وەدەنگ هێنا کە لە ئاکامدا هونەر و ئەدەبیاتی چەند هەنگاوێك هێنایە پێش.

★ ساڵی (1365) لە مالوومە لە شیعری مەیلی بێستان دا دەڵێی:

گەشتی باغ و سەر شەقامی تەختی شارانم هەبێ

کوا دەڵێم عاشق بە کێو و ژینی شاخانم دەوێ؟

باشە با بپرسم بۆیە شاخەکانی کوردستانت جێهێشت و رووتکردە مەملەکەتی سەهۆڵبەندانی سوێد؟ ئایا ئەوە راکردن نییە لە واقیعی ژیان و چینایەتی و زەحمەتکێشی خەڵکی کوردستان؟

-هەڵپاچینی بەیتێك، یان رستەیەك لە شیعری مەیلی بێستان، وەك ئەوە دەچێ کە خشتێك لە خانوویەك دەربهێنی و سەد میتر ئەولاتر رای رێبوارانی سەر شەقام لەسەر خانوو بوونی خشتەکە بپرسی. دیارە کەست بۆ رازی ناکرێت کە ئەوەی نیشانیاندەدەی خانوویە. شیعری مەیلی بێستان

لەو خەتە هەڵقرتاوە درێژترە. ئەم شیعرە بە هاوار بۆ ژیانی ئازاد دەستپێدەکات و بە شتێکی واش دوایی دێ.

لەم شیعرەدا من ئەوانەش دەڵێم:

نامەوێ وەك دیل بــژیم مــن ژیـنی ئینــسانــم دەوێ
پــەیــکـەری وشکی ژیانـم بانـگ دەکا گـیانم دەوێ

★ ★ ★

نــامـەوێ چــی تر ببینم رەنـگـی زەردی کـۆرپـەکــان
رەنــگـی ســوور و لێـوی بـەبزە و چاوی شادانم دەوێ
نــامــەوێ هــۆبە و هــەوار و نـانی شوانی و دۆی تـرش
ژینــی بێ نـاسۆر و دەرد و نــەزمــی بــێ شوانم دەوێ

★ ★ ★

ورشــە ورشی بەرقـی شاری دوورم زۆر جار دی بـەشەو
مــن دەڵـێـم شارم دەوێ، شــاری چــراخـــانـم دەوێ
تا لەوێ ئاڵای ئەوین و خـۆشەویستــیـم هەڵ بکـــەم
شـاری خـۆشی پڕ لـە خـەنـدە و خـەڵکی بێ ژانـم دەوێ

★ ★ ★

شـەونخوونی، با و باران، شریخە گوللـە و بـرسیــەتـی
با لـەژین مـیوان بن ئەمــڕۆ هەر هەمــوویــانــم دەوێ
درك و داڵــی دەوری بــێـستـان تـێـپـەڕێـنـم مـن دەبێ
نـەك لــە خـۆشـی درك و داڵ، مـەیـلی بێـسـتـانم دەوێ

با لێت نەشارمەوە کە وەختی خۆی، چەند رۆژ دوای گوتنی شیعرەکە، لە نێو کۆرێك لە ئەدەب دۆستان و بەشێك لەئەندامانی ئەو سەردەمی ناوەندی کۆمەڵەدا باسی لەسەر کرابوو. ئەندامێکی ناوەندی کۆمەڵە گوتبووی کە ئەم شیعرە بۆنی پاسیفیسمی لێدێ! من ئێستاش بۆ وەڵامی ئەم "رەخنەیە" زیاتر لەوەی کە لە شیعرەکەدا گوتوومە قسەیەکم نییە.

تازە ئەگەر گەرەکم بێ هەرلەسەر ئەو خەتە دەستنیشانکردوەی تۆ لە مەیلی بێستاندا هەڵوێستەیەك بگرم، دەبێ بڵێم عەقڵێکی سالم لە بەینی گەشتی باغ و سەر شەقامی شار و ژینی نێو شاخ و کێوا، ئەوی یەکەمیان هەڵدەبژێرێ.

نوکتەیەکی تر کە جێگای سەرنجە و لە پرسیارەکەی تۆدا بەرچاو دەکەوێ، تەسویرێکە کە لەسەر کوردستان و سوێد دەدرێ. وەك ئەوە دەچێ کە کوردستان هەر شاخ بێ و سوێدیش سەهۆڵبەندان. هیچ کام لەم دوو تەسویرە بەیانی واقیعی هەموو لایەنەکانی ئەو دوو وڵاتە و ئەو دوو کۆمەڵگایە ناکەن.

ئایا گواستنەوەی بارگەم لە کوردستانەوە بۆ سوێد راکردنە؟ هیوادارم وانەبێ! ئەوە دڵنیام کە مەیل و عەشقم بۆ کۆمەڵگایەکی یەکسان و شاد، رزگاری لە هەرچی بەندە، دوورکەوتنەوەی بەشەرییەت لە هەرچی خەوش و نەفرەت و نەداری و شەر، زۆر لە جاران زیاتر بووە. لێرەدا نامەوێ بکەومە سەنگەری هەڵوێستێکەوە کە لەسەر ئەوە پێ بچەقێنم کە من کەسی راکردن نیم.

لەوانەیە ئەگەر کەش و هەوای ئەو سەردەمی کوردستان —بە هەموو ماناکانیەوە- وانەبایە کە بوو، من ماڵئاواییم لە دارچوالەکەی بەردەمی ژوورە قورینەکەی دارەبەنم هەرگیز بەسەر دەما نەهاتبایە!

★ ساڵی(1992) شیعری چۆن بۆت بدوێم لە سوێد نووسیوە. دەکرێ پێم بڵێی تازەئاشنا کێیە؟ یان غوربەت وایکردوە کە ئەم شیعرە بڵێی؟

- تازەئاشنا دەکرێ هەر کەسێکیتری سوێدی بێ. جیرانەکەم، خاوەن دووکانی گەرەك، شۆفیری ئوتوبووس، مامۆستای مەدرەسە... تازەئاشنا هەموو ئەو کەسانەن کە مووی رەشی سەرمیان — بەر لەوەی ئاوا هەڵبوەرێ- کرد بە ناسنامەی نوێی کەسایەتیم.

من دەزانم زۆر کەس ئەم شیعرەیان جۆرێکیتریش مانا کردوەتەوە. لەوانەی خۆم بیستوومنەوە، پەیوەندی ئەو شیعرەیە لە گەڵ کێشە ناوخۆییەکانی حزبی کۆمونیست. من نامەوێ تەسویر و لێکدانەوەی جۆربەجۆری دۆستیارانی ئەم شیعرە هەڵوەشێنم. ئەگەر ئەم شیعرە کەلێنیکی لە ئیحساسی کەسێك یان کەسانیکدا پر کردوەتەوە، لە لای من جێگەی رێزە.

بازگر: شانۆم نوسیوە

★ جگە لە شیعر شانۆگەریت وەرگێڕاوە. دەکرێت بڵێم "شەوێك لەماڵی مام حەمە گاوان" هەوڵێکی خراپی تۆ بوو بۆ نووسینی چیرۆك؟

- شانۆم هەم نووسیوە و هەم وەرگێڕاوە و هەم خۆم کایەم کردوە. نووسینەکانم هیچیان نەماون یان لانی کەم لای خۆم دەست ناکەون. وەختی خۆی شانۆی ئیستیسنا و قاعیدەی برتولێت برێشتم لە فارسیەوە کرد بە کوردی و لەلایەن کۆڕی شانۆی کانوونەوە پێشکەشکرا. ڕۆڵی یەکەم و پاڵەوانی چیرۆکەکە لەلایەن هاوڕێی ئازیز و گیانبەختکردووم موحەممەدئەمینی موهاجیرەوە کایە کرا. حەمەدەمین بێشك یەکێك لە گەورەترین هونەرمەندانی شانۆگەری بوو کە بەداخەوە مەجالی گەشەپێدانی ئەو توانایەی وەك دەبوو بۆ نەڕەخسا.

وایە! شەوێك لەماڵی مام حەمە گاوان هەوڵێکی من بۆ نووسینی چیرۆك بوو. جا ئێستا تۆ دەڵێی هەوڵێکی خراپ، قسەت لە قسە ناکەم. حەتمەن دەبێ وابێ! باشتر کە لەسەری نەڕۆیشتم.

★ شیعرەکانت هەرچەند ساکارن، بەڵام مانا و وێنەی جوانیان تێدایە. دەکرێت بڵێی سەر بە چ مەکتەبەیکی شیعرین؟

- باوەر بکە نازانم! وەڵامی ئەو پرسیارە لای ئەو کەسانە دەستدەکەوێ کە کاری ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی دەکەن.

⋆ ناکرێت بەرهەمەکانت بخرێتە سەر سی.دی؟

- بۆ ناکرێ! بەڵام خۆم بە هیوای ئەو کارە نیم. هیوادارم لە شکڵی دیوانێکدا شیعرەکانم بخەمە بەردەمی خوێنەران.

دەکرێت وەکو سرود بێژی شۆڕش بم

⋆ دەکرێت وەك سروودبێژی شۆرش ناوت بەرین لە کاتێکدا خاوەنی سروودی "پێشمەرگەی کرێکارانین، یەکی ئەیار، گۆمەشین، منم ئاڵای سووری شۆرشی نوێ دەشەکێنم"؟

- ئەوەشیان دەکرێ! سروودبێژی یەکێك لە لایەنەکانی بەرهەمهێنانمە. زۆر نین، بەڵام ئەوەندە هەن کە لە قەڵەم نەکەون.

شیعری گۆمەشین زۆر جوانە لام

⋆ شیعری گۆمەشین پڕە لە وێنە و فانتازیای جوان. ئایا گەورەیی و خۆشەویستی ئەمیر وای لێکردی یان چۆن دەکرێ بڵێیت یەکێکە لە جوانترین شیعرەکانی تۆ؟

- ئەمیر یەکێك لە یارانی خۆشەویستی من بوو. ئەو رۆژە کە لە ناو گێژی گۆمەشیندا نوقم بوو، من خۆم لەوێ نەبووم. باسی وردی ئەو کارەساتە پر لەداخەم لە زمان هاورێیەکی ترەوە — ئەویش بەداخەوە شەهید بووم- حوسێن حەمەرەشی ناسراو بە جەلیل، بیست.

من تەبیعەتم زۆر خۆش دەوێ و زۆر جار لە گەڵ سروشت دەبم بەیەك. بەڵام ئەگەر سەرنج بدەی کێشەی من لەگەڵ تەبیعەت لە بەشێکی زۆر لە شیعرەکانمدا بەدی دەکرێ. تەبیعەت سەرەرای هەموو جوانیەکەی کەلێك جار لێم یاغی بووە. لە جیهانی ئارەزوەکانی مندا ئینسان سەردارە و لەوانە تەبیعەتیش رامکراوی ژێردەستیەتی.لەو جیهانەدا نەك گۆمەشین، بەڵکوو هەموو دەریایەکانی سەرزەویش بۆ چرکەیەکیش مافی ئەوەیان نادرێتێ کە باڵای هەڵچوو و پر لە ئاواتی تێکۆشەرێکی وەك ئەمیر نوقمی خۆی بکا.

ئەم پرسیارانەت من دەباتەوە نێو کۆری هەڤاڵانێکی گیانبەختکردوو کە بە شیددەت جێگای بەتاڵیان هەموو کاتێ لە لای خۆم هەست پێدەکەم. بەراستی کە نرخی ئازادی، ژیانی سەربەست و کۆمەڵگایەکی رزگار لەسەرێیە!!

نهێنی شیعرەکان لای خۆمە

⋆ کام شیعری خۆت زۆر لا جوانە؟

- ئەگەر وەڵامی ئەم پرسیارە وەهاش دژوار نەبوایە، دیسان هەر پێم نەدەگوتی کام شیعری خۆم زۆر لا جوانە. دەبێ سەبارەت بە شیعرەکانم هێندێك مافی نەهێنی پارێزی بەخۆم بدەم!

شیعر و ژیان

لەزمانی ئەحمەد بازگرەوە

لێکۆڵینەوەیەکی کورتە لەسەر چەند شیعرێکی

(بازگر)

ئەنوەر حسێن

بازگر دەڵێ "من کوڕی دێم، ساڵی (1340هەتاوی واتا 1962) زاینی لەلادێیەکی ناوچەی گەوڕەکی سەردەشت لەدایکبووم ؛ (9) ساڵە بووم کەچوومە شار بۆ خوێندن، هەر لەمنداڵیمەوە نیازێکی دەروونی و ڕۆحیم هەبوو کەتەنها شیعرو گۆرانی وەلامیان پێ دەدایەوە، لەرووی مۆسیقاوە تەنها لەچوارچێوەی شمشاڵ معنا دەبوەوە. ساڵەکانی (1355-1356) لەرێگای کتێبخانەی خزمێکمانەوە، بەیارمەتی هاوڕێکانم دەرگای کتێبخانەی کوردیم لێکرایەوە و زوو ئاشنا بووم بەشیعری شاعیرە کلاسیکیەکان و بگرە زۆر جار زۆربەی شیعری ئەو شاعیرانەم لەبەربوو.

ئەگەرچی لەگەڵ شیعری ئەو شاعیرانە هەستم بەناکۆکی دەروونی دەکرد، بەلام ئەو ناکۆکیە زۆر ساکارتر و لاواز تر بوو کەنەهێڵێ زۆر بەرنامە لە کارەکەمدا گەلاڵە بێت.

ئیتر هەر لەو سەردەمەوە خۆشم دەستم کرد بەشیعر وتن، ئەگەرچی سادە بوون و وەکو یادگاری کۆن ئەرزشیان هەیە, بەلام بەزمانێکی نامۆ دەدوێن, زمانێك, کەدژایەتی بوو لەگەڵ ژیان و واقیع.

- ساڵانی (1356-1357) هەتاوی (1978-1979) زاییني من لاوێکی (17) ساڵانە بووم لەدبیرستان دەرسم دەخوێند. هەر ئەو کاتە من وەکو خوێندکارێك بەشداریمکرد تا شاعیرێك, کە پێشتر شیعری نوسیوە, ئەو دەورانە بۆ من قۆناغێکی نوێ بوو ئاسۆی بیرکردنەوەی فراوانتر کردم .

هەروەها چەندین سرودم وتوە لەوانە سرودی پێشمەرگەی کرێکارانین (کەمن و سلێمان قاسمیانی- کاکە-) بەیەکەوە وتومانە، سرودەکانی بژی

یەکی ئایار، منم ئالأی سوری شۆڕشی نوێ دەشکێنم, جگە لەشیعری گۆمەشین، ، گۆڕ غریب، نەورۆزانە، نامەیەك بۆ دایکم، مەیلی بێستان، چاوەروانی، زولّفا، رانەهاتن, چۆن بۆت بدوێم".

هەروەها زۆربەی گۆرانی وسرودەکانم لەلایەن هونەرمەندانی وەك (کالّێ، رەزازی، غولأمی، بکری لەگزی و...)کراوەتە گۆرانی و سرود .

منیش دەبێ ئەوە بلّێم ؛ ئەحمەد بازگر یەکێکە لەشاعیرەکانی کوردستانی خۆرهەلأت و ماوەی چەند سالّ لەژیانی تاراوگە لەکوردستانی باشور ژیاوە و خەبات و چالاکی سیاسیانەی کردووەو خاوەنی دەیان شیعرو سرودی جوانە کەلەشوێنی جیاواز جیاواز بلأوکراونەتەوە و زۆربەی ئەو شیعرو سرودانە کراونەتە گۆرانی. هەروەها بازگر ئاشنایەتی زۆر لەگەلّ شاعیرانی وەك (شێرکۆ بێکەس، محمد مصری، ناصری حسامی، کاکە، نەکەرۆز) هەبوە – سالأنی هەشتاکان بەهاوکاری چەند نوسەرو شاعیر گۆڤاری (پێشەنگ) یان دەردەکرد – ئەندامی هەیئەی ئیجرایی کانونی هونەرو ئەدەبیای کرێکاری پێشڕەو بوە و ئێستاش لەسوید دەژی.

بازگر دەلّێ "هەستم کرد دەبێ من شاعیری کرێکارو زەحمەتکێشان بم و زیاتر هێزی جەماوەرم ناسی. واتا ئەو شۆڕشە سەرەتای قۆناغێك بوو. لەجەریانی هەلّگیرساندنی شۆرشگێڕانەی خەلّکی کوردستان, بۆیە پەیوەست بووم کە ڕەنگدانەوەی هەستو ئاواتی رەنجدەرانی کوردستان بوو".

من شیعری خۆم بەتەنها بەمولّکی خۆم نازانم ! بەلّکو مولّکی رەنج و تێکۆشانی هەمووانە. ئەوانەی دەنگ و رەنگ خەلّکی زەحمەتکێشی کوردستانن.

ئەگەرچی شیعرەکانی من تائێستا نەکراونەتە دیوان، بەڵام بەر لەهەر شتێك جاری وا هەبووە کەسێك داوای شیعری لێکردوم بۆم ناردوە، یان فلیمبەرداری کراوە یان لەرێگای جۆراو جۆرەوە گەیشتۆتە خەڵك و کرێکاران – هەروەها کانونی ئەدەب و هونەری کرێکاران کاسێتێکی بەدەنگی خۆم بلاٌوکردۆتەوە جگە لەگۆڤاری پێشەنگ و رادیۆی دەنگی شۆرش.

هەروەها دەڵێ "بەهەمانشێوە شیعر دەکرێت وەسیلەیەك بێ بۆژیانکردن و گێرانەوەی سەر گوزشتەی ژیان و نەهامەتیەکان. قسەکردن بێت لەسەر ژیان و بەسەرهات ،ئینسان و ستەم و چەوساندنەوە و بێ مافی و ئەو ستەم و چەوساندنەوەی دەرحەق بەمرۆڤ دەکرێت"

شیعر دەربرینی ناخی ئینسانە بۆ باوەشکردن بەئازادیدا. شیعر نەئەوەیە هەمیشە قابیلی هاتن و نوسین بێت، نەقابیلی ئەوەیە بەبێ ئیلهام و هاندانێك دەربرێ.

بەڵکو نوسینی شیعر، شکاندنی تینویەتی ئینسانێکی تینوە لەبیابانێکدا. کەتەنها جامێك ئاو دەتوانێت تینویەتی بشکێنێت. ئەگەر نا، ئەوەی تر ناچێتە قاڵبی شیعرەوە.

شیعر بۆ ئەو کەسە باشە، کەدەتوانێ بەراستی شیعر بڵێ و پەیوەست بێ بە گرنگی چەمکی شیعرو شیعریش بکاتە وەسیلەیەکی شیاوی ئەدەبی لەخزمەت ئینسان و ئازادی و ژیاندا .

بەم روونکردنەوەیەی سەرەوە، مەبەستمانە قسەیەکی کورت لەسەر شاعیرێك بکەین، کەتەنها شیعرەکانی دەتوانن بەخەڵکی بیناسێنن و لەوێشەوە تێبگەین ئەم شاعیرە چۆن دەروانێتە ژیان، شۆرش، ژن و سروشت

000ئەو شیعری كردە بیانوویەك بۆ گێڕانەوەی نەهامەتیەكانی چینی كرێكارو زەحمەتكێشان. بۆ مندالآنی بێ ماف و ژنانی چەوساوە و بەش مەینەت ئەوپیادەی فەلسەفەیەكی دەكرد وەكو فەلسەفەی مانیهریزم و هەموو شیعرەكانی لەوێوە ئاراستە دەكرد. ئەو لەشیعرەكانیدا كارامەیەكی لێهاتوو بوو لەرێی فۆرمۆلۆژیی و خولْقاندنی فانتازیاوە. لەم بارەیەوە بادیقەت لەشیعری ((گۆمەشین)) بدەین و بزانین ((ئەحمەد بازگر)) چی دەڵێ :

((لەخۆبایی ئەی گۆمەشین
ڕەنـگە بەوەی
شەپۆلەكانت بەگرمەو لرفە و هاوارو هەڕەشەن
گێژ دەخۆن و بەهەڵپە هەڵپ
خۆ بە دیواری هەرۆڵی شاخا دەدەن
بایی بووبی و ڕفاندبێت ئەو هاوڕێی هاوسەنگەر00))

لێرەدا شاعیر بەدەربڕینی هەستی خۆی بۆ هاوڕێیەكی ئازیزی، لەگەڵ دەریادا. مەنەلۆگێك لەناخی خۆیدا پێكدەهێنێت و دواتر ئەمە شكلێكی دیالۆگ بەخۆوە دەگرێت لەگەڵ دەریادا .وێنەی شەپۆلەكانی دەریا بەشێوەیەك دەكێشێ، هەموو ئینسانێك دەتوانێ ئەو حاڵەتە بێنێتە پێش چاوی خۆی، كەچۆمێك یاڕوبارێك، چۆن چۆنی سەركێشی دەكاتو شەپۆلەكانی بەقەدپاڵی شاخەكاندا دەدات, وەك ئەوەی تینوی خوێن بێتو بیەوێت ئازیزێكمان بخنكێنێت.

شاعیر دەیەوێت هەر لەسەرەتای شیعرەکەیەوە ئەوەمان پێبلێت، کەدەریا کارەساتێکی خولقاندوە و هەبێ و نەبێت ئەو هاورێیەکی ڕفاندوەو مەرگێکی کردۆتە نسیب بۆ شاعیر.

تالەشوێنێکی تردا دەلێت :

((ئەی وەیشوومەی نەهات

بەس لەپێش چاوی گیاندارو پەلەوەری دەوروپشتت

خۆبایی کە

بەقاقای ڕەش

بەنێو چاوانی وا گرژت

ئاوازی دەلوشم، دەکوژم

بەس بخوێنە...)

گرمەو لرفەی دەریا لای شاعیر، بۆتە قاقای پێکەنین، بەلام قاقایەکی پاسیف ،کەشاعیر بەرەش ناوی دەبات ،لەکاتێکدا دەریا قابیلی پێکەنین نییە، بەلام فانتازیای شاعیرو مەرگی ناوەختی ئینسانێك چەندین وێنەی جوانی بۆ شیعر بەرهەمهێناوە،

شاعیر لەزمانی پالەوانی شیعرەکەوە دەلێ:

((من کارگەرم، من ڕەنجدەرم

من ئینسانی تێکۆشەری جەنگاوەرم))

کەسی قوربانی، کەسێکە پێشمەرگە، بەلام کارگەرو تێکۆشەرە. لێرەدا مەبەستمانە بلێم ((مانیهریزم)) خودی پێکهاتەی شیعرەکەیە، شاعیر

مەبەستیەتی بلێ، جگە لەوەی دەریا کەسێکی خنکاندوە 0بەلاَم ئەو کەسێکی کرێکارو زەحمەتکێشە 0

بەواتایەکی تر تێکەهەڵێشکردنی خەباتی چینایەتی کەیەکێکە لەپایەسەرەکییەکانی شیعرەکانی(بازگر) کەدواتر باسی دەکەین ، بەئاشکرا لەزۆربەی شیعرەکانی دا ڕەنگدانەوەو موجودییەتی هەیە 0

تالەبەشێکی تری شیعری ((گۆمەشین))دا دەڵێ:

((شەرت بێ وەها بتبەستمەوە

بەهەورازا، بەنشێوا

وێنەی ئەسپێکی دەستەمۆ

بەدەشت و دەرا

خۆش ئاژۆ

وابتبەم و بتگێڕمەوە))

دیسان لێکچوون، لەم شیعرەدا جێگەو شوێنی تایبەتی گرتوە، دەریای وەسفکردوە بەئەسپ 0 بێگومان دەزانین کەئەسپ 0هەمیشە دەلالەتە بۆ هێزو توانا و ئازایەتی، بەلاَم پێدەچێت شاعیر هەربەئەنقەست ئەسپی هەڵبژاردبێ تابلێ : ئەسپ بەو بەهێزیەی خۆی 0بەرامبەر بەوکارەساتەی خولْقاندویەتی دەیکەمە دەستەمۆو دەریاش ریسوا دەکەم 0

لەم بارەیەوە (ئەحمەد بازگر) دەڵێ؛ ((بە بڕوای من شیعری سەرکەوتوو، ئەو شیعرەیە لەسەر یەك مەوزوع دەدوێ، لە دەرونیا پوختەی دەکاو بەهرەو هونەری شیعر چێژێکی ناسك و لەتیفی بەبەردا دەکات و

بەوشەی پاراو و ڕەنگین لەچوارچێوەیەکا کەشیعر خۆی دەدۆزێتەوە دایدەرێژێ....))

بەم پێیە شاعیرلە شیعری گۆمەشیندا ،جگە لەچەندین وێنەو لێکچوون و فانتازیای جوان، مانایەکی جوان دەخوڵقێنێ کە ئینسان واهەست دەکات ئەمە دیالۆگێکی واقعیە لەگەڵ ئینسانێکی شەرانی و بکوژدا.

چەمکی ئینساندۆستی و
هیومانیستی لەشیعرەکانی بازگردا

لەسەر ئەم چەمکە لەشیعرەکانی (بازگر)دا دەوەستین، تاباشتر بەشیعرەکان و مانا و مەدلوولەکانی ئاشنا بین لەم بارەیەوە ((گۆتە)) دەڵێ " کەقولاّیی و ڕەسەنایەتی شیعر تەنیا لە جەوهەرو ناوەرۆکە بەرزەکەیدایە "

بەومانایە شیعرەکانی (بازگر) پڕن لەجەوهەروناوەرۆك وڕەنگە هەرئەوەش وایکردبێ وا ڕەسەن و نەمربن

لەسەرەتاوە وتم ؛ شیعرەکانی ئەم شاعیرە بۆ زۆربەی زۆری خەڵکی و تەنانەت بۆ چینی شاعیران ورۆشنبیرانیش نامۆبن،بەلاّم ئەمەجگە لەوەی فاکتەری تایبەتی هەیە، بەتایبەتی کەسالاّنی هەشتاکان بۆ شاعیر سەردەمی گەشەی شیعری ئەو بوە 0بەلاّم خەباتی شاخ و پێشمەرگانە و بارودۆخی سیاسی پڕقەیرانی کوردستان مەجالی نەداوەشاعیر ڕێگای بۆ خۆشبێت، تازیاتر خۆی بە رۆشنبیران و خەڵکی بناسێنێت.

یەکێکی ترلەو شیعرانەی کەچەمکی ئینساندۆستی و گەورەیی مرۆڤ تێدا دەگاتە لووتکەو بانگ لەگشت جیهان دەکات کەرابەرێکی کۆمۆنیست و

شۆڕشگێر و سەرکردەیەکی گەورە گیانی لەدەستداوە لەمبارەیەوە (بازگر)لەشیعری ((پڕ بەپڕی خۆشەویستی)) دادەڵێت:

((ئەی دورترین کرێ گرتەی ئەوپەر زەوی
ئەی هاوچینانی چەوساوەم
ئەیرەجاڵە ڕەش پێستەکەی
بەرۆژو شەو 000
تادەڵێت ؛
ئەی ئەو براو خوشکانەی وا
لەئەفریقا
لەناو مەعدەنی تەلأدا
زگ هەڵدەگوشن لەبرسا 000
تا دەڵێت ؛
وەرن لێرە
لەکوردستان
لەمەڵبەندێ کەوا ڕقمان
بۆتە وشە
لەبەر چاوی زۆر ئەبڵەق بووی
کرپارانی خوین و ژینمان
پڕ بەجیهان دەنگ هەڵدەبڕن
گوێم لێبگرن)[1]

((بەو پێیەی وشە هەڵگری دەلالەتە، دەلالەتە بۆ هێما دەربڕین))(2)

لەم شیعرەی شاعیردا هەستدەکرێت ووشە، زیاد لەئاماژەو مانایەکی هەیە 0ئەو پەیامێکی هەیە لەم پەر تائەوپەری دونیا بۆ هاوچینەکانی بۆ ئینسانی زەحمەتکێش تاپێیان بڵێت ،ئەی چەوساوەکان ئەی ڕەش پێست و کۆیلەکان یەکێك لەخۆشەویستانمان یەکێك لەرابەرانی پرۆلیتاریاو پێشەنگی خەباتی کرێکارانمان لەکوردستان لەدەستداوە 0ئەوە ڕادەگەیەنێ، کەمن لەکوردستانەوە پەیامێکم پێیە دژی سستەم و سەرمایە.

وەرن لەگەڵمان هاودەردی دەربڕن بۆ گیان لەدەست دانی ڕابەری کرێکاران لەکوردستان. ئەوەندەیمن دیقەتم لەشیعرەکانی (بازگر) داوەو بینیومە هەستدەکەم یەکەم شیعرە بۆ ڕابەرێکی کرێکاریکۆمۆنیستی نوسیوە، ئەمەش دەلالەتە بۆ قەناعەتی تەواو بۆ دووخاڵ.

یەکەم : بەخەباتی پرۆلیتاریانەی شاعیردژی ستەم و سەرمایە و بانگهێشتی کرێکارانی ئەفەریقاو کانەکانی ئینگستان بۆ کوردستان, دەلالەتە بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی شۆڕشگێرانەو جێبەجێکردنی مانیفێستی خەباتی ئینتەرناسیۆنالیزم لەسەر گۆی زەوی.

واتا دەلالەت لەسەر کارکردنی شاعیر، بەبەردەوامی لەسەر چەمکی خەباتی چینایەتی و پشتیوانی لەکرێکاران و زەحمەتکێشان 0 کەلەزۆربەی شیعرەکانی (بازگر)دا ئەم چەمکە بەشێوەیەکی رهەا ڕەنگیداوەتەوە 0تەنانەت لەسرودە شۆڕشگێرانەکەو کرێکارییەکانی وەك (یەکی ئایار، من بەچەکم ئالأی سوری شۆڕشی نوێ دەشکێنم) ئەم دەربڕینە بەئاشکرا هەستی پێ دەکرێت

دووەم : گەورەیی كەسی قوربانی كەشیعرەكەی بۆ نوسراوە، وای لەشاعیر كردوە 0 ئەم هەستە زۆر بەئاشكرا بەجوانی دەرببڕیّ 0 تائەو ڕادەیەی دەلّیّ

((ئەم رۆژانە
ئیّمەی دەریا
لەتریفەی مانگیّك بیّبەشكراین
مانگیّكی ئاسایی نەبوو))

تا دەلّیّ؛
((ئەو مانگ نەبوو
مرۆڤیّك بوو وەكو ئیّمە, وەكو ئیّوە...))

تا دەلّیّ
((ئەو لە مەرگ بەهیّز تر بوو))

شاعیر دەزانیّ ئیتر مەرگیّك هاتوە گەرانەوەی نیە و كۆستیّكی گەورەی جیّهیّشتوە 0 یان دەیەویّت هەمان قسەی ((هاملیّت)) بكات كە لەبارەی مەرگەوە دەلّیّت ((مەرگ ئەو سەر زەمینەیە، سەرجەم ئەوانەی سەفەریان بۆ كرد لەكەناركانیەوە نەگەرانەوە))

بیّگومان كلتوری كۆمەلّگەی كوردستانیش بەدەر نیە لەو كلتورە سوننەتیەی كە بەسەر هەموو كۆمەلّگا دواكەوتوەكانی جیهان سیّ و سوننەتیەكاندا بالاّدەستەو بەمشیّوەیە چەمكی (مەرگ) یش، چەمكیّكی

مەترسیدارە و کاریگەری نیٚگەتیف لەسەر ڕەوشی کۆمەڵگا و خودی ئینسانەکان دادەنیٚت 0 بۆیە ئەم شیعرەی (بازگر) بەدەر نیە لەچەمکی (مەرگ) یان (مەرگ دۆست) بەلاٚم بیٚگومان بەو فۆرمەی سەرەوە نا، بەڵکو لای شاعیر مەرگی قوربانی 0 مەرگیٚکی سوننەتی نییە 0 بەڵکو لەدەست دانی کەسیٚکە خۆی پیٚشەنگی تورهەڵدانی سوننەتە کۆنەکانی ناو کۆمەڵگای کوردستانە، لەناو چوارچیٚوەی کلتوری کوردی و مەرگی ئەو کلتورە نەماوەتەوە 0 بەڵکو ئەو کەسیٚتیەکی ئینتەرناسیۆناله و دەیەویٚت خودی ئینسانەکان لەدەست مەرگی سەرمایە رزگار بکات, بۆیە دەڵیٚ:

(ئیٚمەی دەریا لەتریفەی مانگیٚك بیٚبەشکراین)

لیٚرەدا دیسان دەگەڕیٚنەوە سەر ویٚنەی شیعری لەم شیعرەی شاعیردا 0 شاعیرخۆیی و ئیٚمەی چینی کریٚکاران، بەدەریا دەشوبهیٚنیٚت و قوربانیش بەتریفەی مانگ.

دیقەت بدەن، ویٚنەیەکی چەند جوانە، کاتیٚك تریفەی تەنیایی مانگ دەنیشیٚتەوە سەر دەریاو ویٚنەیەکی ئارام و مەنگ دروست دەکات 0 تا ئەو ڕادەیەی دەکریٚت بلٚیٚن، دەریا بۆتە ئاویٚنەیەك و مانگ قژی لەبەر دادهەیٚنیٚت 0

بەلاٚم دواتر دەڵیٚ؛ (ئەو هەر مانگ نەبوو، بەڵکو ئەو مرۆڤیٚك بوو وەکو مانگ روناکی دەبەخشیەوە وسەر زەمینی روناك کردبۆەوە 0 لەوەش مەزنتر ئەو مرۆڤ بوو) .

دەکرێت لێرەدا لەحزەیەك ڕاوەستین لەسەر وشەی (دەریا)0 وشەی دەریا لەشیعری (گۆمەشین) و شیعری (پڕبە پڕی خۆشەویستی) دوو دەلالەت و دوو مانای جیاوازی لەخۆ گرتوە 0 یەکەمیان وەکو باسمانکرد.

دەریا دێوو درنجە و کارەساتی خولقاندوە و وەکو جەلاد وێنەی دەکات و تۆڵەی خۆی لێدەکاتەوە 0بەلاّم لێرەدا رێك بەپێچەوانەوە (دەریا) وەسفێکە بۆ جوانی و هێمنی و هاودەردی و خودی دەریاش (قوربانیە).

واتا (دەریا) جارێك (جەلادە) و جارێك (قوربانی0 ئەمەش دەکرێت ئەوە بێت کەپێدەڵێن یاریکردن بەوشەو دۆزینەوەی وشە لەناو شوێنی تایبەتدا.

دەکرێت لێرەدا ئیشارە بەکۆتایی شیعرەکە بکەین، کەلەشوێنێکدا دەڵێ:

((فێرمان دەکات

چۆن داڕێژین

بناغەکانی سۆسیالیزم))

تالەکۆتاییدا دەڵێ :

بۆ هەمیشە

وەك ڕابەری پێشەنگمان، کۆمۆنیستی

هەموو کاتێ))

شاعیر چونکە خۆی کەسێکی ئینساندۆست و هیومانیستە، بانگ لە هەموو لایەك دەکات0 کەقوربانی فێری چەمکی سۆسیالیزم و مارکسیزمان دەکات و دەڵێ ئەو ڕابەری کۆمۆنیستی بوو 0

دەتوانین بڵێین ئەم شیعرە، تاڕادەیەکی زۆر پەیوەستە بەئیدۆلۆژیەکی دیاریکراوەوەو شاعیر کەوتۆتە ژێر کاریگەری راستەوخۆی ئەم میتۆدە فکریەوە 0 بۆیە لەکۆتاییدا دەڵێ : مەرگ ناتوانێ ئەم ڕابەرەمان لێ ون بکات و مەبەستیەتی بڵێ ئەو خۆی مرد 0 بەلاّم ئەو فێری کردین کە چۆن وەفادار بین بەسۆسیالیزم و مارکسیزم و بۆیەشە وەکو ڕابەرێکی کۆمۆنیستی و جاویدانی پەیامەکانی دەمێنێتەوە 0

لەکۆتایدادەتوانین سەبارەت بەم شیعرەو ئایدیای(بازگر) بڵێین :

" شاعیر لەرێگەی مەرگەوە دەیەوێت ژیان شەرح بکات"

واتا شاعیر مەرگی کەسێکمان بۆ دەگێڕێتەوە کەپێی وابوە پاڵەوانێکی گەورە و بێ وێنە لە کیس کرێکاران و زەحمەتکێشان چوە، بەلاّم ئەوخاوەنی پەیامەایەکی گەورە و ئینسانیە، ماناکانی ژیان بەردەوام دەبن.

(ژن لەشیعرەکانی بـازگردا)

یەکێکی تر لەوبابەتانەی (بازگر) کاری لەسەر کردووە (ژن)ە، ژن لەناو شیعرەکانی بازگردا. جێگەو پێگەیەکی گەورەی پێداوە. ئەوەش بەو مانایەی ژن وەکو کائینیکی گەورە، وەکو شۆڕشگێڕو کرێکارو وەکو ئینسانی چەوساوە سەیرکراوە. لەمبارەیەوە ناکرێت کاریگەری ئیدۆلۆژیای مارکسیزم، وەکو مانیفێستی دیفاع لەژنو خەبات لەپێناو کۆمەڵگایەکی ئازادو بەرانبەر سەیر نەکرێت. بازگر چ وەکو کەسێکی مارکسیت، چ وەکو شۆڕشگێرو شاعیر تێڕوانینی خۆی هەبووە لەسەر ژن.بۆ سەلماندنی ڕاستی قسەکانمان، لەمبارەیەوە لەشیعری ((زوڵفا))دا، کەساڵی (1367) بۆ کچە زەحمەتکێشێکی ئاوایی بەردەستووری لەسوێسنێی سەر سەردەشت نوسیوە. بەتاونی ئەوەی بەو کەسە ڕازی نەبووە کەبەمنداڵی لێی مارەکرابوو بۆیە هەر بەدەستی ئەو کەسە کوژرا.

"ئازیزە نەشمیلانەکە، زوڵفا
کێ وای لێ کردی، بڵێ کێ...؟
... بەڵام زوڵفا
بەسەرنجی

بەروانینی نیگا دەدوێ

"بابە؛ بابە: هۆ بابە گیان

مەپرسە لێم

هۆ بابە گیان لەسەر یادی

لەهەمرەتی گڕوگاڵما

کەبەگوڵێنکەی دەسرازەی بێشکە ژێر دەبووم"

تادەڵێ:

"لەسەر یادی، هۆ بابە گیان

لەسەر یادی ئێوارەیەك

چۆن گەنە شینکەی چاو تۆپیوو

دەچێتە گوێی بەرخۆلەوە

چۆن داڵانی فێرە کەلاك، قرژ دەبێ لەبارۆکە

چۆن گورگ‌و چەقەڵ‌و ڕێوی، خۆمەڵاس دەدەن بۆ نێچیر

هۆ بابە گیان، ئەم سەردەمە، ئەم کیژۆڵە بریندارەت

بەرخۆلە بوو، بارۆکە بوو، نێچیرێکی بەسەزمان بوو.

گەر مەلای داڵ

گەنە شینکە

مەلای چەقەڵ

هاتە ماڵمان‌و بەشووی دام

ئەرێ دایە

ئەوکاتە بۆ ..."

لەم شیعرەدا دیالۆگ، پێکهاتەی سەرەکیە، لەنێوان باوكو دایكو کچە کوژراوەکەیان (زوڵفا)(بازگر) جگە لەوەی لەم شیعرەدا دیفاع لەمەسەلەی ژن دەکات ریسواکردنی ئەو کلتووره سوننەتییە تقلیدیەی کۆمەڵگای کوردستانە کەکچێك. هێشتا لەسەر بێشکە مارە دەکرێت لەسەر دەستی مەلایەك.

(زوڵفا) هێشتاگەنجو کچێکی تازە پێگەیشتوو بوو. کەتووشی ئەو کارەساتە دەبێت لەسەر دەستی مەلا.لێرەدا شاعیر ئەو سیفاتانەی دەداتە پاڵ مەلای گوند. کەسەببکاری ئەم قەتڵەیە.

(ووشەکانی بازگر بێ رتشوون، گەرچی ئەمە عەیبێك نییە، بەڵکو هەڵوێستی ئەو گەیاندنی مەبەستو ئامانجە)

دەکرێت لەم بارەیەوە قسەیەکی (داریوش ئاشوری) بکەینە درێژەی بابەتەکەمان کەسەبارەت بە سوهراب سپهرنی نوسیویەتیو دەڵێ " شیعری سپهری گەرچی ئەو ڕوبارە نیە، بەڵام ئەو گۆمە بچوکەش نیە، جۆگەیەکە ئاوازی خۆی هەیەو پێویستە گوی بۆ ئەو ئاوازە رادێرێن" ئەمە دەکرێت بۆ بازگریش ڕاست بێت. شیعرەکانی بازگر، بەتەنها جۆگەیەك نین. بەڵکو گۆمێکی مەنگی بەر تیشکی خۆرەتاونو پڕن لەماسی زەردو سوری پڕ خەیاڵو دەیانەوێت لەجێگەیەك هەدادن نەدەنو هەموو سوچێکی دونیا تەی کەن لەپێناو گەیاندنی پەیامێکی ئینسانیو هیومانیستدا. هەر بۆیە ژن پاییەکی سەرەکی شیعرەکانی "بازگر" پێکدەهێنێت.

بازگرله درێژەی شیعری زوڵفادا دەڵێ:-

"هەرجارەی دەستە خوشکێکم

بەنابەدڵی بەشوودرابێ

لەرۆژی بەبووك چونیدا

لەو دیووتارای بووکەوە

ئاوەنگی ئەسرینم دیوە "

شاعیر لەسەر زاری ((زوڵفا))ی کچو قوربانیدا، باس لەو بێ مافیە دەکات بەرامبەر بەژنانو کچانی ئەم وولاتەو ژنانو کچان لەکوردستاندا بەتایبەتی دەیەی حەفتاکانو هەشتاکاندا کەشیعرەکەی تێدا نوسراوە. رووبەروی سەدان کێشەو گرفت بوبونەوە. سیستمی خێڵو فئودالو عەشیرەتگەری تائێستاش لەکوردستان باڵا دەستە ئەم کلتوورەش وایکردووە لەژنانوکچان هەمیشە وەك پلە دوو سەیر بکرێنو لەسەر بێشکە مارە بکرێنو ژن بەژنو شیربایی‌و گەورە بەبچووك بکرێتە سوونەتو خودی (زوڵفا)ش قوربانی ئەو سیستمە خێڵەکەیە.

بۆیە لەزمانی زوڵفاوە. پرۆتستۆی بەزۆر بەشودانی کردوەو دەیەوێت یەکێتیەکی پتەو لەنێوان ژنانو کچان دروستدەکاتو بۆ بەگژداچوونەوەی ئەو حەسرەتەی کەهەموویان توشی بوونو زوڵفای قوربانی تەنها یەکەم کچ نییە. بەڵکو ئەسرین بۆ کچان لەدوو دیووی پەنجەرەوە هەڵڕشتوەو دواجاریش خۆی قوربانی، ئەو سونەتەیە.بەم شێوەیە(ئەحمەد بازگر)

باس لەمەسەلەیەك دەكات، کەبەهەزاران کچو ژنانی ئەم وڵاتە بەدەستیەوە گیرۆدەنودەبنە قوربانی

تاكۆتایی شیعرەكە بەوە دێنێ:

" سائەی پۆلی دەستە خوشكان

مژدە لێتان

كاول دەكرێت ئەو دڵانەی

دنیا لەبەروان كاولە"

بەم شیوەیە، شاعیر ئەو كارەساتە بەكۆتایی دڵانی هاوشێوەی تاوانبار دێنێو ئیتر كاول دەبن دڵی ئەوان.

چەند نموونەیەك
لە شیعرەکانی ئەحمەد بازگر

مەیلی بێستان

نـامـەوێ وەك دیـل بـــژیم مـن ژیـنـــی ئینسانم دەوێ
پـەیـكـەرەی وشـكی ژیـانـم بـانـگ دەكـا گیـانـم دەوێ
ئـیـمشەو ئـیحساسی بـزوزم ئـوقره ناگرێت و دەڵێ
هەستی نـەرمی، ـسۆزی گەرمی، شیعری راسـانـم دەوێ
حەزدەكـەم چێژی ژیانی دوور له مەینـەت تـام بـكـەم
بۆ بـریـنـی كۆنی مـێـژووم ئـەمـڕو هـەتـوانـم دەوێ
نــامــەوێ چـی تـر ببـینـم رەنگی زەردی كـۆرپـەكـان
رەنـگی سـورو و لـێـوی بـەبـزەو چـاوی شادانــم دەوێ

★ ★ ★

نـامـەوێ هۆبـەو هـەوارو نـانــی شـوانـی و دۆی تــرش
ژیـنـی بـێ نــاسۆرو دەردو نـــەزمـی بـــێ شـوانم دەوێ
گـەشتی بـاغ و سـەرشـەقامی تـەختـی شــارانم هەبـێ
كـوا دەڵـێم عـاشـق بـه كـێـوو ژیـنـــی شـاخـانم دەوێ
كـوا دەڵێم شەوخۆشـه باران لێـت بـداو رێ دەرنـەكەی
گۆشـت و ئیسقانه لـەشی من، شـەو هـەدادانــم دەوێ
دەسـت بـدا بـۆم، هەڵمژم بـۆنی گـلۆوك سـەر گـلوفـك
بـۆگەنی بــاروت و گــوڵلەو هەڵــپـرووزانم دەوێ؟
دەنگی مـۆسیقـایـەكی مـەنـد لایــەم لایــەم بۆ بـكـا
بـۆچی دەنــگی تــۆی گـەورەو گوللـه بـارانـم دەوێ؟

کوا لــه دڵ نـیٚـزیکه ماچی بــیٚ گیانی لـــووڵی چـەك
گــەرمــی لیٚوو مـــاچی زیندووی کوڵمی یـارانــم دەویٚ
تــاکـوو سفرەی تۆخی ماڵی گەرم و رووناك دەست بدا
بــۆچی کــرمـەی ژیٚـر ددانـی نـانـی گـیرفـانــم دەویٚ؟

★ ★ ★

ورشــە ورشی بەرقی شـاری دوورم زۆر جاردیٚ بەشـەو
مـــــن شــــــارم دەویٚ، شــــــاری چــــراخــانـــــم دەویٚ
تـــا لـــەویٚ ئالآی ئـــەویــن و خۆشەویستیـــم هەڵبکـــەم
شــاری خۆشی پڕ له خەندەو خەڵکــی بیٚ ژانـــم دەویٚ
دووکــەڵی هــانـای هەنــاســــەی بیٚ بـەشان هانـم دەدا
بیٚــم بەرەو لـووتــکەی مەبەستــم رانــەوەستــانم دەویٚ
دیٚـوی سەرمـایه لەسەدلا خویٚنم دەمـــژیٚ بیٚ پشـــوو
زۆر لـــەلام نــەنــگــە کــە بیٚژم مـن پـــشـــوودانم دەویٚ
ئاسۆم لیٚ دیار بیٚ لەلایەك دەست لـه بینـم خـا نــەیار
بـۆ لـــەســەر ئـــەم دوورپـانـــە هیٚشـتا خنـــکانـم دەویٚ
شــەونخــوونـی بـاو بـاران، شریخه گوللەو برسیــــەتـی
بـا له ژیــن میــوان بن ئەمرۆ هەر هەموویانــــم دەویٚ
دڕك و داڵــی دەوری بـیٚـستـان تیٚپــەرینـــــم من دەبیٚ
نــەك لـە خـۆشی دڕك و داڵا مــەیـلی بیٚـستـانـم دەویٚ

مالوومه

1365/11/21

چۆن بۆت بدوێم؟

شــەو درەنگــەو
تازە ئاشنا
بــۆم دژوارە، یەکجــار دژوار
ئەو چیرۆکەت بۆ بگێرمەوە
کە لە مێژە
ئــەمــڕۆ بـــە سبـــەی پێ دەکـــەم.
وشــەکــانی ئەم چیــرۆکــە
وەکو ماسی لووسی بن گۆم
لـــەدەستـــم دا هەڵـدەخـــڵیـــســـکێـــن.
وشــەکانی کۆتــرە شینکــەن
ماڵی نابن و
لەقــەڵبەزی وەســفــەکانمدا ناحەجــمێــن.
شەو درەنگــەو تــازە ئاشــنا
یەکەم جارە
ئەم شاعیرە
بـــــۆی دژوارە لـــــە خــــۆی بـــــدوێ.
یــەکــەم جــارە
وشە لێم سرك و عاسی بێ و
بـــەســـــەر زمـــانـــەوە نــــە پــشــکــوێ.

تــازه ئاشــنــا
نیگەرانم
بە هۆی وشەی نارەسەن و
گـــــرێ گـــــرێ
دڵی چیرۆکەکانم بریندار بێ.
زۆر دەتــرســم
دەس نەکەون ئەو وشانەی
کە نەهێڵن
بـــاڵای رێکیان خیــچ و خوار بێ.
چــۆن بــۆت بدوێم تــازە ئاشــنا
چـــۆن بـــۆت بـــدوێـــم
دنیای چــیــرۆکەکــانی من
زۆر نامۆیەو
لــــە نـــــاوخـــەیـــاڵـی لـە تیفی
تــۆی دڵ ناســکا نـــاگونجــی.
دنــیای چیــرۆکـەکانی من
رەق و تەقەو زبر دەدوێ.
پــەڵە بارانی ناو دنــیــای
چیرۆکەکانی من
ئەو بلووره قاڵبووه نیه
تازە ئاشنا کەتۆ
لـــــە پـــشــت پـــەنجــەرەی مـــاڵەکـــەت

چاوی حەزی پێ هەڵدێنی.
کــڕیــوە بــەفــری
چــیــرۆکەکــانی من
ئەو سپی ئاوریشمە نییە
لە سەر ئاسمانی شارەکەت،
دەستی سروشت رای وەشێنێ،
توێ توێ بکەوێ و
بــاوەشــی خــۆی تــێــوەرێــنــی.
چــۆن بــۆت بــدوێــم
تــازە ئاشنــا
چۆن بۆت بدوێم
ئــاخــر خــۆ تــۆ
تاقە جارێك
چۆڕاوگەی لێڵی گۆێ سوانان
بە پشت ملتا نەچووەتە خوار
تــاقە جــارێــك
ناچار نەبووی
لەناو شەوی ئەنگوستە چاو
هەست و خواست لە خۆت ببڕی
بێ چرپە بڕۆی
لــێــت یــاخـــی بێت خشەی کەڕە گەڵی نــزار.
ئــاخر خــۆتــۆ

تاقــه جارێــك

لــە بێشەڵانــی گەسکەسکا

مــانــدوویــەتــیــت دەر نــەكــردوە؛

بــەســەر پــەنجــە

پۆلە دڕووت لانەداوە و

لەناو ویزەی مێشولەدا بۆی نەخەوتووی.

تــاقــە جــارێك

شـــەو درەنــگــان

هـــــەورازی دوورت نـــــەبــڕیـــــوە

پــەڵــە دەوەن

پەنجەی لە چــاوت نــەكــوتاوەو

لە بــەفــری تـــەپــڵـــەك نـــەكـــەوتـــووی.

تــاقە جارێك

نــێو چاوانــت

لـــە ســەر دارانـــــان نـــەكـــوتـــاوە

تــاقــە جــارێــك

قـــەوزەی شــیــنــی

ســـەر گــۆمــێــلــەكــەی بــۆگــەنــكـــردوو

لـــە نـــاو گـــەرووت نـــەگـــیراوە.

ئــاخر خــۆتــۆ

تــاقــە جــارێــك

لـــــــە نـــــــاو گـــــــــــەرووی

دۆڵ و زنـــدوڵی لاپــەڕو
شـــاخ و تــەلأنــی هەلــدێـــرو
دارســتـــانی چـڕو پــڕدا
هـــەڵە نەچـووی و ون نەبـووی.
یـان خـۆ جـارێـك
هـــەڵـپــەی ســەر شــێتــی سـیلاوی
كــوێـره شــیــوێـكی لاتــەریك
بــەری رێــگـەی پــێ نەگـرتووی.
چـۆن بـۆت بـدوێـم تـازه ئاشنا
چـــۆن بــــۆت بــــــدوێــــم
هــێــشـتــا گـویـێ تــۆ
بــە مــۆسـیـقـای لاوانــدنـــەوەی
دایـــكـــی رۆڵە جـوانە مەرگــا
را نـــەهـــاتـــبـــوو.
تـاقـە جـارێـك
لـەگــەڵ هــاتـــنـــە دنـــیــــای
كــۆرپــەیـــەكــی بــاوك شــەهیـد
تــەزووت بـە لــەش دا نـــەهـــاتــووه.
تـــازه ئــاشــنـا
تــاقـــە جــارێـــك خـــۆ دڵــی تـــۆ
بـــەكسـكەی گوللەو گرمەی تۆپ
لـــە ناكاوا رانەچڵـنەكـیـوه.

هــەرس هێنــانی بێ رەحمی

قــامــەتی خۆشەویستانــت

قەت بە چاوی خۆت نەدیـوە.

چـــون بــۆت بــدوێــم

تـــازە ئـاشـنـا

چـۆن بــۆت بــدوێــم

لــە نــاو چێروکـەکـانم دا

لـــە نـــاو مـیحرابـی مزگەوتـا

خـــۆشەویستی لە دار دەدرێ.

لــە قوڕاوچکەی منــارەوە

شـــەوە زەنـــگ و مــــەرگ

لـــــە جاڕ دەدرێ.

شـــەو درەنگە تازە ئاشنا

ئــەگەر ئەمجـارە هاتیـەوە

دەتـــکـەم بـە میوانی

قــارەمـانی

چیـرۆکەکـانی خــۆم

ئــەو کـــەسانـــەی لــە عــەشـق دەدوێـن

ئــەو عـــەشـقــانـەی

گــوڵی ژیـان

لـــەســـای وانـــەوە دەپـــشـــــکوێن.

ئــەگــەر ئــەمــشــەو

بــە هــۆی ئــەم شــیــعــرە لاڵــەوە

لـــە چـــاوت زا دڵۆپی ئـــەســـرین؛

ئــەگــەر ئەم جارە هاتیەوە

دەســتـــت دەنـــێــمـــە نـــێـــودەســتـــی

قــارەمــانی چیرۆکێــکــم

گــۆرانی بــڵــێ

دەنـــگ هــەڵــبڕە

بــا ئـــاژیـــن بــێــتــە ســـەر لــێــوت

تـــریـــفـــەی بـــە تــیــنــی پێــکەنــیــن

ئــەگــەر ئــەمجــارە هاتیــەوە

ئــیــتر نــاڵــێــم

" چــۆن بــۆت بــدوێــم

تــازە ئــەشنــا، چــۆن بــۆت بـــدوێــم"

تــۆ دانــیــشــە

ڕاســت و ڕەوان

مــنــیــش دەدوێــم.

1992/2/27 - یۆتۆبۆری-سوید

نەورۆزانە

گوڵــی گــەزیـزەی قـژزەردی لاپــاڵ
نـــەرم رادەژێ بـــە دەم بـای شـەمـاڵ
لەدەسـت ئـــەم ژینە دەردە دڵــیەتی
فــرمێـسکی ئاونگ لە سەر چڵـیەتــی
چقــڵی ئاسنـین بســـکی ڕنیـــوە
بـــەر لە پشـــکووتـن غونـــچەی وەریـــوە
ئـــــەڵێ: لەو ساوە مژدەم دا بەهار
لـــە بـــاڵام ئـــاڵاسـیـمـیـکی خـــاردار
ئـــەو لقــەی لەو دیـو سیــما ڕواوە
بـــە بـــۆنـــی بـارووت سـیـس و ژاکاوە
لــقی ئـــەم دیــوی لە دەریای نـزار
جـوانی ئەبـەخشێ بـــە بەژنی بـــەهـــار
" قەراقەرێن"و" دار تەقڵە"و سێ باز"
یـا" هـەللووکین"و " کـوسـە"ی فـیـڵەباز
کایـــەی مـێژینەی کۆمەڵێ منـــاڵ
کەم بـەدی دەکـریـن بـەهـاری ئـەمــساڵ
لە دەوری ئاگـــر گشتیان کۆ دەبن

دەبنە دوو"بەرە"ی پێـــشـمـەرگـەو دوژمـــن

رەختـــی خۆکردو چـەك و چۆڵـــی دار

جێژنی بـۆ دەگـرن نەورۆزی بەهـار

کایەی نوی دەکەن، سەنگەر لێك دەگرن

هەر لە ئێستاوە رێی خەبات دەگـرن

جـار جار لەو لاوە نووزەی"پاسدار"ێك

لـەم لاوە بـــە گـوڕ دەنـــگـی شـیعـارێك

ســەرەنجــام شەڕی ئـــەو "بەرە"انە

بـەرەی دوژمـــــنـــان رەتـــان رەتـــانـــە!

★ ★ ★

لە قـــەدی شاخا خـورەی قەڵبەزی دێ

قـــاسـپـــە قـــاسپی کەو لــەنــاو رەوەز دێ

قـڵپەی کانیـاوی روون و سپی و سۆڵ

لە سـەر شـینکاڵی خـــڕوشـیـو و دۆڵ

لـــەگەڵ گـــزنگی بـــەری بـــەیانی

تـــێـکـــڕا ئـــەپـــژێـنین جیلوەی جـوانی

رنووی دوندی کێو چۆڕ چۆڕ ئەسرینێ

ئـــەرژینـــی و ئەگری بۆ دوایی ژیـنـی

بـــولبـولی عاشـق بـەستـــەی دڵداری

بـــۆگـــوڵی ئـــەڵـێ دیـــار بـــەهـــاری

بەڵام جـوانــترین لــەناو ئەو گشتە

بـــا غـــچـــەی رازاوەی جـــوانی ســـروشتـــە،

ئـــــەودیمـــەنەیە وا کـــرێکارێـــک

بـــێ بەشێ، رووتـــێ، هـــەژار نـــەدارێـــک

لـــەگـــەڵ ئاگری شەوی نـــەورۆزا

لـــە نـــاو بـــڵێـــســـە کـــڵپـــەی پڕ ســۆزا

لـــەگـــەڵ شۆڕشـــا پەیمانێکی نۆی

دەبـــەســـتێـــتـــەوە و بـــەی و زمـــانە دەدوێ

ئـــاگـــری شۆڕش ئـــــەوەنـــــدە پـــــڕ گڕبێ

تـــازســـتـــانـــی ژیـــن یـــەکجاری قڕ بـێ

بـــــەرەو ژیـــانی ســـەرتـــاب نـــەورۆز بــــێ

پـــڕ بـــەدڵ بـــڵێـــین: جـێـــژنت پیٚروز بێ

نەورۆزی 1365

ناسر حیسامی

شیعر ئەگەر ئینسانی لێدەربهێنین هیچی نامێنێتەوە

لەزمانی ناسری حیسامییەوە:

★ ناسرم ناوە، بنەماڵەمان بەناوی حوسامییەوە دەناسرێت، ساڵی (1959) لەگوندێکی چکۆلە بەناوی (شێخ ئاڵی) لەدایك بووم، کەدەکەوێتە ناوچەی موکریان لەنێوانی بۆکان و مهابادداپە.

★ خوێندنی سەرەتایی، ساڵانی یەکەم و دووەمی سەرەتایم لەگوندی شێخ ئاڵی و گوندێکی چکۆڵەتر کەناوی کۆنە منالەرە لەوێ خوێندوە.

★ بۆ دەورەی سەرەتایی و ناوەندی لەبۆکان درێژەم پێدا، دوای ئەوەش لە(کەرەج) خوێندنی دواناوەندیم تەواوکرد، ئەوە هاوکات بوو لەگەڵ سەرهەڵدانی راپەرینی خەڵکی ئێران لەدژی حکومەتی شا.

★ ماوەیەکی کورت دوای راپەرین من گەرامەوە بۆ کوردستان، لەوێ لە جەمعیەتی دیموکراتیکی موعەلیمانی تێکۆشەر چالاکیم دەستپێکرد.

ئەو کاتە قوتابخانەکان لەکوردستان داخرابوون، لەبەرئەوەی بۆکان شارێکی ئازاد کراو بوو بەدەست پێشمەرگەوە بوو، ئێمە هەوڵماندا بۆ کردنەوەی قوتابخانەکان، هەروها بۆ نووسینی کتێبی خوێندنی منداڵان بەزمانی کوردی، دەستەیەکی نووسەرانی کتێبە کوردیەکانمان دانا، لەوێ کۆمەڵێ کتێبی کوردیمان نووسی، دواتر دەستەی نوسەرانی کتێبە دەرسییەکان لەناو (کۆمەڵە)دا درێژەی پێدرا، تا ئەو کاتە لە جەمعیەتی معلیمان بووم، دواتر

درێـــژەمان پێـــدا، جەمعیـــەتی موعـــەلیمان جەمعیـــەتێکی نـــاحزبی بـــوو، جەمعیەتێکی دیموکراتی بـوو، بـەڵام دواتـر بـوو بەکۆمیسوێنی فێرکـردن و بارهێنان، لەوێ درێژەمان بەنووسینی کتێبەکاندا.
ساڵانی دوای ئەوە من لەگۆڤاری (پێشڕەو) کارم کرد دواتریش وەکو نووسـەر و بێژەرو ماوەیەکیش وەك لێپرسراوی رادیۆ کارمکردووە.
سـاڵی (1364)(1985) وام لـەبیرە (کـانوونی هونـەرو ئـەدەبیاتی کرێکـاری کوردستانمان) دامەزراند، ئەندامی دەستەی نووسەرانی (پێشەنگ) بـووم کـە گۆڤاری کانوون بوو سەرنووسەری هەندێك لەژمارەکانی بووم.
هـەتا سـاڵی (1998)کـە چـوونە دەرەوەی کوردسـتان لـەوێ لـەوڵاتی سـوید دەژیم لەو کاتـەوە وەکـو مامۆسـتای زمـانی کـوردی وانـەی کوردی دەڵێمـەوە بەمنـــداڵانی کـــورد، لـــەوێ هاوکـــات هەنـــدێ نووســـینی شـــیعرو بـــیرەوەری نووسینەوەو هەندێ وەرگێرانیشم درێژە پێداوە، تائێستاکە لەخزمەتتاندام.
هاوسـەرم هەیـە (کـەژاڵ) خـەڵکی سلێمانییە، سـێ کچـم هەیـە، یەکـەمیان (شـلێر) تەمـەنی ئێسـتا (22)سـاڵە، (شـادی) تەمـەنی (12) سـاڵە، (لاوێـن) تەمەنی (5) ساڵە.

★ ئەحمەد شاملو لەوەڵامی شیعرچییەو چۆنی دەبینی دەڵێ: تائێستا هیچ وەڵامێکم پێ نییە، تائێستاش کەس نەیتوانیوە وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە "ئەرستۆ"ش دەڵێت: "شیعر باسکردنی ئەو ڕووداوانەیە کەدەشێت لەداهاتوو ڕووبدەن"

دەکرێت لەروانگەی ناسری حیسامیەوە بزانین شیعر چییە ؟

- من خۆم بۆ پرسیارێکی ئەوها ئامادە نەکردووە، گەرچی ئەو زۆر جار ئەو باسە دێتە گۆڕێ شیعر چیە؟ من دەتوانم ئەوەندە بڵێم لەروانگەی خۆمەوە بڵێم چی بەشیعر دەزانم، چی بەشیعر نازانم، بەڵام پێوانەکانم ناتوانم باسبکەم بۆ ئەوە بڵێم پێوانەکانم چین؟ من کاتێک دەقێک دەخوێنمەوە دەتوانم،خۆم، خۆم قانع بکەم کەئەو شیعرە یان نا، بەڵام ناتوانم بەتۆ بڵێم، کەپێوانەکانم چین ، منیش بەداخەوە تائێستا پێناسەیەکم بۆ ئەوە نییە کە بڵێم شیعر چییە ؟ دەتوانم بزانم بڵێم(چی شیعر نییە) ، بەڵام ناتوانم شیعر خۆی بەچی دەڵێن

شیعر ژیانە

★ چی شیعر نییە؟

- ئەوەی کەپەیامێکی پێ نەبێت بۆ وتن، ئەوەی کەزمانێکی شایستەی نەبێت بۆ دەربڕین، ئەوەی کەنەتوانێت لەتۆدا هەستێك وە خەبەر بێنێت، یا نەتوانێت لەگەڵت بدوێت، تۆ هەست بەوەبکەیت ئێستا ئەو دەقە

دەخوێنیتەوە لەگەڵ ئەوکەسەی کەنووسیویەتی پەیوەندێك دامەزرێنیٚ، پەیوەندێك بەرقەرار دەکەیت، کە بەزمانێکی واوەتر لەزمانی ئاسایی رۆژانەدا دەیبیستیت دەتوانی بدوێی دەتوانی گوێی لێبگریت، دەتوانین تێی بگەیت.

★ وەك فروخ ئەڵێت، گەرهاتوو شیعرو شاعیر، یا ئەگەر هاتوو دەق و کەسەکە، یاخودی ئینسانەکە یاشاعیرەکە ، ئەم دوانە لەناوەرۆك و جەوهەردا وەکو یەك نەبوون، قابیلی ئەوەنییە پێی بڵێی شیعر، بەواتای ناوەرۆکی مرۆڤەکان و رەنگدانەوەی شیعر دووشتی هاوتەریبن، پێویستە وەکو یەك بن تۆ لەگەڵ ئەو رایەدایت ؟

- ناتوانم بڵێم : ئا، یان نا، لەبەرئەوەی ئەمە زۆر تەفسیر هەڵدەگرێت، پەیوەندی بەوەوە هەیە کەتۆ چ پێناسەیەك بۆ ئینسان بکەی؟ لەچ روانگەیەکەوە بڵێیت ئایا شیعرەکە لەگەڵ ئینسانەکە هاوتەریبە، هەومانایە هەو ناوەرۆکە یان نا، چ پێوانەیەکمان هەیە بۆئینسان ؟ چ پێوانەیەکمان هەیە بۆ ئەوەی شیعرەکە دەڵێت چی، گرنگ ئەوەیە ئایا ئێمە لەشیعرەکە باش گەیشتووین، بۆ نموونە من کاتێك شیعری فروغ بخوێنمەوە، چۆن بزانم ئەمە هەمان فروغی فروغ زادە کە لە شیعرەکەیدا رەنگدەداتەوە یان نا، پێویستە پێشتر من لەوە دڵنیابم کەئایا لەشیعرەکەی گەیشتووم یان نا؟ ئایا من پەیامی شیعرەکەم وەرگرتووە یان شیعرەکەم بەهەمان جۆر

خوێندوەتەوە، کەشاعیرەکە خۆی وتوویەتی بۆیە دژوارە ئەم بەراوردکردنە ئایا شاعیرەکەیە لەشیعرەکەیدا رەنگی داوەتەوە.

⋆ ئایا تۆش لەگەڵ ئەو رایەدایت، کەشیعر راستەو راست هەر خودی ژیانە ؟

- وایە،بەڵێ، پێموایە شیعر ژیان هەر خۆیەتی

لای هێمن ئینسان زۆر گرنگی پێدراوە

⋆ لەکتێبی لەودیو ڕەنگ و پەردەوە کە لەساڵی (1995) دەرچووە، لەبابەتی(هێمن لەپێناو بیری ئازاد)دا، تۆ،دەڵێت: نەك هەر شیعری بەچەپەو بەندە، بەڵکو بەشێکی زۆر لەشیعرەکانی هێمن دەبێت بخرێنە لاوە.
ئەم بۆ چوونەی تۆ بۆچوونێکی تازەبوو، قسەیەکی جدی بوو لەسەر پەچەو بەندە، لەوخوێندنەوەی پێشتر لەرۆژنامەی (برایەتی) بۆی کراوە، لەخوێندنەوەی تۆ بۆت کردووە جیاوازترە، مەبەستت لەوە چی بوو کە ئایا زۆربەی ئەو شیعرانەی تر بخرێنە لاوە، ئایا مەسەلەکە مەسەلەیەکی ئایدۆلۆجی بوو، یارەخنەیەکی واقیعی وجدی بوو لەو شیعرەو لەشیعرەکانی هێمن؟

- نەخێر، ئەوەی من لەوێ دەیڵێم، ئەگەر بەپێوانەی ئەو رەخنەگرە، ئەوەی رەخنەی لەشیعرەکانی هێمن گرتوە، وتومە ئەگەر بەو پێوانەیە

شیعری هێمن هەڵبسەنگێنین دەبێت زۆربەی شیعرەکانی هێمن بخرێنە لاوە، من لەو وتارەدا داکۆکیم لەهێمن و لەبیری ئازادیخوازانەی هێمن کردووە، وتومە ئەوەی هێمن لەویٚ دەیکات داکۆکیەکی راشکاوانیە لەژن لەبایەخە ئینسانیەکانی ژن، وەکو ئینسان، وتوومە نابێت شیعری هێمن ئەو داوەریەی بەسەردا بسەپێنریٚ کەئەو رەخنەگرە کردویەتی، بەپێوانە بۆ شیعرەکانی هێمن، ئەو دەڵێت نەدەبوو هێمن ئەوها بەسوکی باسی پەچەو رووبەند بکات، من پێم ووتوە بەشێکی زۆری شیعری هێمن داکۆکی کردنە لەئازادی ژن و بایەخەکانی ئینسان، بۆ نموونە لەشیعری دیکەشدا هێمن، ئێستا نازانم شیعرەکانم لەبیربێت.

یان نموونەی :- (هەتا چارشێو بەسەرتۆوە دەبینم نازانینی کورد، بەسەر بیلبیلەکەی چاوی مندا دەکشیٚ تەمێکی تر)

ئەوە ناکرێت بێن بەو پێوانەیە، هێمن، ئاوا بڵێم باشترە، ئەوە داکۆکیەکی راشکاوانەیە لەمافێکی ئینسانی ژن، پێموایە ئەو داوەرییەی ئەو رەخنەگرە کردویەتی لەسەر هێمن، بەداخەوە ئێستا ناوەکەیم لەبیر نییە، نازانم رەخنەگرەکە کیٚ بوو، پێموایە ئەو لەروانگەیەوە بۆی چووەکە زۆر زۆر جیاوازە لەشیعری هێمن و لەکەسایەتی هێمن، بۆیە پێموابوو ئەگەر کەسێك بێت رەخنە لەهێمن بگرێت، ناکرێت تەنها لەو شیعرەی بگرێت، ئەگەر لەو روانگەیەوە رەخنە لەهێمن بگریت لەروانگەی داکۆکی کردن لەپەچەو رووبەندەوە، دەبێت بەشی هەرە زۆری شیعری هێمن ڕەخنەی لێبگرین، من خۆم لایەنگری ئەو شیعرانەی هێمنم، پێم وایە هێمن یەکێك لەو شاعیرە

کوردانەیـە کـە ئینسـان لەشـیعرەکانیدا زۆر زۆر جێگایـەکی بـەرزی هەیـە، پێموایـە لەشـیعری کـلا سـیکی کوردیـدا لەشـیعری کـەم شـاعیردا ئینسـان ئەوەندە بایەخی بەرزی پێدراوە بەقەدەر هێمن .

★ باسی گرینگی پێدانی ئینسانت کرد لەناو شیعردا ئەحمەدی شاملو، پێموایە بەپلەی یەك کاری کردووە لەسەر مەسەلەی ژن و منداڵ، تۆش بەهەمان فۆرم کارت لەسەر ئینسان کردووە، ئینسان قابیلی ئەوەیە شیعر لەخزمەتیدابێت، ئایا ئەمە پەیوەستە بەمەسەلەی ئایدۆلۆجیەوە وەکو کەسێکی چەپ یاچۆن چۆنییە ؟

- ئەمن پێم وایە شیعر ئەگەر ئینسانی لێدەربهێنین هیچی نامێنێتەوە، یـاعنی ئـەوەی پێـی دەگوترێـت کەلـەپوری مـرۆڤ ئـەوەی پێـی دەگوترێت،دەسکەوتنی مرۆڤ لەبواری شیعردا ئەوەی کەئینسان بەدرێژایی ژیانی خۆی خوڵقانوویەتی لەبواری شیعردا، ئەگەر عونصری ئینسانی لێ دەرهاوێت بەبڕوای من چی تری لێنامێنێتەوە، تەنانەت ئەو شیعرانەی کەباسی سروشت و جوانی سروشت و باسی بەهارو باسی خۆشەویستی، خۆشەویستیش راستەوخۆ پەیوەندی بەئینسانەوە هەیە،بەڵام ئەو شیعرانەی کەعنصوری ئینسانیشی تێدانیە راستەوخۆ، هەموو ئەوانەش لەروانگەی ئینسانەوەیە کەجوانی ئەو شتانە باس دەکات، بۆیە ئەگەر شیعرت لەوەدا تەکاند ئەوەت لێ بەتاڵکردەوە، من نازانم چی بۆ دەمێنێتەوە.

بۆیە من پێموایە ئەوە لایەنێکی زۆر زۆر گرنگە لەشیعردا بەڵێ لەشیعری شاملودا ئەوە لایەنێکی بەهێزەلایەنێکی بەرچاوە، لەشیعری هێمندا، لەشیعری زۆر شاعیری ئازادی خوازی دیکەدا، لەشیعر فروغ زادیشدا هەروایە.

شاملو کەسێکی ئینسان دۆست بوو

⋆ شاملو دەڵێت : مەلەی ناو کانیاوی زولاڵم پێخۆشە، تا خۆشۆردنی حەمامی دەوڵەمەندانەی حەوزی چینی و لوولەی زیووی" دیارە پێموایە ئەو ئەو قسەیە لەروانگەی ئایدۆلۆجیەوە دەکات، قسە لەسەر ئەوەیە کەشاملو لە ژێر کاریگەری ئایدۆلۆجی چەپدابووە، ئەوەیە وای کردووە تۆ لەژێر کاریگەری شیعرەکانی شاملو دابێت، تۆ هەمان بۆچوونت هەیە، کە لەناو دنیای چینی کرێکار، وەکو لە سەرەتاوە لەسەردەمی شاخدا جیهانی پرۆلیتاریاو ئەدەبی کرێکاری و ئەوانەت کردبوە مانیفێست، مەبەستم ئەوەیە بڵێم لە ژێرکاریگەری ئەو شیعرانەی ئەحمەدی شاملودا بووی، هەمان بۆچوونی هەیە، هێشتا هەر واماوی؟

- شاملو، کەسێکی ئینسان دۆست بوو، ژیانی خۆشی هەر ئاوا ژیا، ژیانێکی چووزانم وەکو ئینسانێکی ئاسایی دوور لە زەوق و بەرق و ئەوانە، بەڵام ئەو نموونەی کە تۆ لێت باسکرد بەشێوەی دیاریکراو ئەو وەك نموونەیەك بۆ

چۆنیەتی شیعرەکەی باس دەکات دەڵێت من پێم خۆشە شیعر وەکو کانیەکی زوڵاڵ هەڵبووقڵێ، من پێم خۆشە وەکو کانییەك بێت بەبێ بەربەست .
حەزناکات هیچ خەونێکی دیکە، هیچ لەمپەرێکی دیکە بەر بەرەوتی ئاسایی شیعرەکەی بگرێت، بۆ نموونە سەروواو قافیە، کێش، دەڵێت نامەوێت ئەوانە رەوتی شیعرەکەم بۆ دیاری بکەن، رەوتی شیعرەکەم بگۆڕن، دەیەوێت بڵێت کەئەو شیعرەی ئەو مەبەستیەتی وەکو کانیەکی زوڵاڵ وایە لەجێی خۆیەوە هەڵدەقوڵێت وە ئەو شیعرەی کەسەروا، کێش سەنایعی شیعری تێیدا زۆر بەکار دەبرێن، وەکو ئەوەوایە تۆ بۆت گرنگ بێت، حەتمەن بەلوولەیەکی زیوودا هاتبێت، ئەوە دەڵێت من لوولە زیو یکەم بۆ گرنگ نییە، گۆزەکەم بۆ گرنگ نییە، ئاوەکەم بۆ گرنگە، ئاوەکە کەئەو ئاوەیەکە بەشێوەیەکی ئاسایی لەکانیەك هەڵدەقوڵێت، ئەو دەیەوێت بڵێت شیعریش بۆمن هەر ئەوەیە، شیعریش بۆمن گرنگە جەوهەری شیعر، ناوەرۆکی شیعر، ئەو شتەی کە کاکڵەی شیعرکەیە، نەك سەرواکەی، نەك کێشەکەی، نەك سەنایعی لەفزی، نەك سەنایعی شیعری، ئەوەی بۆ نموونە لەملوعجەمدا لەبابەت شیعری فارسییەوە حەفتا وهەشت لەمپەر دروستدەکرێت کەشاعیر دەبێت شیعرەکەی ئەوەبێت واو وابێت و، ئەنواعی بەحری جۆراو جۆری گرانی دژواری، دەڵێت نامەوێت هیچ کام لەوانە کانیاوی شیعری من بەربەست بکات.

★ لەگەڵ ئەو بۆچوونە ناتەبای کەلەم سەر بۆ ئەو سەری شیعرەکانی شاملو دیفاعن لەئیسنان لەچەوسانەوەی ژیان، لەچەوسانەوەی منالانی سەرجادەو

کۆلآنــەکان، ئەمانــە ئەگــەر شــیعرەکانی شــاملو بــن لــەژێر کاریگــەری ئایـدۆلۆجیای تایبەتـدا بـن، پێموایـە کـەخۆت دەیزانـی مانـای ئـەوە نییـە کەشاملو لەژێر کاریگەری ئایدۆلۆجیایەکی تایبەتدا بووە؟

- من ناتوانم لەسەر ئایدۆلۆجیای شاملو قسەبکەم، رەنگە باشتربێت لەو بابەتەوە بۆ خۆی جێ بهێڵێن و مراجەعە بەخۆی بکەینەوە، بزانین خۆی لەبابەت ئایدۆلۆجیای خۆیەوە چی گووتوو، من ئەوەندەی ئاگادارم شاملوم سالآنێك هەڵسوڕانی سیاسی حزبی هەبوو، بەڵام خۆی زۆر زوو لەو هەڵسوڕانی سیاسی حزبیە جیابووە وەلای نا، لەدرێژەی ژیانیدا من لێم نەبیست، کەوتبێتی من ئایدۆلۆجیاکی دیاری کراوم هەیە، بۆیە ناتوانم لەو بابەتەوە دادوەریەك بکەم، بەڵام بەگشتی خۆی بەئینسانێکی ئازادیخوازو لایەنگری مافەکانی ئینسان دەزانێ، ئەگەر ئەوە کەسێك بتوانێت ناوی ئایدۆلۆجیایەکی لێبنێت خۆی دەزانێت؟ من ناتوانم لەزمانی ئەوەوە ناوێك لەئینسان دۆستیەکەی بنێم، یان ئینسان دۆستیەکەی بەرمەوەسەر ئایدۆلۆجیایەکی تایبەت کەلەوانەیە خۆی مەبەستی، یا بەو وشەیەیی من پێناسەی بکەم خۆی بەو وشەیە پێناسەی نەکردبێت.

★ مەریوان وریا قانع لەلێکۆڵینەوەیەکدا کاریگەری شیعری سێ شاعیر لەسەر ئەدەبیاتی شیعری کوردی باس دەکات، پێموایە ئەوانە لەرووی زمانەوە زۆر بەقوڵی چوونەتە ناو زمانی کوردییەوە وتوانیویانە کاریگەری گەورە لەسەر شیعری کوردی بەجێبهێڵن، لەشاعیرە کلاسیکەکان یەکێکان (مـەحوی) یـە، دووهەم (شێرکۆ بێکەسە) لەسالآنی هەشتاکان. سێهەم (بەختیار عەلی) یـە

لەئێستادا، ئایا تۆ لەگەڵ ئەم بۆ چوونەی مەریوان وریا قانعدایت یان ئیزافەیەکت بۆی هەیە؟ پێتوایە چۆنە؟

- لەبەرئەوەی لەکوردستان شیعر بەشێکی هەرە دیاری ئەدەبی نوسراوی کوردییە، منیش پێموایە شیعر کاریگەریەکی زۆری لەسەر زمانی کوردی و لەسەر قوڵبوونەوەی زمانەکەیە، بەڵام ئێستا من ناتوانم بڵێم تەنها سێ شاعیر دیاری بکەین، من ناتوانم بەدیقەتێکی ریازی بڵێم سێ یا چوار شاعیر یا چەند شاعیر، بەڵام بەگشتی ئینسان دەتوانێت باسی ئەو شاعیرانە بکات کەکاریگەریان هەبووە لەسەر زمانی کوردی، پێموایە ئەو شاعیرانەی کەباستان کرد کاریگەریەکی بەرچاویان هەیە، لەهەمانکاتیشدا ناتوانم بڵێم، من ئەگەر لێم پرسن تەنها ناوی ئەو سێ شاعیرە دەبەم.

شاملوو وەرگێڕانی شیعرەکانی لەلایەن ناسری حیسامییەوە

★ ئەوەندەی من دیقەتم لەئەدەبیاتی تۆ داوە هەر لەسەرەتاوە جەنابت بەشیعرەکانی ئەحمەدی شاملو زۆر کاریگەر بوویت، زۆربەی شیعرەکانی ئەوت وەرگێراونەتە سەر زمانی کوردی، یەکەم لێت دەپرسم بۆچی ئەحمەدی شاملو، دووەم پێتوایە سەرکەوتووبووی لەوەرگێڕانی شیعرەکانیدا؟

- با لەپێشدا مـن وەڵامـی پرسیاری دووهـەمت بدەمـەوە ئـەوەی مـن ئایا سەرکەوتووبووم یان نا ئەوە خۆم ناتوانم داوەریەکی بکەم، لەبەرئەوەی ئەو شیعرانە خەڵك دەیان خوێنێتـەوەو داوەریـان لەسـەر دەکات، هەنـدێ کـەس پێیانوایە سەرکەوتووبووم و هەندێك پێنانوایە سەرکەوتوو نەبووم، من لەم بابەتەوە خۆم ناتوانم، ئەم داوەریە بکەم، ناتوانم بڵێم تا چـەند سـەرکەتوو بووم، بەڵام دەتوانم بڵێم زۆر تێکەڵاوی ئیحساسی شیعرەکان بـووم، هـەموو توانــای خــۆم داوە بــەوەی کەئــەو شــیعرە وەربگێــرم، ئــەوەی کــەئایا سەرکەوتووبووم یان نا نازانم، رەخنەو لێکۆڵینەوەی جۆراوجۆر لەسـەر ئـەو وەرگێراوانــە نووســراوە، هەنــدێك پێوابــوو، بــاش وەرگێــڕدراوە، بــەڵام بــێ هەڵەیش نین، هەندێکیش بەگشتی پێوابوو وەرگێڕانـی شیعر کارێکی بـاش نییــە، هەنــدێك دەڵــێن ئێمــە هــەمان چــێژ لــەو وەرگێرراوانــە وەردەگــرین کەلەفارسییەکەوە گوێمان لێبووە، من زۆربەیان لەگەڵ ماندوو بـووم زۆرێـك لـەو شـیعرانە جـاری وایــە کــەوەرمگێڕاون تاسـێ مــانگ چـوار مــانگیش و تەنانــەت تــا ســاڵیش بــڵاوم نەکردونەتــەوە، چــەندین و چــەندین جــار پێداچوومەتەوە تـا ئـەوەی زیـاترین دڵنیـایی بەدەسـت بهێـنم، بـەڵام بۆچـی ئەحمەدی شاملو من لەسەرەتادا بەوەرگێڕانی شـیعرەکانی ئەحمـەدی شـاملو دەستم پێکرد، تائێستاش زۆربەی ئـەو شـیعرانەی وەرم گێـڕاون شـیعرەکانی ئەحمەدی شاملون، بەڵام بێجگە لەو من شیعری شاعیری دیکـەم وەرگێـڕاوە، ئێستا شـیعری پێـنج شاعیری ئێـرانیم وەك وەرگێـڕان هەیـە، بـۆ چاپکردن ئامادەیــە، یەکــەمیان ئەحمــەدی شــاملو، شــیعری نیمــا یوشــیج، شــیعری شیاوەیسـی کەسـرایی، شـیعری فەرەیـدونی موشـیری، شـیعری هۆشـەنگی

ئیبتیهاج، ئەوانەشم کردووە بەکوردی، هەندێك لەوانە لەکوردیشدا کراونەتە گۆرانی، ئەمانە زۆریان لەفارسیشدا کراونەتە گۆرانی، بەڵام لەکوردیدا ناسری رەزازی دوو لەوەرگێڕانەکانی کردووە بەگۆرانی، یەکێك لەو شیعرانە "ئەگەر غەمی نان لێم گەڕێ" لەراستیدا شیعرەکە ناوی (غەزەلی نەتوانین)ە، هی ئەحمەدی شاملوە، شیعرێکی دیکە کە ناسر کردوویەتی بەگۆرانی شیعرێکە بەناوی (نەداری) (دانیشتووی خاکێکم کەخاکی من نییە، هیلاکی رەنجێکم کەرەنجی من نییە) ئەوە هەر هی ئەحمەدی شاملووە، بێجگە لەوە وەرگێڕاوی شیعرێکی هۆشەنگی ئیبتیهاج بەناوی "بەهاری دڵشکاو" نەجمەدینی غولامی کردویەتی بەگۆرانی، شیعری مندالانی نێو قووڵەکەکانیش کاك "رەزای یوسف" گۆرانیەکی لەسەر دانەوە ئەوانەی لەبیرم بن ئێستا ئەوانەنن، بەلام بەهەرحاڵ وەلامی پرسیارەکەت ئەوەندەی پەیوەندی راستەوخۆی پێوە هەبێت شیعری شاعیری دیکەشم کردووە بەکوردی.

⋆ بۆچی شیعرەکانی شاملو؟

- لەبەرئەوەی هەست بەنزیکایەتی دەکەم لەگەڵ شیعری شاملوو هەم وەکو شیعر زۆر چێژی لێوەردەگرم.

وەرگێڕان کارێکی خراپ نییە

★ وەرگێرانی شیعر کارێکی سەختە، چونکە شیعر زیاتر ئیحساسە، گرانە وەرگێر بتوانێت ئەو ئیحساسە بگوێزێتەوەو بیگەیەنێت، زۆر لە ئەدیبان و رەخنەگران و وەرگێرانی شیعر بەغەدرێکی گەورە دادەنێن، چونکە پێناوایە لەگەیاندنی ئەو ئیحساسەدا وەرگێڕ سەرکەوتوو نابێت؟

- من پێوانییە وەرگێڕانی شیعر کارێکی خراپ بێت یا غەدربێت، ئەحمەدی شاملو بۆ خۆشی شیعری زۆر وەرگێڕاوە، شیعری مارگۆت بیگلی وەرگێڕاوە من پێموایە بێن وەکو وەرگێڕانیش چاوی لێبکەیت بەراستی شاکارە، شیعری زۆری دیکەشی وەرگێڕاوە ئەوەی لەکۆمەڵە شیعرێکدا (هەم جەم کوجەیی بی ابیتیهاج) چاپکراوە.

★ ئەو فاکتەرانە چین کەوایان لەتۆکردووە ئەو کاریگەریە زۆرەی شیعری شاملوت لەسەربێت.

- ئاخر کاریگەری شیعر شاملو هەر لەسەر من وانییە، من لەوەڵامی پرسیارێکی دیکەشدا لەشوێنێکی دیکە، وەڵامم داوە، هەندێ کەس هەن لەبواری کارەکەی خۆیاندا جێگەیەکی دیار پەیدا دەکەن، تۆ ئێستا لەوانەیە لەکەسێك پرسی، بۆ کاریگەری شیعری شێرکۆ بێکەس لەسەرە؟ لەبەر ئەوەی شێرکۆ بێکەش ئێستا دیارترین سیمای شیعری کوردیە ئەو دەورەیە

بۆ کاریگەری شیعری شاملو زۆرە لەسەر من و لەسەر زۆر کەسی دیکە، لەبەرئەوەی شاملو دیارترین سیمای شیعری هاوچەرخی فارسییە.

٭ ئایا ئەو ژان و ئازارانەی شاملو بەواقیع ئەزموونت نەکردووە؟

-با زۆربەیان ئەزموونی منیشن، ئاخر رەمزی ئەو پێشوازیەی لەشیعری شاملو دەکرێت هەر ئەوەیە، شاملو قسەیەك دەکات قسەی خەڵکێکی یەکجار زۆرە، قسەی دڵی زۆر کەسە.

شاملو قسەی دڵی منی کردوە

٭ دیارە شاملو قسەی دڵی تۆی کردووە؟

-قسەی دڵی من و قسەی دڵی خەڵکێکی یەکجار زۆری دیکەش، خۆمن ناتوانم بڵێم ئەو جۆرەی من تێگەیشتووم دەکرێت شیعری شاملو هەر ئاوا تێبگەیت، نەك بەهەر شێوەیەکی دیکە من ناتوانم ئەوە بڵێم لەوانەیە من شیعرێك بخوێنمەوە جۆرێك تێبگەم، تۆ جۆرێکی دیکە تێبگەیت، کەسێکی دیکە بەشێوەیەکی دیکە لێی تێبگات، شاملو بۆ خۆی دەڵێت:
(شیعر وەکو پەرە کاغەزێك وایە، ئەگەر لێت پرسن پەرە کاغەزێك چۆنە؟ پەیوەندی بەوەوە هەیە کەتۆ لەکام لاوە چاوت لێکردبێت) زۆر پەیوەندی بەوەوە هەیە لەچ روانگەیەکەوە چاو لەشیعرەکە بکەی ئەوە لەزۆر شیعری شاملودا هەیە، خۆشی دەڵێت "من هەوڵ دەدەم دەنگبێژی خەمەکان و شادیەکان و هیواکانی خەڵکەکەی خۆم بم، من قسەی ئەوان بکەم"، دەڵێت

من ژانی هاوبەشم، شاعیری شەقامەکانم، شاعیری هیوای پەنجەرەکانم، کەم شیعری شاملو هەیە کەئەوەندە تایبەت بەخۆی بێت کەمن نەزانم ئەوە باسی کام مەسەلە دەکات. زۆربەی زۆری شیعرەکانی شاملو لەوانەی کەدەتوانێت قسەی هەموو کەس بێت.

⋆ ساڵی (1968) کتێبی (تاشکۆفەی سوری کراسێکت) وەرگێڕا، پێم وابێت یەکەم کتێبی چاپکراوت لەبارەی شیعرەکانی شاملووە، چۆن چۆنی ئەو کارت دەستپێکرد تاچەند سەرکەوتوو بویت، بەقەناعەتی خۆت؟

-ئەو کارە من لەپێشدا بەینم لەگەڵ شیعری شاملو زۆر نزیك نەبوو، کاتێك لەنێوەی قەفەزەی کتێبدا شیعری شاملوم دەدیت بەشێوەیەکی تایبەت سەرنجی رانەدەکێشام کەئەوە بێنم بیخوێنمەوە، ئا ئەو کاتەی کەیەکەمین کاسێتی شیعرەکانی ئەحمەد شاملوم بیست بەدەنگی خۆی، (کاشفانی فروقەتی شوکران)، لەچەند کۆڕو کۆمەڵی ئەدەب دۆستان و شاعیران و قسەی لەسەر دەکرا، ئەو وەختە هەم زۆر سەرنج بۆ لای دەنگی راکێشا، بۆلای شێوەی خوێندنەوەی شیعرەکانی، بۆلای پڕ ناوەرۆك بوونی شیعرەکانی، بەتایبەتی دوای ئەوە کەزۆربەی قسەی لەسەر دەکرد، بۆ لای ئەوە کەشیعرەکەی هەمەلایەنەن، تۆ هەر جارەی قسەی کەسێك دەبیستیت، رووکارێکی تازەی شیعرەکەیت بۆ دەردەکەوێت، دەتوانم وەك تایبەتمەندیەکی ئەوەی وەکو ئەوەی لەشیعری حافزدا هەیە، چەند سەدساڵە شیعری حافز دەخوێنرێتەوە هەتا ئێستاش تۆکە دەیخوێنیتەوە هەست دەکەیت شتێکی تێدابوو، کەجارەکەی تر خوێندتەوە، هێشتا پەیت

پـێ نـەبردبوو، بەهـەرحاڵ دوای ئـەوە کـەمن شـیعرەکانی شـاملو لـەزمانی خۆیەوە بەدەنگی خۆی بیست، زیاتر سـەرنجم بـۆ لای راکێشا، لەپێشـدا دوو شیعریم وەرگێڕا یەکێکیان (تەنگانە) بوو،

(دێن بۆن بەدەمتەوە دەکەن

نەکا رۆژێك وتبێت خۆشم دەوێی)

ئـەوە یەکـەم شـیعر بـوو دوای (منـداڵانی نێـو قوڵکـەکان) بـوو دوای ئـەوە شـتێکی دیکـە بـوو کـە کراوەتـە گـۆرانی ئێسـتا لـەبیرم نـەماوە کـێ کـردی بەگۆرانی کوردی، ئەوانەم کرد بەکوردی، چەند کەسێك لەدۆست و بـرادەرو ئەوانە دیتیان پێیان بـاش بـوو، درێـژەم پێـدا دوایـی لەکۆڕێکدا شـیعرەکانم خوێندەوە، زانیم تارادەیەك سەرکەتوو بـووە، درێـژەم پێـدا تائـەو وەختـەی کۆمەڵە شیعری (تاشکۆفەی سوری کراسێك) ئامادەبوو، بەڵام لەدوای ئەویش هەتا ئێستا، رەنگە نزیکەی چل شیعری دیکەی شاملوم کردبێت کوردی.

★ بەس لەکتێبێکدا چاپنەکراون؟

- نەخێر

★بۆچی؟

- نـازانم لەبـەر ئـەوەی بەشـێکی کـاری سیاسـی دەرفـەتێکی ئـەوتۆم بـۆ ناهێڵێتەوە، کەبـەکاری ئـەوە رایگـەم، یـان لەسـاڵانیکی زۆردا وابـووە، بێجگـە لـەوەش ئـەم سـاڵانەی لـەدەرەوە بـووم کـاری ئـەدەبیم تارادەیـەك کـەوتبووە پەراوێزەوە، بەهۆی کۆمەڵێك تایبەتمەندی ژیانی ئەوێ.

⋆ لەسەر کتێبی (تاشکۆفەی سوری کراسێك) لەگۆڤاری (وان) ساڵی(1992) (جەعفەر شێخ ئیسلامی) رەخنەی لێگرتووی و چەند دەقێکیشی هێناوەو بەراوردی کردووە، دواتریش پێموایە وەڵامت داوەتەوە، لەرووی وەرگێران و زمانەوە، تاچەند ئەو رەخنەیەت قبوڵ بوو، چەندە رەخنەکانی جدی و واقیعی بوون؟

- هەموو ئەو خاڵانەی کەئەو باسی کرد، من وەکو یەکی چاو لێناکەم، هەندێك خاڵی تێدابوو هەر ئەو وەختە لەوەڵامدا وتمەو تێبینی باش بوو، یارمەتی دەربوون بۆ من، هەندێ شتیشی هەبوو کەلێوەبوو ئەوەی من بۆی چووم نزیکترە، لەشیعرەکەی شاملو، ئەوەی کەئەو وتویەتی پێوابوو تەعبیرێکی دوورترە، تێبینی باش و یارمەتی دەری تێدابوو هەندێکی لەگەڵ رایەکانی نەبووم.

ناسری حیسامی لەنێوان سیاسەتو شیعردا

⋆ قسەیەك هەیە هەندێك پێانوایە خەڵك لەشیعرەوە دەچن بۆ سیاسەت و دوایی بۆ فکرو فەلسەفە، پێچەوانەکەشی راستە، کەئەمەیان سەرکەوتووترە بەقەناعەتی هەندێ کەس، تۆ لەئەدەبیات و شیعرە چووی بۆ سیاسەت، یا لەسیاسەتەوە هاتیتە ناو ئەدەبیات و شیعر؟

- بۆ من لەو ساڵانەدا کەباس کرا هاوشان بەرێوەچوو یانی هاوکات، کاری سیاسی وحزبیم کردووە، هەم کاری هونەریو ئەدەبی.

★ ساڵی چەند؟

-من لەساڵی (1980)ەوە هەڵسوڕانی سیاسیم دەست پێکردووە، هەڵسوڕانی ئەدەبیشم بەشێوەیەکی چڕو پڕ لەساڵی (1983-1984) وە دەست پێکردووە.

ساسیەتو تاراوگە زۆر شتی لەکیس دام

★ پێشتر باسی ئەوەت کرد کە وتت سیاسەت و تاراوگە زۆرشتیان لەکیس داوم، ئەگەر وایە بۆ وازناهێنیت لەهەردووکیان؟

- لەبەرئەوەی هیچ کامیانم بەدڵخواز هەڵنەبژاردووە، لەبەرئەوەی نەتاراوگەم بەدڵخوازی خۆم هەڵبژاردووە، نەکاری سیاسی حەرفەیی بەم شێوە کەئێستا ئێمە دەیکەین کاری پێشمەرگانەو کاری حزبی پڕواپڕ تەواو وەخت، ئەگەر من لەکۆمەڵگایەکدا ژیابام ئیمکانی ئەوە هەبووایە خەڵك بەئازادی قسەی خۆی بکات وەکو زۆر کۆمەڵگەی دیکەی ئێستا مەرج نییە مرۆڤ بەتەوایش تێدا رزگار بووبێت، بەڵام لانی کەم مرۆڤ دەتوانیت قسەی خۆی بکات، هزرو بیروباوەری خۆی دەربڕێت دەتوانێت لانی کەم پێداویستیەکانی ژیانی بەهرەمەندبێت دەتوانێت لەلانی کەمی دەواو

دەرمـان بـۆ منداڵەکـەی ئەگـەر نەخۆشـکەوت بەهرەمەنـد بێـت، ئەگـەر مـن لەکۆمەڵگەیـەکی ئـەوهادا ژیـابم خەڵکەکـەی مـن لەکۆمەڵگایـەکی ئاوهـادا ژیابایـە، مرۆڤـەکانی کۆمەڵگاکـەی مـن هێنـدە لـەژێر چـەپۆکی داگیرکـاری و زەخت و زۆرو سـەرکەوت و برسـیەتی و هـەژاری و ئـاوارەیی و کیمیابارانـدا نەبوایـە، رەنگـە منـیش کـاری سیاسـیم بـەو شـێوەی ئێسـتا دەیکـەم هەڵنەبژاردیایە، ئەو کاتـە منـیش بـەفرمانێکی ئاسایی تـر بـۆ هونـەر کـاری خۆمم دەکرد، ئەو کاتـە منـیش وەکو نوسـەر شـاعیرێکی لـە زۆر کۆمەڵگـەی دیکەشـدا هـەن و کـاری خۆیـان دەکـەن، بـەڵام پێویسـتیەکانی خـەبات لـەو کۆمەڵگەیەدا کەمن تێدا دەژیم، خەڵکەکـەی مـن، جـەماوەری وڵاتەکـەی مـن تێـدا دەژی، وایکـردووە مـن بەناچـار خـەباتی سیاسـیش کەئێسـتا بـەو شێوەیەش دەیکەم هەڵبـژێرم، تاراوگـەش هـەمووومان دەزانـین، بـۆ هـیچ کـام لەئێمـە سـەفەرێکی دڵخـواز نـەبوو، لـەوڵاتی خۆمانـدا رێگـەی هەڵسـوڕان و قسـەکردن و چـالاکی سیاسـی و تەنانـەت چـالاکی هونـەری و ئـەدەبی ئازادانەشمان پێنەدراوە، هەر بۆیە ئەوانەی کە پەرەوازە بوون ملوێنها کەس لـەئێران و لەکوردسـتان هـیچ کامیـان بـەدڵخوازی خۆیـان تاراوگـەی هەڵنەبژاردووە، هەڵبەت منیش یەکێکم لەوانە.

★ ئەگەر سیاسەت واقع سەپاندبێتی بەسەرتدا بۆ خزمەتکردن بەمەسەلەی ئینسانی ونەتەوەیی گەلی کورد، پێت وانییە رۆشتن بۆ تاراوگە راکردن بوو لەواقیعی ئەو کاتەی کوردستان؟

- رەنگە بکرێت پێی بڵێت راکردن، بەڵام ئەمە ناتوانیت بە بڕوای من تەوزیمێکی دروستبێت بۆ هەلومەرجێك ملوێنها کەسی ناچارکردووە ئەو رەوەبکات، ژمارەی تێکۆشەرانی سیاسی، یان هەڵسوڕاوانی ئەدەبی و هونەری و رۆشنبیری لەدەرەوە دەژین و لەتاراوگە دەژین، یەك و دوو نیین، ئینسان دەبێت تەوزیمێکی هەبێت، بۆ ئەوە بۆچی ئەم جەماوەرە بەرینە کەژمارەیان ملیۆنەها کەسە ناتوانن لەولاتەکەی خۆیان بژین، ناچارن تەنانەت بۆ ژیان، تەنانەت بۆ هەڵسوڕانێکی ئاسایش ناچارن رووبکەنە ولاتانی دەرەوە، هەروەك بۆم باسکردی ولاتی ئێمە ولاتێکی داگیرکراوە خەڵکێکی زۆر لەسەر ژیان و ماڵی خۆیان راونراون، جەماوەرێکی زۆر کوژران، من لەولاتێك ژیاوم کەبەهەزاران کەس لەزیندانەکانیدا ئیعدامکراون، بەهەزاران کەس لەسەر ماڵ و حاڵی خۆیان ئاوارەبوون، لەهەر جێگەیەکی کوردستان بڕوانیت، ئەوە هەلومەرجی ژیانی رۆژانە ی خەڵك بووە.

⋆ یەکەم کاری ئەدەبێت، یەکەم شیعرت، کەی بلاوتکردەوە؟

- بلاوکردنەوەی شیعر پێموایە دەگەرێتەوە بۆ نیوەی یەکەمی هەشتاکان، هەشتاوسێ وهەشتاوچوار، ئەو سالانە بەراستی لەبیرم نییەچ ساڵێك، بەلام نووسین دەگەرەێتەوە بۆ زووتر، هەر ئەو وەختەی لەخوێندنگا دەم خوێند زۆر جار شتم نووسیوە، بەلام ئایا ئەوانە هەر ئەو وەختە دەکرێت پێم بڵێت بەرهەمی هونەری و ئەدەبی یان نائەوە شتێکی دیکەیە، بەلام وەکو

نووسین لەزۆر زووترەوە دەستم پێکردووە، وەکو چاپ و بڵاوکردنەوە لەگۆڤارێکدا نیوەی یەکەمی هەشتاکانە.

⋆ کۆمەڵە فاکتەرێکی سەرەکی بوو، یاخود شتێکی گرنگ بوو بۆ تۆ ناسری حیسامی بەخەڵك بناسێنێت؟ یا ناسری حیسامی خۆی بوو خۆی ناساند؟

-من نازانم ئەگەر لەگەڵ کۆمەڵە نەبوایەم، ئەگەر ئەو رێگایەم هەڵنەبژاردایە، ئێستا لەکوێ بووم و چارەنوسم چی بوو، دەکرێت ئەو پرسیارە لەزۆر کەسی دیکەشی بکەی کەئەگەر وەك ئێستا نەبوایەی چۆنی دیکە دەبووی؟ من بەراستی ناتوانم پێش بینی ئەوە بکەم کەوەك ئێستا نەبوایەم چۆنی دیکە دەبووم، لەهەرحاڵدا کۆمەڵە بۆ من فێرگەیەك بوو، لە کۆمەڵەدا ئەو وەختە سەرەتای هەڵسوڕانمان، کۆمەڵە ناوەندی کۆبوونەوەی ژمارەیەکی زۆر لەشاعیرو نووسەرو رۆشنبیران و هونەرمەندان و خوێندکاران و کۆڕو کۆبوونەوەکانی ناو کۆمەڵە زۆر بابەتی تێدا دەهاتە گۆڕی هەر لەبابەتی سیاسیەوە تا لێکۆڵینەوە لەشیعرو لەئەدەب و بۆیە بۆ من بەراستی تەنها هەر شوێنێکی چالاکی سیاسی نەبوو، بەڵکو ناوەندێکی گەرم و گوڕی فێربوونیش بوو، ناوەندی زۆر تاقیکردنەوەو ئەزموون بوو ناڵێم هەموو ئەوەی بوومان هەمیشە هەر دروست بووەو من ئێستا نامەوێت بڵێم ئەوە قوتابخانەیەکەو دەبێت هەموو کەس لێی فێربێت، هەموو ئەو شتانەی ئێمە بوومانە بەبێ ئەوەی بەشێوەیەکی رەخنەگرانە لێی بڕوانێت دەبێت ئێستا هەمووی قبوڵ بکەیتەوە، بەهەرحاڵ ئەزموونی زۆربەنرخی تێدابوو کەمن زۆر تەجروبەی ژیانی تیدا فێربووم.

★ پەشیمان نیت؟

- نابەهیچ شێوەیەك

رۆڵی حیسامی لەکانوونی هونەرو ئەدەبیانی کرێکاریدا

★ ساڵی (1364) واتە ساڵی (1985) زاینی کانونی هونەرو ئەدەبیاتی کرێکاری کوردستانتان دروستکرد، لەپەیڕەوی ناوخۆدا هاتووە ئامانج پەرەپێدانی هونەرو ئەدەبیاتی کرێکاری پرۆلیتاریایە، ئەم بیروبۆچوونە ئەدەبیاتی کرێکاری و کۆمۆنیستی شۆڕشگێرانە کاریگەری لەناو بڵاوکراوەکانی ئەو کاتەی کۆمەڵە زۆر بەرچاو رەنگی داوەو دواتریش چەند، کێشەی لەسەربوو لەگۆڤاری پێشەنگی پاشکۆ ژمارە دوازەدا (12) رەخنە لەسەر ئەوە هەیە کەئەدەبیاتێکی ناسیونالیستی هاتۆتە ناو هونەرو ئەدەبیاتی کرێکاری پێشڕەوەو (رێبوار)باس لەوە دەکات، جەنابت لەوێدا وەڵامت پێداوەتەوە؟ هونەرو ئەدەبیاتی کرێکاری کوردستان بۆ ئێوە سەرەتایەکی گرنگ بوو بۆچی تەنها هونەرو ئەدەبیاتی کرێکاری بۆچی بەو شکڵە؟

- ئەوە ئەزمونێك بوو ئێمە پێیدا تێپەرین، ئەوکات ئێمە کارمان دەکرد لەو (کانوون)ەدا هیچمان خاوەنی ئەزموون و تەجروبەیەکی دوورو درێژنەبووین، خەریکی تاقیکردنەوەبووین، لەبواری سیاسیداهەندێك

قسـەمان هـەبوو، هەنـدێك بۆچـوونمان هـەبوو ڕێبازێكمـان هـەبوو كـەپێمان وابـوو شـتێكی نـوێی هێناوەتـە كوردسـتان، هـەوڵمان دەدا هاوتـای ئـەدەبی ئـەوەش بدۆزینـەوە هاوتـا هونـەری و ئەدەبیەكـەی بدۆزینـەوە بـزانین دەبێتەچی، هەر ئەو ڕێبازە نوێیە، ئەو كات پێمان وابوو ئەوە دەكرێت پێـی بڵـێن هونـەری كرێكـاری یـا دەكرێـت پێـی بڵێـت، هونـەری شۆڕشـگێرانە، لەجێگەیـەكی دیكـەش بـۆ نموونـە، ئـەوكات لـەو سـەردەمانەدا هونـەری موقاوەمەت هەبوو یا ئەدەبی بەرگری هەبوو، ئەو تاوانـە هەوڵـدانێك بـوون بۆ پێناسەكردنی ئەو ڕێبازە تازەیـەی خـەڵك خـەریك بـوو تـاقی دەكـردەوە، نەوەیـەك لەئێمـە خـەریك بـوو تاقیمـان دەكـردەوە، وتم ئێمـە پێمـان وابـوو لـەبواری سیاسـیدا قسـەمان پێیـە ڕەنگـە هەنـدێ كـەس ئـەوەی پێـی قبـوڵ نـەبووبێت، بـەڵام پێمـان وا لـەبواری سیاسـیدا قسـەی تازەمـان پێیـە، پێمـان وابوو ڕێبازێكی تازەین كەپێشتر لەكوردستان پێشینەی نـەبووە، پێیـانوابوو ڕەچـەیەكی تـازەین لـەبواری سیاسـەتی كوردیـدا لەكوردسـتان، هەوڵمانـدەدا هاوتای ئەدەبی و هونەری ئەوەش بدۆزینەوە پێمان وابوو، ئەدەبی كرێكاری ناوێكە بۆئەوە، دواتر هەروەك وتت هەندێ موناقەشەی لەسەربوو، هەندێك لەئێمە هەر ئـەو كـاتیش كەسانێك نـەزەریان وابـوو ئەمـە زۆر بەربەسـت و مەحدودیەت دروست دەكات.

★ تۆ یەكێك بوویت لەوانە؟

- من یەكێك لەوانە بووم كە زۆرجار پرسیارم هـەبوو، زۆرجـار موناقەشـەم هەبوو، ناڵێم ئەوكاتیش هـەروەكو ئێسـتام بـیر دەكـردەوە، بـەڵام ئـەوكاتیش

نەك هەرمن زۆربەمان لەوە دەگەراین کەبزانین، ئایا ئەو شتەی کەهەڵمان بژاردووە، وەلامی هەموو ئارەزوو ویستەکانی ئێمە دەداتەوەیان نا، خەڵکی جۆراو جۆر تەبعەن جۆراو جۆر بیری دەکردەوە، هەمووکەس وەلامێکی یەکسانی بۆ ئەو پرسیارە نەبوو، سەرئەنجام لەمناقشە ئەوانەدا دواتر لەباری سیاسیشەوە رێگەمان لەیەك جیابووە، بۆیە ئەو کەسانەی لەکانوونی هونەری کرێکاری کوردستاندا کارمان دەکرد رێگەمان لەئەدەب و هونەریشدا لەیەك جیابووە.

★ هونەرو ئەدەبیاتی کرێکاری کوردستان، بەبۆچوونی من جیا لەوەی رێچکەیەکی تایبەت بەئەدەبی و کرێکاری گرتبوو، لەسەردەمی ساڵانی هەشتاکاندا باشترین رەوتی ئەدەبی بوو لەکوردستان ئێران و عیراقدا، کاریگەری گەورەی لەسەر شاعیران و نووسەرانی هەردوو پارچەی کوردستان هەبوو، بەلام ئەمە وردە وردە بەرەو لێکترزان و هەڵوەشانەوە چوو هەموو ئەو دەستەی نووسەرانە هەموو ئەو کەسانەی لەناو ئەو کانوونەو کۆبوونەوە، پەرتەوازەبوون بۆچی؟

- پێشەکی دەگەرەێتەوە بۆ هەلومەرجی سیاسی کوردستان، ئەو رووداوانە دوایی بەسەر حزبی کۆمۆنیستی ئێران هات و بەسەر ئەو رەوتە سیاسیەداهات، حزبی کۆمۆنیستی ئێران چەندجار تووشی جیابوونەوەو ئینشیقاق بوو، ئەوە بەشێکی بوو، ئێمە لەبارەی سیاسی و فکریەوە لەیەك جیابووینەوە، ئەو کەسانەی کەلەکانوونی هونەردا هەموومان پێکەوە کارمان دەکرد، لەباری سیاسی و فکریەوە لەیەك دورکەوتنیەوە، دوای

ئـەوەش هەلومـەرجی سیاسـی کورسـتانیش وایکـرد، هەریەکـەمان بکەوینـە ولاتێك، تەنانەت ئەو کەسانەمان کەپێکەوە هاوفکریش بووین، نەمان تـوانی کـــاری هاوبـــەش درێـــژە پێـــدەین، بێجگـــە لـــەوە ئـــەو ئەزموونـــە دەکرالەهەلومـەرجی گـۆڕاوی کوردسـتاندا، لـەو هەلومەرجـەدا کـە گـۆڕانی بەسـەردا هـاتبوو هـەر بەهـەمان شـێوەی درێـژەی پێـدەین، بۆیـە هەرکـەس بەجۆرێك درێژەی پێدا.

⋆ چەند کەسێك لەم بارەیەوە پێیان وانییە وابێت، من لەو بارەیەوە لەگەڵ چەند برادەرێك قسەم کرد، کەکانوون و ئـەدەبیاتی کرێکاری، کانوونێکی ئەدەبی بوو بەلام بۆ بەرگری لەکرێکاران و بەرگری لەچینی چەوساوە یان پێیان وانەبوو راستەوخۆ (کۆمەڵە) سەرپەرشتی کارەکانی کردوە؟

- نـەخێر ئـەو سەرپەرشـتیە یـان ئـەو دەسـەلاتەی (کۆمەڵـە) یـا (حزبـی کۆمۆنیسـتی ئێـران) بەسـەر ئـەو کـانوودا بـووی، دەسـەلاتێکی حزبـی رێکخراوەیـی نـەبوو، بـەڵکو هەژموونیـەکی فکـری بـوو، یـاعنی ئێمـە ئـەو کەسـانەی کەلەکانوونـدا کارمـان دەکـرد هـەمووومان خـاوەنی هـەمان رێبـازی سیاســی و فکــری سیاســی بــووین کەلــەو حزبــەدا هــەبوو، یــەعنی بیرکردنەوەیەکی دیکەمان نەبوو جیاواز لەوەی کەلەبارەی سیاسیەوە دەڵێم، جیـاواز لـەوەی لەحزبەکـەدا بەگشـتی هـەبوو، یـانی بـەوە نییـە لەشـتی دیـاریکراوی سیاسـیدا لەوانەیـە کەسـێك لـەرووداوێکی سیاسـی هەڵوێسـتی جۆراوجـۆری بووبێـت، بـەلام لـەباری فکریـەوە هـەژمونی فکـری حزبـی کۆمۆنیستی ئێران و ئەوکات سازمانی کوردسـتانەکەی بـوو بەگشـتی ئـەوەی

پێدەوترا فکری ئەو حزبە بەسەر ئێمەدا زاڵبوو، بۆیە پێوایە یەعنی ناکرێت لەگەڵ ئەوەشدا کەکانوون، کانوونی هونەرو ئەوەی کوردستان بەشێك نەبوو لەرێکخراوی حزب یەکێك لەئۆرگانەکانی حزب نەبوو، بەڵام لەباری فکریەوە، هەر هەمان رێبازی فکری حزبی کۆمۆنیستی ئێران بوو.

٭ (پێشەنگ) کەئۆرگانێکی راستەوخۆی کانوونی ئەدەبیاتی کرێکاری کوردستان بوو، بەڵام هیچ ئاماژەیەك نەکراوە بەوەی کەئەم گۆڤارە (کۆمەڵە) دەریدەکات، لەهەمانکاتیشدا هیچ رێو شوێنێکی یاسایی پێوەنییە سەبارەت بەوەی کەسەرنوسەرو خاوەنی ئیمتیازی کێی، دەستەی نوسەرانی کێیە، ئەوانە بۆ؟

- ئێمە کۆبوونەوەیەکمان هەبوو، ئەوکات پێی دەگوترا کۆبوونەوەی گشتی کانوونی هونەرو ئەدەبی کرێکاری کوردستان ئەو کۆبوونەوەیە جاری وا هەبوو ساڵانە، جاری واش بوو هەلومەرج نەیدەهێشت هەلومەرجی ئەو ساڵانە زۆر دژواربوو، بۆمباباران و ئۆردگا گواستنەوەو تۆپ باران و موشەك باران و ئەوانە بوو، ئەوانە جاربار نەدەکرا کۆبوونەوەکانی کانوون بەشێوەیەکی مونەزەم بگرین، بەڵام ئێمە لەکۆبوونەوەکانی ساڵانەماندا، بەتێکڕای دەنگی ئەندامان هەیئەتی مەرکەزی قانوونیمان هەڵدەبژارد، لەهەئیەتی مەرکەزی کانووندا بەشێکیان وەکو ئەندامانی دەستەی نووسەرانی پێشەنگ دیاریدەکران، کەلەراگەیاندنی کۆتایی کۆبوونەوەکاندا ئەوە رادەگەیەنرا ئەوە لەهەموو ژمارەیەکی (پێشەنگ) دا نەدەنوسرا، بەڵام مەعلوم بوو ئەندامانی دەستەی نووسەرانی پێشەنگ کێن، لە راگەیاندنی

کۆتایی کۆبوونەوە گشتیەکاندا ئەوە دەنوسرا. لەنێو خۆماندا دیاری دەکرا کەسەرنووسەری ئەم دووسێ ژمارەیەکێ بێت، بەڵام وام لەبیرە ئەوەمان لەپێشەنگدا نەدەنووسی، بەڵام لەکۆبونەوەکانی خۆماندا مەعلوم بوو کێ ئەرکی سەرنووسەری ئەم ژمارەیە دەگرێتە ئەستۆ.

★ کێ بوون ئەو دەورانە سەرنووسەری گۆڤاری پێشەنگ، لەساڵی(1985)تاکو کۆتایی ساڵی نەوەدەکان گۆڤاری پێشەنگ پانزە ژمارەی لێدەرچوو، لەو دەورانەداکێ بەزۆری سەرنووسەری بوو، خەڵکی چالاکی ناو کانوون و پێشەنگ کێ بوون؟

- ئەوانەی لەدەستەی نووسەرانیدا هەبوون، ئێستا من نیگەرانی ئەوەم ئەگەر کەسانێکم لەبیر بچێت دوایی والێکبدرێتەوە ئەمە لەبەر ئەوەیە کەلەباری سیاسیەوە ئێستا لەیەك دوور کەوتووینەتەوە نا، بەڵام ئەوانەی من لەبیرمە زۆربەی جاران، پێوایە لەسەرەتاوە تا کۆتایی لەئەندامانی لەدەستەی نووسەرانی پێشەنگدا هەبوون.
(رێبوار-ئەحمەد بازگر-محەمەدی میسری-حسێن شەبەق) بوو بەڵام تۆ ئەگەر بتەوێت لیستێکی کاملتر لەوە پەیدا بکات، لەژمارەکانی پێشەنگدا هەیە کەناوی ئەندامانی دەستەی نووسران لەراگەیاندنی کۆتایی کۆبوونەوە گشتیەکاندا کەئەندامانی دەستەی نووسەرانیشی تێدا هەڵدەبژێردرا دەنووسران.

پێشەنگ کاری دەستە جەمعی بوو

★ بەبۆچوونی تۆ چالاکترین کەسی ناو کانوون لەو سەردەمەدا کێ بوو؟

- من ناتوانم لەو بارەیەوە کەسێك دەستنیشان بکەم، زۆربەی ژمارەکانی پێشەنگ حاصڵی کارێکی جەمعی و بەکۆمەڵ بوون، بەراستی من ناتوانم بڵێم وەك چالاکترین ئەندامی پێشەنگ یا وەك چالاکترین ئەندامی کانوون ناتوانم دیاری بکەم.

★ دەیەی هەشتاکان رەنگە بۆ تۆ دەرکەوتنی، ناسری حیسامی بێت وەکو شاعیر وەکو ئەدیب بەشێوەیەکی گەورە لەنێو کۆڕی شیعری شەوانەی مالومە و سەفرەو زەرون، لەنێوان کۆڕی شیعری سوید، پێتوایە چ جیاوازییەکی گەورەی شیعری رۆحیو ئەخلاقی هەیە؟

- ئەوەندەی لەبیرمە کۆمەڵی کۆڕم کرد لەئوردگا جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵە، زۆربەی هاوڕێیان بەشداریان تێداکرد، زۆرجار دەبوو بەقسەو لێکۆڵینەوە هەڵسەنگاندنی شیعرەکان و باسی گەرم و گوڕ دەبیسترا لەسەر هەڵسەنگاندنی شیعرەکان، زۆرکەسیش خۆی ماندوو دەکرد بەهەڵسەنگاندنیانەوە هەوڵی دەدا بۆ بەراوردکردنیان لەگەڵ فارسیەکاندا، لاوازیەکانی دەستنیشان بکەیت نیازەکانی خۆی بدات زۆر بەچاوی موشتەری (چاویانلێدەکرد) سەیریاندەکرد، لەبەرئەوەی هەموومان

لەحزبێکدا بووین، زۆرکەس خۆی بەخاوەنیان دەزانی وەکو ئەوەی هی خۆی بێت هەڵی دەسەنگاندو پێشنیاری بۆ دەداو رەخنەی لێدەگرت.

حیسامیو شیعری موناسەبات

★ ئەوەی پێی دەڵێن شیعری موناسەبات یاشیعر بۆ کۆمەڵە چیت لەو بارەیەوە نووسیوە؟

- من زۆر شتم نووسیوە بۆ مناسەبات، دەقێك بۆ کارکردێکی لەبازنەیەکی دیاریکراوی موخاتب و گوێگردا، ئەوە کاریگەری هەیە تەنها بۆ سەر ئەوانەی خۆیان لەگەڵ ئەو فکرە هەن، بۆیە من ئەوانە لەچوارچێوەی شیعردا دانانێم، شیعر بەبڕوای من گشتی ترە شیعر بەبڕوای من ناوەرۆکێکی بەرین ترو هەمەگرتری هەیە، ئەوا ناوێکی هەر دیکەیان دەکرێت لێ بنێیت، بەڵام بە بڕوای من شعیر نین.

★ لەم ماوەیەی دوایدا شیعرێکت بۆ کچەکەی عومەری ئیلخانی زادە نووسیوە؟ پێتوانییە بووبێتە شیعری دەربار، وەکو چون شاعیری تر هەن بوونەتە شاعیری دەربارو رەخنەیان زۆر لەسەرە؟

- نا من بۆ ئەوە ئەم نووسیوە کە هاوحزبی بووین، یان کچی کێیە؟ من ئەو منداڵەم خۆش دەویست لەبەرئەوەی کەلەمنداڵیەوە وەکو کچەکانی خۆم شاهیدی گەورەبوونی بووم، لەمنداڵیەوە لەئوردگاکانی ئێمە دەهاتە

چادرەکانی ئێمە، نانی دەخوارد ئێم، لەباوەشمان دەگرت، ئـەو کاتـەی بۆمـب باران دەبـوو، ئێمـە دەسـتیمان دەگـرت دەمـان بـردە نـاو کونـە تەیارەیـەك و لەشیعرەکەدا ئەوەم نەوتووە، بەڵام هـەمان ئیحساسـم هەیـە کـە بۆکچەکانی خۆمم هەیە، شەهیدی گەورەبوونی بوو لەمنداڵیەوە لەلای ئێمە گەورە بوو، تـا ئـەو کاتـەی چـووەتە دەرەوەی وڵاتـیش، لـەویش بەبۆنـەی هاتووچـۆی خانــەوادەی ئەوانــەوە زۆر تێکــەڵ بــووین، مــن خــۆیم خۆشویســتوە ئــەو خۆشەویستیەی ئەو لەبەر هیچ شتێکی دیکە نییە، نەلەبەر ئەوەیە کە بابی هاوفکرمە یان هاو حزبیمە، نە لەبەرئەوەیە کـەبابی پلەوپایەیـەکی سیاسـی هـەبێت، نـا لەبـەر هـیچ کـام لەوانـە نییـە، بـەدڵنیایی تـەنها لەبـەر ئەوەیـە کەخۆم ئەو منداڵەم خۆشویستووە.

چیرۆك و پەخشانیشم نووسیوە

٭ جگـە لەشـیعر وابـزانم دەسـتت بـۆ نووسـینی پەخشـانیش بـردووە، لــەوەرگێڕانیش جگــە لــەوەرگێڕانی شــیعریش، وەرگێڕانــی چیرۆکیشــت کردووە.؟.زەبڵدان، خۆرتاو چەند چیرۆکێکی تریش لەوەرگێڕانی چیرۆکدا، چەند سەرکەوتوو بویت خۆت هیچ چیرۆکت نووسیوە؟

- چەند چیرۆکێکم نووسیوە بـڵاوم نەکردونەتـەوە، هێشـتا خـۆم لێـان رازی نـیم کـەوەك چـیرۆکی بەرهـەمێکی قـابیلی قبـوڵن، بـەڵام چـیرۆکی دیکـەم

وەرگێڕا، چیرۆکی مەحمودی دەوڵەت ئابادیم وەرگێڕاوە، هۆشەنگی گوڵشیری، عەلی ئەشرەف دەروێشیان، شیترپواز، ئەلبێرت مالس ئەوانەم وەرگێراوە، ئینسان قەڵەمی لەوەرگێڕانی چیرۆکدا ئازادترە تا لەوەرگێڕانی شیعردا.

★ پێتوایە لەوەرگێڕانی چیرۆکدا سەرکەوتوویت تا شیعر، یان بەپێچەوانەوە؟

- نازانم، بەراستی من ناتوانم هیچ داوەریەك لەبابەت ئەوانەوە بکەم، پێم وایە کەسانێك کەخۆیان بەراوردی بکەن ئەوان دەتوانن داوەری لەسەر ئەوەبکەن.

★ لەپەخشاندا چەند پەخشانی تۆم بینیوە، لەگۆڤارەکاندا بلاّوکراوەتەوە نووسینی پەخشان چۆن بوو؟ پێتوایە لەوەشدا هەر سەرکەتوو بووی، یان نا، ئەوەش دیسان هەر پێویستی بە داوەریە؟

- ئەزانی چۆنە کەسێك کەشتێك دەنووسێت بەنیازی ئەوەی نانووسێت کەداوەریەکی لەسەر بکرێت، ئەو خۆی پێوایە قسەیەکی هەیە بۆ کردن و قسەکەی دەکات، ئەوە خوێنەرە داواری لەسەر ئەمە دەکات کەئایا ئەمە بەرهەمێکە جێگا دەگرێت یان نایگرێت.

★ لەسیاسیەتەوە بۆ شیعر، لەشیعرەوە بۆ چیرۆك، لەچیرۆکەوە بۆ پەخشان بۆ وەرگێڕان و ئەوانە، ئەو هەموو ئەرکە فورسەت خستۆتە سەرشانی خۆت

پێت وانییە ئەو هەموو پەرش و بڵاویە پێویست نییە، یان ناتوانی وەکو پێویست لەخزمەت یەکێك لەبوارەکاندا بیت، یا ئەوە لەخۆت رائەبینی؟

- نا من هیچیانم وەکو ئەرك نەکردووە، شیعرێکم بەدڵ بووبیٚ وەرگێڕاوە چیرۆکێکم بەدڵ بووبێت وەرم گێڕاوە، پێم وابووبێت دەتوانم وەریگێڕم دەنا شیعریش هەیە کە بەدڵمەو ناتوانم وەریبگێڕم، جاری وابوو هەستم کردووە خۆم قسەیەکم بۆ وتن هەیە، پەخشانێکم نووسیوە، جاری وایە کەسێکی وەکو شەوبۆ مردووە، هەستم کردووە خۆم قسەیەکم هەیە بۆکردن پێم خۆشە بیڵێم، یا جاری وایە خۆ زۆر شیعر هەیە بۆ نموونە تۆ ئێستا شیعرەکانی شێرکۆ بێکەش چاولێبکە، شیعری بۆ چەند پێشمەرگە وتووە؟ ئەوە لە وەڵامی پرسیارەکەی پێشووم بەبیردێنێتەوە، ئایا ئەمە شیعر وتنە، ئەو ئینسان دەکاتە شاعیری دەربار، من زۆرجاری واهەبوو شتم نووسیووە بۆ پێشمەرگەیەك شەهید بووەو کاریگەری لێکردووم یا نووسیومە بۆ کەسێك تەنانەت نەشم دیووە، من کاك فوئادی مستەفا سوڵتانیم نەدیووە، بۆم نووسیووە، ئەوە پەیوەندی بەوەوە هەیە کە تۆ هەر شتێك چ کاریگەریەکت لێدەکات رەنگە بەکورتی لەوەڵامی ئەو پرسیارەدا ئەوە بڵێم ئەو شتانەی کە کاریگەریان لێکردووم، پێم وابووبیٚ وەرگێڕانیان بەکەڵکە وەرمگێڕاوە ئەگەر چیرۆك بووبێت یا شیعر بووبێت، زۆرتر لە شیعرو کەمتر لەچیرۆك.

شیعر نووسینەوەی چرکەیەك لەساتەکانی شێتیە!

★ ئەو شتانەی کەکاریان تێکردووی، وایان لێکردووی لەچرکەیەك لەچرکەکان زۆر کاریگەبن لەسەرت، یەکێك لەپەخشانەکانت یا شیعرەکانت چۆن چۆنی بوو بۆ کێت نووسیوە؟

- کەزۆری کاریتێکردبێتم؟

★ بەڵێ.

- ئەوانەی کەبۆ خۆم نوسیومن هەموویان، پێموایە هی کاتێك بوون کەزۆریان کارتێکردووم، من ئەگەر شتێك کاری تێنەکردبێتم زۆر زەحمەتە بتوانم بنووسم، جاری واش هەبوو دانیشتووم هەوڵمداوە شتێك بنووسم دواتر هەستم کردووە، نا بە رادەی بنووسین هێشتا دەروونم دانەگراساوە، هەرچی هەوڵم داوە بۆم نەبووەتە شتێك.

★ کەواتە شیعر نووسینەوە، چرکە ساتە شێتیەکانی ئینسانە؟ جۆرج بات، دەڵێ:" شیعر نووسینەوەی چرکە ساتەکانی شێتیە" بۆیە بەرێزیشت لەچاوکارەکانی تردا کەمتر شیعر دەنووسیت، ئایا ئەو چرکە ساتە شێتیانە کەمتر تۆ دەگرێت؟

- ئەو چرکەساتانە جاری وایە ئینسان خۆی هەستی پێ ناکات، جاری وایە تۆ رووداوێك دەبینیت خۆت هەست ناکەی ئەمە گەرای شیعرێکی تێدا داناوی ئەوە دواترە لەوانەیە هەفتەیەك دواتر، جاری وایە مانگێك دواتر لەدەرونتدا بوو بەشتێك هانت دەدات یا پاڵت پێوە دەنێت بۆ ئەوەی کەبیلێ، ئەو چرکە ساتەی کەتۆ باسی دەکەیت من هەر هەستی پێناکەم کەکەی لەدەروونی مندا داگیرساوە، من وانییە هەمیشە رووداوێك ببینم کارتێکردو دەبێتە شیعرێك، هەمیشە وانییە.

⋆ کەواتە شیعر هەڵچونی کاتی ناخی ئینسانە؟

- جاری وایە هەڵچوونی چرکەییە، جاری وایە شتێکە کەلەماوەیەکی دورودرێژتردا لەدەروونتدا دادەگیرسێت، بۆنموونە رووداوێکی وەکو مردنی شەوبۆ هەڵچوونێکی ئانی بوو، من کەخەبەرەکەم بیست، ئەوە، بەدەردوژانێکی یەکجار زۆر ئەو شیعرە لەدایك بوو، بەلاّم من شیعریشم هەیە ئەنجامی دورکەوتنەوەمە لێرە لە کۆمەڵێ کەس کەخۆشم ویستوون، لەکۆمەڵگایەك کەبەجێم هێشتتووەو یادی دەکەم، ئەمە وانییە بڵێم ئەو هەڵچوونەی هەیە لەماوەی چەند مانگدا دادەگرسێت، هەست دەکەیت لەدەروونتدا بووە بەشتێك و پاڵت پێوە دەنێت بۆ ئەوەی کەبیلێیت.

⋆ بۆچی لەزۆربەی ژمارەکانی پێشەنگدا، زۆربەی بابەتەکانی هی تۆیە، تۆ شیعرت تیا وەرگێڕاوە، پەخشانت تیانووسیووە بۆ نموونە لەژمارە (14)ی ساڵی (1372) دا زۆربەی بابەتەکانی ئەم ژمارەیە هی تۆ بووە؟

- پێم وایه دوو ژمارەی وایه ژماره (8) و ژماره(14) که تۆ وتت من ئێستا ڕێك لەبیرم نییە، ئەوانە هی دوو دەورەی تایبەتن ژماره (8) هی ئەو کاتەیه ئۆردوگای بۆتێ بۆمبارانی کیمیای کرا، ئێمه ئەو کەسانەی دەستەی نوسەرانی پێشەنگ بووین ماوەیەکی زۆر لەیەکتر دوورکەوتینەوە هەرکامێکمان لەدۆڵێك و هەرکەس خەریکی کارێك بوو، ئەرکی ئامادەکردنی بابەتەکانی ئەو ژمارەیه کەوته سەرشانی من، ئەو بابەتانەی بەفارسی بوون زۆربەیان من کردمنه کوردی، نازانم چەند بابەتی خۆمی تێدایە، دیاره بابەتی کەسی دیکەشی تێدایە، بەلام ئەرکی ئامادەکردنی ئەو ژمارەیه زۆربەی لەسەرشانی من بوو، ژماره (14)شی دەورەیەکی ئاوا بوو دوای جیابوونەوەی یەکەم که لەحزبی کۆمۆنیستی ئێران پێش هات، ژمارەیەك لەو هاوڕێیانەی کەپێشتر پێکەوه ئەندامی دەستەی نوسەرانی چووبوونه دەرێ، من لێره بووم ئەرکی ئامادەکردنی ئەو ژمارەیەشم گرته ئەستۆ، ژمارەکانی دوای ئەوەش ژمارەیەکی زۆری هەیه کەبەشی زۆر شەبەق کردوویەتی ژمارەیەکیشم لەبیره، پێموایه ژماره (10) بەشی هەرەزۆری بازگر کردی.

★ ئەم گۆڤاره لەدەورانی سەردەمی شاخ بەوبێ ئیمکانیەتەوه لەساڵی (1985)دا تا ساڵەکان هەڵکشان و تاکۆتایی هەشتاکان و سەرەتای نەوەدەکان هاتووین، ئەم گۆڤاره بەپێچەوانەی دەورانی سەردەمی شاخەوه ڕووی لەلاوازی کردووه؟ لەکاتێکدا ئیمکانیات باشتر بوو؟ هۆکارەکەی چییه بەبۆچوونی جەنابت؟

- هێزەکەی بڵاو بوو، هێزەکەی وردە وردە بڵاو بووەوە کەسانێك چوونە دەرەوە، دوایی ئەو جیابوونەوانە پێشهاتن و هێزی پێشەنگ هەریەکە وردە وردە رووی لەلایەك کردوو، لەم ژمارانەی دوایدا چەند کەسێك مابووینەوە بۆ ژمارەیەکیان لەبیرمە پرسم کرد بەکاك محەمەدی میسری و بەئەحمەد بازگرو منو شەبەقیش لەکوردستان بووین، گوتمان ئێوە رازین ئێمە لێرە بەناوی دەستەی نوسەرانەوە ژمارەیەك دەربکەین، وکیلایەتیان پێداین و وتیان هەرچی ئێوە لەسەری رێکەوتن ئێمە پاڵپشتیتان دەکەین و ئەوەبوو بڵاومان کردەوە.

★ **ژمارە پانزە.**

- پانزە یاچواردە

پێشەنگ شانزە ژمارەی لێ دەرچووە

★ **پانزە دواین ژمارە پێشەنگە؟**

- نەخێر شانزە دواین ژمارەیەتی، پانزەو شانزە شەبەق کردووی ئێمە پاڵپشتیمان کرد، بەڵام پێم وایە چواردەبوو، مەبەستم ئەوەیە ئەوان لێرە نەمابوون چووبوونە دەرێ پرسمان پێکردن، کەم مابووینەوە دووکەس مابووینەوە، ئەو پێشەنگەی لەساڵانی پێشوودا (بیست) کەس کاریان بۆ

دەكردوو شەش، حەوت كەس ئەندامى دەستەى نوسەرانى بوو ئەوانە، تيپى مۆسيقاى بانگەوازيش يارمەتيان دەداين بۆ ئامادەكردن و نووسينى بابەت، ئەو وەختە تيپى مۆسيقاى بانگەوازيش، ناسرو نەجمەدين و كالّى و فريبورزو سابيرو رەزاو مەرزيە، ئەوانەش لامان بوون زۆر بابەتيان لەسەر مۆسيقا دەنووسى يارمەتى ئيٚمەيان دەدا بۆ نووسينى ئەو بابەتانە لەسەر مۆسيقا رەنگە هى ئەوە بيٚت ژمارەكانى لاواز بووبيٚت.

پەرتەوازەيى شاعيران‌و ئەدەبيان

★ پيٚش ئەوەى قسە لەسەر كاريگەرى سلبى بكەم لەسەر شاعيران و ئەديبانى ناو كۆمەلّە، كۆمەلّە واى ليٚكردن پەرش وبلاّوبن، پرسيارەكە ئەوەيە، ئەحمەد بازگر لەم بارەيەوە شيعريٚكى هەيە بۆ زولّفا لەئاوايى سويٚسينىٚ سەردەشت، شيعرى گۆمەشينى هەيە بۆ ئەمير سيسەرى، شيٚركۆ بيٚكەس شيعرى (تۆ نامرى) هەيە بۆ دكتۆر جەعفەرى شەفيعى شيعر (بەيانى) هەيە بۆ كچە پيٚشمەرگەيەكى كۆمەلّە تۆ لەو بارەيەوە چيت نووسيووە بۆ رووداو و بەسەرهاتيٚكى لەو شيٚوەيە؟

- هەندىٚ لەوانە من نووسيومن بۆ شەهيدبوونى پيٚشمەرگەيەك بۆ رووداويٚك، بەداخەوە لەبيرم نين، جاريٚك لەراديٚوى بلاّوكراوەتەوەو دوايش چاپيش نەكراوەو ئيٚستا لەلاى خۆشم نييە من بەدلّنياييى زۆرشتى وا هەيە

کەئێستا خۆشم لەبیرم نین، بەڵام ئـەوەی لـەبیرم بێت نووسـراوەیە بـەناوی (سپی دار) بۆ یادی کاك(فوئادی مستەفا سوڵتانی) شیعرێکم هەیـە بـۆ یـادی دکتـۆر جەعفـەری شـەفیعی کەماوەیـەکی زۆر پێکـەوە کارمـان دەکـردو ئـەو سەرپەرشتی کاری ئێمەی دەکردو بۆ من جیاواز لەوەی کەسانی حزبی بوون لەگـەڵ یـەکتر هاورێیـەکی زۆر زۆر خۆشەویسـتم بـوون زۆر یارمـەتی دەرم بوو لەژیانی شەخصیشمدا زۆر کاریگەری هـەبوو لەسـەر مـن، بـۆ یـادی کـاك ئەسعەدی حسێن کە بۆکانی بوو هاوشاری بوو پێکەوە ساڵانێك لە مقەرێکدا بووین کەشەهیدبوو شیعرم نووسـیووە، ئێسـتا هـەموویيم لەبیرنییـە، بـەلام ئەو شتانەم هەیە.

⋆ کۆمەڵە چەندە دەورێکی خراپی هەبوو لەسەر ئەو هەمووپەرتەوازیـەی تووشی رۆشنبیرانی ناو کۆمەڵەی کرد، بەبۆچوونی مـن هێزێکـی گـەورەی پێشکەوتووخواز، شاعیر، وەرگێر، نووسەر لەناو کۆمەڵەدا هەبوو، کۆمەڵە چ کاریگەریەکی هەبوو؟

- کۆمەڵـە کاریگـەری خراپـی لەسـەر ئێمـە نـەبوو، ئەگـەر قسـە لەسـەر کاریگەریەکی خراپ بێت ئێمـە کاریگـەری خراپمـان هـەبوو لەسـەر کۆمەڵـە، ئێمـە مەجموعەیـەك کەسـی کۆمەڵـە بـووین، کۆمەڵـە هەرچـی بەسـەری هاتبێت بەچاك وخراپـەوە هـی ئێمەیـە، چونکە ئێمـەش کۆمـەڵێ ئینسـانی زیندووبووین بیرمان کردۆتـەوەو بڕیارمـان داوەو قسـەمان کـردووە، بەچـاك وخراپ بەرپرسی هەموو ئەو کارانەین کەبەناوی کۆمەڵـەوە تـەواوبووە، مـن

ناتوانم بڵێم کۆمەڵە کاریگەری خراپی لەسەر ئێمە هەبوو، نا بەپێچەوانەوە ئەگەر خراپەیەك هەبووبێت ئێمە تووشی کۆمەڵەمان کردووە.
ئێمە کۆمەڵێك ئینسانی سیاسی بووین نەبە زۆر هێنرابووین نەدەست و پێمان بەسترابووە، ئەو رێگایەمان ئازادنەوەو بەدڵخواز هەڵبژاربوو، پێموایە بەچاك و خراپ بەرپرسیاریەتی رابردووی خۆمان بگرینە ئەستۆ، من بەرپرسیاریەتی هەموو رابردووی سیاسی خۆم دەگرمە ئەستۆ.

ناسری حیسامی ناسیۆنالیست

٭ تۆ وەکو خۆت وەکو ناسری حیسامی خۆت بەخەڵکێکی ناسۆنالیست دەزانی؟ وەك خەڵکێکی چەپ و مارکس هەر ماوی؟

- من خۆم بەکەسێکی چەپ دەزانم، بەکەسێکی ئازادیخواز دەزانم بەکەسێکی لایەنگری مافی بێبەشانو بەش مەینەتانی کوردستان دەزانم، خۆم بەتێکۆشەرێکی رێگای رزگاری خاکی کوردستان دەزانم، وەك سالانی دیکە زۆریش بەوە هەڵنابەزمەوە کەکەسێك پێم بڵێت ناسۆنالیستی، هیچ شەرێکم لەسەر ئەوەنییە.

٭ دەکرێ بڵێم لەنوسراوەی رەخنە لەناسیۆنالیزم یان ئەو پاکانەی کە وەلامی رێبوارت داوەتەوە، لەپاشکۆی ژمارە (12)ی پێشەنگدا، قسە

لەوەکراوە کەتۆ دیفاع لەناسۆنالیستی جوامێرو سەلاحی موهتەدی دەکەی، ئەمەش دەکرێ بڵێت بڵاوی کردنەوەی کتێبی "ئەم بڵقە کەی دەتەقێت" یەعنی هەر ئەوکاتە ئەو سەرەتایەك بووە بۆ ریگا خۆشکردنی ئەو کارە؟ یاهەر قەناعەتی شەخصی تۆ بووە هەر لەسەرەتاوە لەناو کۆمەڵەدا؟

- ئەوە قەناعەتی شەخصی من بوو، مەجموعی ئەوانە ئەوە نیشان دەدەن کەمن جۆرێکی دیکەم بیرکردۆتەوە، نەك بڵێم لەم بابەتەوە تاقانەیەك بووم، بەڵام بەهەرحاڵ منیش بۆچوونی خۆم هەبووە؟

⋆ دەمەوێت بڵێم تۆ تاقانە بوویت؟ ئەگەر تاقانە بوویت لەو سەردەمەدا، کۆمەڵە لەو پەری پەرگیری خۆیدا بووە، چۆن لێی قبوڵکردوویت.

- نەخێر منیش تاقانەیەك نەبووم لەوەدا، منیش بۆچوونی خۆم هەبوو، لەنێو پێشەنگداو لەناو کۆمەڵەداو، ئەوانەم نووسیوە.
خۆشبەختانە هەندێك لەوانە بەئیمزای خۆشمەوە بڵاو کراوەتەوە، خەڵك دەتوانێت بزانێت ئەو وەختا چۆنم بیرکردۆتەوە ئێستاش چۆن بیر دەکەمەوە، ئەو وەختیش پێموابوو ئەو چیرۆکەی کاك سەلاحی موهتەدی بەناوی (کێ رچەی شکاند) دەچێتەخانەی ئەو شتەوە کەئەو وەختە پێی دەوترا ناسیۆنالیستی، بێجگە لەرێبوار رەخنەی لێگرتووە ئەوانی دیکە کەدەستەی نوسەرانی پێشەنگ بوون ئیتفاقمان لەسەری هەبووە کەچاپی بکەین، من ئەو وەختەش موافقی بووم، ئێستاش موافیقم پێم وایە یەکێك لەبەرهەمە دیارەکانی ئەدەبی کوردییە، شیعرەکەی جوامێریش، جوامێر

شێرکۆ بێکەسە، ئەو وەختە بەناوی جوامێرەوە ئەوەمان بۆ چاپکرد، دواتـر هەوڵمدا بۆ ساغکردنەوەی پاشکۆیەکیش بۆ یـادی دکتـۆر جەعفـەر لەوێشـدا هەر چاپمان کرد، بۆ دەبـێ ئێمـە ڕێگا نـەدەین کەسایەتیەکی خۆشەویستی وەکو دکتۆر جەعفەر هەر کەسێك لەکوردستان، لەوانە کەسایەتیەکی دیـاری وەکـو شـێرکۆ بێکـەس بێـت هەسـتی خـۆی بـۆ دەربڕێـت، مـن مامۆسـتای ئایـدۆلۆجیای خـەڵك نـیم بـۆی دیـاری بکـەم شـێرکۆ بێکـەس هـەقی هەیـە شیعر، بڵێ بۆ دکتۆر جەعفەر یان نا؟ کەگوتویـەتی زۆر زۆریـش مـەمنوونی بووم زۆر زۆریشم پـێ خـۆش بـوو، شـیعرێکی زۆر زۆر بزوێنـەربوو، خۆشـم زۆرهەسـتم بـە شـانازی دەکـرد کـە ئـەو شـیعرەمان لەپێشـەنگدا چـاپکرد، ئێستاش لێی پەشیمان نیم، بەپێچەوانە، من لەو پاشـکۆیەدا بـەکاك ڕێبـوارم وت، بانێك و دوو هەوانییـە، ئەگـەر بـەو پێوانەیـە خـەڵك هەڵدەسـەنگێنی؟ چۆن ڕەخنە لەوەی خۆت ناگری؟ لەیادی کاك شوانی پێشمەرگەدا دەڵێت:

وەك هــەڵـۆ بەلارە بــاڵ هــەڵـمـتــانــدا بۆ داڵ

داڵی خوێنخۆری دوژمن کەدەهات بۆ کورد کوشتـن

تۆش پێت وابوو یەعنی کاك شوان تەنها پێشمەرگەیەکە، کەهەستاوە لـەدژی کـورد کوشـتن؟ ئەگـەر ئـەوەی شـێرکۆ بێکـەس ناسـۆنالیزم بێـت ئـەوەش ناسۆنالیزمە، تۆ چۆن بەخۆت دەڵێـی مارکسـیزم، هـەقت هەیـە ئـەوە بڵێـی؟ شێرکۆ بێکەس هەقی نییە، ئەوە بڵێت؟ یا زۆر شتی دیکە لەوتارەکـەدا بـاس کراو بەپێویستی نازانم و لەبیر شیم نییە نموونەکان هی چی بوو نا، لەوێدا هەوڵمدا ئەوە بڵێم، (لەسەر ئارێزەوە بابڕوانم) شیعری کاك ڕێبوارە خۆ هی شێرکۆ بێکەش نییە، ئەگەر بـەو پێوانـەی کـاك ڕێبـوار چـاو لـەدنیا بکـەین،

دەبـوو کـاك ڕێبـوار ڕێگـەی نـەدرێت بێتـە نـاو کـانوونی ئـەدەب و هونـەری کرێکاری بەم پێشینەیەوە، بۆ ئـەو ڕێگـەی هـەبێت بێتـە ئەنـدامی دەسـتەی نوسەرانی؟ بۆ کاك شێرکۆ شیعرێکی بۆ چاپنەکرێت لەپێشەنگدا، ئەمن ئەو وەختـیش لەسـەر ئـەوانم نووسـیوە خۆشـبەختانە وەکـو باسـتکرد شـتەکە هەیەو نیشانەی ئەوەیە کە ئەو وەختیش من چۆنم بیرکردۆتەوەو ئێستاش چۆن بیر دەکەمەوە.

★ بەنیازی بگەڕێیتەوە ئەوروپا، یان بەنیازی بەردەوام لێرە بیت، پێم وایە لـەنێوان ئێـرەو ئـەورپا تـۆ دەتـوانی لـەکامیان داهێنـان بکـەیت و زیـاتر خزمەتی ئەدەب و ڕۆشنبیری بکەی؟

- بەتەجروبەی ژیانی خۆم ئەو چەند ساڵەی کەلەدەرەوە بـووم دەرفـەتێکی وام نـەبووە بـۆ کـاری هونـەری و ڕۆشـنبیری و ئەوانـە لـەوێ هەوڵـدان بـۆ بەڕێچوون کاتێکی زۆر لەئینسان دەگرێ، بەڵام لێرە بەحوکمی ئەوەی ئەگەر لێـرەبم بەشـێوەیەکی تـەواو وەخـت کـاری سیاسـی لـەپاڵ ئەوەشـدا دەتـوانم کاری ڕۆشنبیری و ئەدەبیم بکەم، پێم وایـە لێـرە دەرفـەتێکی زیـاترم هەیـە، بـەڵام بـەو حاڵەشـەوە مـن هـەتا ئێسـتا هـەر لەبەرئـەوەی کەهاوسـەرەکەم و منداڵەکانم لەوێن، ناچارم بەشێکی ژیانم هەر لەوێ بم، تاکەی؟ نازانم بـەڵام هیوادارم لەداهاتوویەکی نزیکدا ئەو دەرفەتە هەبێت بەتەواوی هەرلێرەبم.

دواین پرۆژەی حیسامی

★ دواین بەرهەمی ئەدەبی و کاری هونەری و شیعریت چییە؟

- چەند شیعرێکم هەیە، هی ئەم ساڵانەی دواییە، وەرگێڕانیشم هەیە لەسەر دیوانی وەفایی، هەوڵدانێکە بۆ ساغکردنەوەی دیوانی وەفایی کەپێم وایە، بەهۆی خراپبوونی دەستونسەکانیەوە، تاڕادەیەك بەهۆی کەم دیقەتی ئەو کەسانەوە کەدیوانەکەیان تەصحیحو بلاو کردۆتەوە گەلێك هەڵەی تێکەوتووە کە لەزۆر جێگا بەتەواوی مانا داوەتە تەکنیکی لەشیعرەکانی وەفایی هەولێکم داوە بۆ ساغکردنەوەی دیوانی وەفایی، هیوادارم بتوانم بەزوویی ئەمەش بەسەرنجام بگەیەنم، بتوانم دیوانی وەفایی بەشێوەیەکی تارادەیەکی زۆر بێهەڵە چاپ بکەمەوە، ئەو لێکۆڵینەوەیە بلاو بکەمەوە، دیوانەکەش چاپ بکەمەوە، بێجگە لەوە ئێستا بەتەمای کۆکردنەوەی بەرهەمەکانی خۆمم چ ئەوانەی بەرهەمی خۆمن وەك شیعر چ وەك وەرگێڕدراوەکان، کەبەرهەمی پێنج شاعیری ئێرانین ئەوانەش بۆ چاپ کۆبکەمەوە، لەداهاتوویەکی نزیکیشدا بەنیازم هەندێك لەو شیعرانە بێدەنگ بلاو بکەمەوە.

★ تۆ پێشتریش لەرادیۆی کۆمەڵەوە کاری دەنگت هەیە، کاریگەری گەورەی هەیە لەناو رۆشنبیرانی کورددا، ئەوە چۆن بوو لەداهاتوودا لەو بارەیەوە بەنیازی چیت؟

ـ ئەوەی من بەشێوەیەکی دیاریکراو بۆ ئـەوەمان کردبێت کەبلاّو بێتـەوە، ئەو کاسێتەی (تاشکۆفەی سوری کراسێك بـوو، کـە کـاك خالیـدی رەحیمـی، زەحمـەتێکی زۆری لەگـەڵ کێشـا بـۆ ئـەوەی کەمۆسـیقای بـۆ هەڵبـژێرێ مۆسیقای لەسەر دابنێ‌و دەنگەکەش ئەو تۆماری بکات، لەستۆدیۆی ڕادیـۆی کۆمەڵــە، بــەلاّم هەنــدێ شــتی دیکــەش بــلاّو بوەتــەوە مــن لــەرادیوو خوێندمنەتەوە، یان لەکەناڵەکانی تەلەفیزیۆنی سەتەلایتی کوردییەوە بـلاّو بوونەتەوە، کەسانێك کە خۆیان لایەنگری ئەم بەرهەمانە بوون خستویانەتا سەر(CD)ی‌و ئەمانـە دەسـتاو دەسـت بـلاّو بونەتـەوە بێجگـە لە(تاشـکۆفەی سـوری کراسـێ) هـیچ کـام لـەوانی دیکـە مـن خـۆم بـلاّوم نەکردونەتـەوە هــەموویان کەســانێك لەلایــەن خۆیانــەوە کردویانــە، ئــەوکات(CD) بەشێوەیەکی بەرین لەدەست رەسی، خەڵکدا نەبووە، بۆیە(تاشکۆفەی سـوری کراسێ) تەنها لەسەر کاسێتێك بلاّو بوو، بەلاّم ئێستا بەتەمام لەسەر (CD) ئەگـەر بگونجـێ ئەوانـە بـلاّو بکەمـەوە بـەدەنگ‌و یـا لەوانەیـە بـەدەنگ‌و وێنەوە.

⋆ من یەك دوو پرسیاری کورتم مـاوە، یەکـەم: حـەز دەکـەی وەك سیاسـی بناسرێیت یا وەك شاعیر؟

- ئەوە زۆر لەدەسەڵاتی مندا نییـە، لەبـەر ئـەوەی دەسـەڵاتی خۆمـدا نییـە، نامـەوێت ئارەزوویـەك بکـەم، خـۆم نـاتوانم دەورم هـەبێت لەشـکڵ پێدانیـدا هەنـدێ کـەس هەیـە منیـان وەکـو سیاسـی ناسـیوە، وەکـو کەسـێکی حزبـی هەندێ کەسیش هەن منیان زیاتر وەکو کەسـێك لـەبواری ئـەدەب‌و شـیعردا

کاردەکەم ناسیوە، من خۆم بەراستی نەهەوڵی تایبەتم بۆ هیچکامیان نەداوە، نەلەتوانامدایە هەوڵێکی تایبەتی بدەم کەوەکو کامیان من بناسرێم، بەلاّم هەروەکو پێشتر عەرزم کردی من لەکۆمەلگایەکی ئاسایی تردا ژیابام، پێم وایە هەرکاری ئەدەبیو هونەریم دەکرد.

★ لەژێر کاریگەری چ نووسەر یا شاعیرێکی بێگانە یا کورد دابوی؟

- لەژێر کاریگەری زۆر کەسدا وەکو ئەحمەدی شاملوو، شێرکۆ بێکەس وەکو رۆمان رۆلان لەرۆمانەکانیدا وەکو مەحمودی دەوڵەتا ئابادی وەکو هۆشنگی گوڵشیری وەك عەلی ئەشرەفی دەرومێشیانو نیما یوشیج.

بەمەحمود دەوڵەت ئابادی موعجیبم

★ حەزت دەکرد چ دەقێکی نوسەرێك کەبلاّو کراوەتەوە یاشاعیرێك هی تۆ بوایە؟

- چیرۆکێکی مەحمود دەوڵەت ئابادی هەیە بەناوی (ئاسکەکەی بەختی من جوانی) حەزم دەکرد رۆژێك توانیبام بەرهەمێکی وا بنووسم.

★ بۆچی؟

- له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پێم وایه‌، دارشتنێکی هه‌یه‌ زۆر جوانه‌، ناوه‌رۆکێکی هه‌یه‌ زۆر جوانه‌، یان له‌وه‌ش گرنگتر حه‌زم ده‌کرد من به‌رهه‌مێکم هه‌بایه‌ له‌ئاستی ئه‌و به‌رهه‌مانه‌دا گه‌وره‌م گێڕاوه‌ بۆ کوردی به‌ناوی (میری چکۆله‌) پێموایه‌ بۆ زیاتر له‌سه‌ر زمانی دنیا وه‌رگێڕدراو هی ئه‌نتوان دۆسۆن ئێتێگری پێری، پێم وایه‌ یه‌کێکه‌ له‌لوتکه‌کانی ئه‌ده‌بی کاری مرۆڤ ئه‌وه‌ ئاره‌زووی هه‌موو که‌سێکه‌ که‌بتوانێت له‌و ئاسته‌دا بنووسێت ئه‌گه‌ر به‌ئاره‌زوو کردن بێت من ئاره‌زووم ئه‌وه‌یه‌ که‌ بتوانیبام شتی وابنووسم.

چەند نموونە لە شیعرەکانی
ناسری حیسامی

ئاوێنەی ئاو

دەشت خاموٚش و هەوار چوٚڵە

بایە و سەمای خاك وخوٚڵە

گەڵا دەستی لە دار بەر بێ

دەڕوا هەتا ڕێی لەبەر بێ

ڕێچکە، ماری لەش تەزیوە

زوقمی لەسەر پشت باریوە

دەنگی پێیەکی پێدەوێ

خەوی قورسی، پێی بڕەوێ

لەوە دەترسێ ڕێی هەوار

کوێر بێتەوە بە بێ ڕێبوار.

خوٚڵەمێشی نێو ئاگردان

پەنای گرتووە لە بن بەردان

با، توێ توێ دەیلێسێتەوە

پشکۆیەك ناگەشێتەوە.
کانی، ژوانگەکەی دەشت و دەر
ئێستە کەسی نایەتە سەر
بەچاو، سەرچاوە دەدوێنم
تاسەی تەنیایی دەشکێنم:
شەپۆلەکان دێن ودەڕۆن
هەر زیخ و چەو هاودەمی تۆن
تەنیاییت چۆن بەسەر دەبەی؟
وردە بەردان چ لێدەکەی؟
پێیان بە خەمان دەوێری؟
یان کۆچی جوانان دەبژێری؟
جاران بەژنی بەرزت دەنواند
شۆخت دەدی، جوانت دەدواند

★ ★ ★

ئێستا چۆنی بە نامۆیی؟
کاروان لەمن و لە تۆش ڕۆیی!

لە و زایەڵە و ژاوە ژاوە
ئێستا تەنها یادێك ماوە.
مەگەر تۆ وەفا بنوێنی
گیانێك وەبەر خولیام بێنی.

★ ★ ★

ڕەوتی ڕوون و زوڵاڵی ئاو
چما ئاوێنەی قاڵكراو
تیشكی هەر یادێك لێی بدا
دەتوێتەوە لە ناویدا
شلكە وێنە دێن و دەچن
سەرنج دەگرم و، ون دەبن.

★ ★ ★

هەر ڕەنگێك دێ و ڕەنگێك دەروا
ئەدی ئازیزەكەی من كوا؟
ئەوەی نەرم هاتە سەر ئاو
شۆڕەبییە یان قژی خاو؟

شـــه‌پـــۆل- بـــڵـــێ- ئـــارام بـــگـــرێ
تـــاســـه‌بـــارم، تـــكـــام بـــگـــرێ
بـــه قـــســـه‌ی ســـروه‌ی بـــزۆز نـــه‌كـــا
دیـمـــه‌نـــم لـــێ ئـــاڵـــۆز نـــه‌كـــا.
ئـــــه‌وه زه‌رده‌ی خـــــۆره تـــــاوه
یـــان دیـــســـان ئـــه‌و خـــۆی ڕانـــاوه؟
گـــــوڵـــی ئـــــه‌رخـــــه‌وان وه‌ریـــــوه
یـان لـێـــوی ئـــه‌و پـــێـكـــه‌نـــیـــوه؟
جـــووتـــێـــك مـــاســـی بـــوون دووبـــه‌دوو
یـــان درزی بـــه‌رۆكـــی ئـــه‌و بـــوو؟
گـــه‌ڵایـــه‌ك بـــوو بـــا وه‌رانـــی
یـــان پـــه‌ره‌نـــگـــی گـــواره‌كـــانـــی؟
ئـــــه‌وه ڕه‌گـــــی پـــیـــره‌داره
یـــان ده‌ســـكـــی گـــۆزه‌كـــه‌ی یـــاره؟

⋆ ⋆ ⋆

كـــه خـــۆش ڕه‌وتـــه هه‌نـــگـــاوی ئـــاو

وێنەی ئەوی چۆتە هەناو
ئەو لە هەرکوێ خۆ بنوێنێ
ڕۆحی سەمای وەبەر دێنێ
تۆفانی ڕەنگ بە ڕەنگی وا
ئەو نەبێ کێ هەڵیدەکا!

⋆ ⋆ ⋆

سەر هەڵدەبڕم، تاریکانە
ئێوارەیە و تەم تومانە
لە جێگاکەی ڕادەمێنم
خەیاڵ دەبەم، خەیاڵ دێنم
ئەوە ئەستێرەن لەوناوە
یان ملوانکەی ئەو پساوە؟
چ بکەم، خەزان لێناگەرێ
هەر گەڵایە و هەڵدەوەرێ
گەڵایەك شەپۆل دەبزێوێ
دیدەم وێنەی لێ دەشێوێ

بەو شەپۆلە، شیرین نیگا

دیسان لە ئاوێنە ڕەنجا

وەك ئاسكێكی تەنیا و بێ جووت

بە بازێكی سرك، بزووت

وا بلووری بەژن و باڵا

تارای شەپۆلی تێ ئاڵا

چاوی منی هەر لە دوا بوو

لە پشت چەند پەردە ئاوابوو

هاوار دەكەم، دەڵێم وەرە!

وەرە و ئەمجار منیش بەرە!

بمبەوە جێی لە بیر كراو:

دنیای زوڵاڵ و پاكی ئاو

هەولێر

1998/1/25

ساز

بەسەرچوو کاتی جەژن و، بەزمی دڵداران
بە تاڵ بوو کۆڕ و، یەک یەک هەڵبڕان یاران
نە دەنگێک ما لە بان و حەوش وهەیوانی
نە جیلوەی ڕەنگ لە بەر تیشکی چراخانی
چرا بێڕەنگ و، بەژنی شەم لە کۆتایی
ئەوەی خەرمانی ڕەنگ بوو، بوو بە تارمایی
ئەوەی تینی لە لەشدا بوو، لە وێی دانا
تەزوویەک ما و، چەق وچۆیەک لە لەشیانا
لە دووی بەزمێکی مەستانە، ئەوەی مابوو
شەو و، کۆڵانی تاریک و، کزەی با بوو
بەڵام، ئێستاش، دڵی من هەر لەوێ ماوە
لە لای سازێک کە بێدەنگ هەڵپەسێرراوە

زرگوێز

1994

نمونەی شیعرە وەرگێڕدراوەکانی
ناسری حیسامی

وەرزێکی دیکە

شیعری: ئەحمەدی شاملوو

ناسری حیسامی کردوویە بە کوردی

بێ ئەوەی کە چاو بیبینێ
لە نێو باغدا
هەست پێدەکرێ
لە دیمەنی گێژ و خولی گژەبادا
ناهومێدیی هێمنانەی گەڵایەك کە
بە ئارامی
دێتە سەر خاك.

لە سەر شووشەی پەنجەرەکان
هەرا و پشێوەی شەونمە.
رێ دەرناکا نیگا
هەتا
سەر بەریتە ناخی خۆت و

له قووڵایی خۆت بڕوانی.

خۆرەتاو و ئاگرەکەش
ئیتر گەرما و نووری نییە،
دەبا سووتووی ساردەوە بوو
له کەو بدەی
له نێو خەونی ئاگرینی ئەرخەوانی.

ئەمە، وەرزێکی دیکەیە
که سەرماکەی
له ناخەوە
سیمای گەش و ڕوونی جوانیت
لێ دەخاتە وردەداوان.

یادی بەخێر وەرزی پاییز
بەو تۆفانە ڕەنگاوڕەنگەی
هەڵیدەکاتە نێو چاوان.

هەر له چەشنی ئاگردانی زێوینی خۆر
بڵێسەی دێ، کووره وەك پار
ئەوە خۆمم

کە خامۆشم!

قسە هەمووی هەر ئەوەیە:
شتێك تینی دامرکاوە و
گڕی لێهەڵناستێ ئەمساڵ
لە ناو سنگ و
لە ناو لەشم!

سروودی شەشەم

شعری: ئەحمەدی شاملوو

ناسری حیسامی کردوویە بەکوردی

چ سەیرێکە!

ئێمە نەبووین

عیشقی خۆمان

لە خۆماندا

بەدی هێناین.

پەیوەندین ئێستاکە، ئاشنا

وەك خەندە لە گەڵ لێو،

وەك فرمێسك لەگەڵ چاو.

ڕووداوێك لە نزیکترین دەمی ڕابوردوودا.

هەرا و هاوارین ئێستاکە

نەك کەلامێك کە نیشانە و ئاماژە بێ

کە دەنگی دەرخەری ڕازین.

هەزار پەرستگا

هەزار مەعبەد لە شارێکدا...
گوێت لە من بێ
ئەتۆ بڵێ یەك پەرستگا لە بەرینایی جیهان هەبێ
هەتا من نوێژی بۆ بەرم
پەرستگایەك، کە ئەتۆ بی!

هێندە پەڕۆی نەزر و نیازم لێ مەبەستە
کە وشکم کەی لە شەرمی بێتوانایی خۆم
من درەختی موعجیزە نیم
تەنها، درەختێکم ئەمن
بنچکێکم لە شیوێکدا و
لەوە زیاترم لێنایە
کە ببمە هێلانە بۆ تۆ،
کە تەخت و تابووتی تۆ بم.

ئێستا ئێمە
یادگارین و بیرەوەری
دوو باڵندەین، بیرەوەریی هەڵفڕینێك
گەروویەکی خامۆش و کپ
یادگاری دەنگ هەڵبڕینێك

9ی خاکەلێوەی 1372_1993

دیدارێك لەگەڵ ناسری حسامی تایبەت بەگۆڤاری پێشەنگ

ناسری حسامی جگە لەوەی وەك شاعیر و وەرگێڕوچیرۆکنوس، رۆڵێکی بەرچاوی هەبووە لەگۆڤاری (پێشەنگ) ئۆرگانی کانوونی و هونەرو ئەدەبی کرێکاری کوردستان لەم بارەیەوە چەند راوبۆچوونێکی وەردەگرین لەسەر ئەو گۆڤارەو رۆڵی ناسری حیسانی

⋆ ئەم گۆڤارە سەرەتای پێکهێنان چۆن بوو بۆچی؟ ناوی پێشەنگ بوو، مەبەست لەپێکهێنانی چی بوو؟

- ئەو کاتەی کەئێمە کانوونی ئەدەبی و هونەری کرێکاری کوردستانمان دامەزراند، یەکەمین کۆبوونەکانی ئەوکات کەلەئوردگای (مالومە) بووین لەوێگیرا، هەر ئەوکاتە بیرمان لەوەکردەوە کەپێویستە کانوون گۆڤارێکی هەبێت، ئەوکاتە کانوون چەند بەشی جیاوازی هەبوو تێپی مۆسیقای هەبوو، گروپی شانۆی هەبوو، دەستەی نوسەرانی گۆڤارەکەمان دامەزراند، بڕیار درا کە بەناوی (پێشەنگ) بڵاوی بکەینەوە، ئێستا من لەبیرم نییە ناوی پێشەنگ کێ پێشنیاری کرد، بەڵام ئەوەندەم لەبیرەکە قسەیەکی زۆری

لەسەر نەکرا، پەسەندکرا، بەتایبەتی کەلەگۆڤاری پێشرەویش نزیک بوو، هۆیەکەی ئەوە بوو کە گۆڤارەکە دانرا.

٭ رۆڵی گۆڤاری پێشەنگ لەو سەردەمەداچی بوو، ئێوە دەتانویست ئەرکی ئەو گۆڤارە چی بێت؟

- ئێمە لەگۆڤارێك دەگەراین ئەو وەختە ئەو بابەتانەی کەلەنێو خۆماندا زۆرمان قسە لەسەر دەکردن بڵاویانبکەینەوە، ئەو کاتە قسە لەسەر ئەوە بوو کەئێمە دەبێت لەنێو کۆمەڵێك رەوت و رێبازی ئەدەبی و هونەری کۆمەڵێك قسەی جیاواز بکەین، پێمان وابو حزبی کۆمۆنیستی ئێران لەبواری فکری و سیاسیدا کۆمەڵێ دەسکەوتی هەبوو لەئێراندا ، پێماوابوو خەتێکی جیاوازی هێناوەتە گۆڕ، پێمانوابوو رچەو رێبازێکی تازەیە لەنێو چەپی ئێرانداو لەنێو مارکسیزمی ئێراندا، پێمانوابوو ئێمە قسەی تازەمان پێبوو، لەبواری سیاسیداو زۆرشتمان هەیە، ئەمە راست بێت یان ناراست، بەهەر حاڵ من مەبەستم ئەو وەختەیە، پێمانوابوو ئێمە کۆمەڵێ دەستکەوتمان لەبواری فکریەوە هەیە، لەوە دەگەراین هاوتای ئەدەبی ئەمانە دەبێتە چی لەکۆمەلگەی ئێراندا، ئایا ئێمە دەتوانین لەئەدەبی ئێرانیشدا لەئەدەبی کوردستانیشدا، کوردستان ئەو کاتە زۆر کەمتر قسەی لەسەر دەکرا، بەلاّم ئایا ئێمەش دەتوانین لەبواری ئەدەب و هونەردا قسەیەکی تازەمان پێبێت، پێمانوابوو بەهەرحاڵ خۆمان بتوانین یان نەتوانین لەم بابەتەوە قسەیەکی تازە بکەین، ئێمە دەبێت گەراکانی ئەو جۆرە هونەرەی کەخۆمان پێناسەیەکمان بۆ دەکرد وەك هونەری کرێکاری لەئەدەبی

جیهانیـدا هەیـە، ئێمـە دەبێت ئەوانـە کۆ بکەینـەوەو وەربگێڕێت و بـڵاوی بکەینــەوە، (پێشــەنگ) ئەوکاتــە بەشــێکی گرنگــی کــاری خــۆی تــەنها بــۆ وەرگێڕان دانابوو، وەرگێڕان لەبەرهەمە جیهانیـەکانی نوسـەرانی، ئـەو کاتـە ئەدەبی کرێکاریمان ناو دەبرد ئەوانە وەربگێررێت، بیکاتە کوردی و بڵاویـان بکاتەوەیان یان بیکاتە فارسی و بڵاویان بکاتەوە وئەوەی بەرهەمی خۆشمـان هەبوو ئەو کەسانەی لەدەوری یەکتربوون ئەوانەش بتوانێت بڵاو بکاتەوە.

⋆ ئەم گۆڤارە ئەگەر چی ناوی کۆمەڵـەی لەسـەر نـەبوو، بـەڵام نـاوەرۆك و بابەتــەکانی تــەعبیر بــوو لەئایــدۆلۆجیای چــەپ و بیروبــاوەری کۆمەڵــە لەزۆرترین نوسەرانی سەربەچەپ بوون، خۆشت ئەزانی، تەنانەت دەستەی پێکەاتەی نوسەرانەکەشی هەمووی کادری (کۆمەڵە) بوون، مەبەستم ئەوەیە بۆچی ئەو کاتە ناوی کۆمەڵەی لەسەر نەبوو، بۆچی زۆر گرنگی بەسیاسەتی ناو کۆمەڵە ئەدا لەرووی ئایدۆلۆجیەوە؟

- ئێمە کە کانوونی ئـەدەب و هونـەری کرێکاریمـان پێکهێنـا، بەشـێك نـەبوو لەکۆمەڵـە، بـەڵکو ئێمـە ئـەو کەسانە کەلـەباری ئـەدەبی و هونـەری ئەوانـە پێکــەوە پەیوەندیــەکی هاوبــەشمان هــەبوو، ئەوکەســانە هەوڵمانــدا بــۆ پێکهێنانی چەترێك بۆ کارەکەی خۆمان، کـانوون پێکهـات مەبەسـتم ئەوەیـە بڵێم راستە ئێمە خۆمان لەناو کۆمەڵەو حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێراندا بــووین، بــەڵام ئــەو کارەمــان وەك کــارێکی حزبــی نــەدەکرد، وەکــو کارێــك دەمـانکرد رەنگـە ئەگـەر ئێمـە ئـەو کـات هـەمووومان مـەجبور نـەبووباین لـەئۆردگای مالومـە کۆببینــەوە لـەدەرەوەی یـەکتر، حزبەکـە هەڵسوڕانێکی

ئاسایی تری هەبووایە، هەر کامەمان لەشارو دێیەك بووایین، رەنگە پێشەنگ نەکاوونی ئەدەب و هونەر تا ئەم رادەیە وەك ئۆرگانێکی حزبی نەهاتبایەتە بەرچاو، یانی ئەوکات ئێمە دەرفەتی ئەوەمان هەبوو کەسانێك کەئەندامی حزبی کۆمۆنیستی ئێرانیش نین، ئەندامی کۆمەڵەش نین، بەڵام لەوانەیە لەبواری ئەدەبی و هونەرییەوەو وەك ئێمە بیر بکەنەوە وەك ئێمە یا لەو رێبازەدا کار بکەن کە ئێمە کارمان تێدادەکرد، ئەوکاتە دەیان توانی ببنە ئەندامی کانونی هونەر، مەبەست ئەوەیە ئەندامەتی لەحزبی کۆمۆنیستی ئێراندا مەرجی ئەندامەنی نەبوو لەکانونی ئەدەب و هونەردا، بەڵام لەبەر ئەوەی دەستمان بهەیچ کوێی دیکەرانەدەگەیشت هەمووومان لەو ئوردوگایەدا کۆدەبوینەوە، بۆیە هەموو ئەندامانی کانوونیش لەهەمانکاتدا ئەندامان یان لایەنگرانی حزبی کۆمۆنیستی ئێرانیش بوون.

★(پێشەنگ) بەشیعر، چیرۆك بەکۆی بابەتە وەرگێڕاوەکانی زۆر جەختی کردۆتەوە لەسەر مەسەلەی مارکسیزم و مەسەلەی چەپ، وا پێویست بوو لەو سەردەمەدا یا کاریگەری دەستەی نوسەران بوو هەموویان خەڵکی چەپ بوون..؟

- ئەو کاتە، کەش و هەوای سیاسی حزبی کۆمۆنیستی ئێران ئەوە بوو، ئێمەش ئەندامی ئەو حزبە بووین، ئەوەندی من لەبیرم بێت ئەندامی دیکەمان نەبوو کەلەگەڵ حزبی کۆمۆنیستی ئێران نەبێت، کانون کەسی وای لەگەڵ نەبوو کەلەگەڵ حزبی کۆمۆنیستی ئێران نەبێت، لانی کەم ئەوەی کەئێستا لەبیرمە وابوو، کەش و هەوای ناو حزبی کۆمۆنیستی ئێران ئەوە

بوو، ئەو کاتە تازە بەشەکانی پەیوەندیدار بەمارکیسزمی شۆڕشگێڕ، لەناو حزبی کۆمۆنیستی ئێراندا هەبوون و ئێمەش ئەوەمان دووپاتدەکردەوە

٭ گەر سەرەنج بدەیت لەناو گۆڤارەکەدا ناوی نهێنی زۆر تێدایە، بەپێی عورفی ڕۆژنامەگەری هەموو ناوێکی نهێنی دەلالەتە لەوەی کەسانسۆر هەبێت، یا ترسێك هەیە، بە بۆچوونی تۆ بۆ ئەوە گەراوەتەوە یان هۆکارەی تر بووە...؟

- لەو بابەتەوە ئێمە ڕەچەشمان شکاند، پێموایە کەتائەوکات لەئەدەبی چەپی ئێراندا. کەم کەس بەرهەمی خۆی ئیمزادەکرد، لەنەریتی چەپی ئێراندا زۆر لەسیاسەت کارەکانی تری ئێرانیشدا نەریتی ئیمزا کردن بابەت و نوسراو زۆر زۆر کەم لەوانە ئەوەبوو بەناوی نهێنەیەوە شتەکانی خۆیان بڵاو دەکردەوە، هۆیەکەشی بەشێك ئەوە بوو لەویێ چونە سیاسیەوە سەرچاوەی دەگرت کەلەخەباتی سیاس فیداکارانەدا، کەس دەبێت خۆی فیدای گشت بکات، کەس شانازی بەوەوەنەکات چی دەکات و چ دەورێکی هەیە، ئیمزاکردنی بەرهەمێك جۆرێك خۆنواندنی تاکەکەسی بەرچاو دەکەوت ، زۆر کەس بەرهەمەکەی هەر ئیمزا نەدەکرد یائیمزای دەکرد بەناوی نهێنەوە ئیمزای دەکرد ئێمە تاڕادەیەکیش ئەوەمان شکاند، بەڵام هێشتا هەر ئەوەمابوو هەندێ کەس بەرهەمەکانی خۆیان هەر ئیمزا نەدەکرد، بەشێکیش وەك ئێمە ئەو وەختە لەروانگەی خۆمانەوە خەریکی تاقی کردنەوە بووین، زۆرمان کەم ئەزمون بووین، زۆرمان ئەوە سەرەتای دەستپێکردن بوو، تازە دەستمان پێدەکرد هێشتا دڵنیانەبوونی لەوە

کەئەنجامی کارەکەمان دەبێتەوە چی؟ ئایە لەنێو کۆمەڵێك کەسدا، لەنێو ئەو بیست کە سەداکە لەوێ دەمانووسی تاقیماندەکردەوە، لەسبەی ڕۆژدا کەمیان دەبێتەوە کەسێك بەرهەمەکانی بلاو بکرێتەوە، بۆیە ئەوانە زۆریان بەناوی نهێنەوە ئیمزا دەکران.

★ لەدواین ژمارە کەتێیدا گۆشەیەك کراوەتەوە بەناوی (ڕای ئازاد) ئێوە درەنگ هەستان پێکردو کارتانتێداکرد، پێموایە چەند جارێکیش لەنێوان (ڕێبوار)و (ئەحمەد بازگر) و (تۆ)دا کێشە دروستبوو، بۆچی ئەو لاپەرەی ئازادەتان درەنگ کردەوە، ئایا دەستەی نووسەران سانسۆرێکی دانابوو، لەسەر ئەو ئازادییەتان...؟

- ئەوە ڕەنگدانەوەی وەزعێك بوو کەلەناو کانوندا هەبوو،ئێمە بەیانامەیەکمان پەسەند کردبوو بۆ کانون کەرەوت و ڕێبازی فکری ئێمەی بەیان دەکرد، زۆر لەو هاوڕێیانەی کەلەگەڵان بوون، لەوانەی من لەبیرمە کەلەدووهەمین کۆبونەوەی گشتی کانوندا باسێکی زۆر هەتاگۆڕێ، لەبابەت ئەوە کەهەندێ لەهاوڕێیان گووتیان ئێمە کەئەو بەیانامەیە دەخوێنینەوە، کاتێك دەمانەوێت شتێك بنوسین دەستمان دەلەرزێ کەئایا لەگەڵ ئەم بەیاننامەیە دێتەوە یان نایەتەوە، ئەم مەرجانەی کە بەیاننامەکە دای ناون بۆ بەرهەمێکی کرێکاری، کە دەڵێت بەرهەمی کرێکاری ئاوابێت و ئاوابێت، ئایا ئەو شتەی ئێمە دەینووسین دەتوانێت ئەو شتانە پڕبکاتەوەیان؟ بێجگە لەوە هەر کام لەئێمە لەچ روانگەیەکەوە ئەو بەینامەیە لێکدەدەینەوەو هەڵی دەسەنگێنین، چۆنی مانا دەکەینەوە لەسەر ئەوانەش وەك یەك

بیرمان نەدەکردەوە، بۆیە هاتینە سەر ئەو بڕوایە رەنگە پێویست بێت، ئێمە لاپەرەیەکی ئازادیش بکەینەوە کە تێدا ئەو کەسانەی کە بۆ چوونێکیان هەیە رەنگە لەگەڵ بەیاننامەی کانوونیش نەگونجێ، بەڵام رێگایان پێبدرێت لەوێی بیروڕای خۆیان بڵاوبکەنەوە، ئەوەبوو هاتنی ئەو لاپەرە ئازادە، بۆ زووتر هەستی پێنەکرابوو پێویستیەکیەی لەبەر ئەوەی زۆرتر هەستمان بەوەنەکردبوو کە ئێمە لەدرێژەی کارەکەماندا تووشی ناکۆکی دەبین لەسەر هەندێك لەو مەقولەو مەفهوومانە، پێمان وابوو دەتوانین زۆر لەوە زیاتر خۆمان لەقاڵب بدەین‌و چوار چێوە بۆ خۆمان دیاری بکەین.

لەدوایی لەئەنجامی کارکردندا بۆمان دەرکەوت کە ئێمە ناتوانین ئەم کاتب‌و پێوانانە دیاری بکەین. هەموو شتێك بەو گەزوپێوانانە بپێوین کە خۆمان دیاریمان کردووە، دەبێت جێگەیەك بهێڵیەوە بۆ جیاوازی تاکە کەسەکان، تاکە کەس ناتوانیت لەهەموو شتێکدا خۆی رێکبخات لەگەڵ ئەو کارە بەکۆمەڵ‌و تێکڕاییەی کە ئێمە دەمانکرد.

★ کەسانی چالاك‌و دەستەی نووسەران کێ بوون لەناو گۆڤارەکەدا؟

- لەناو گۆڤارەکەدا ئەوانەی لەسەرەتاوە بوون‌و، من لەبیرم نییە ئەو وەختەی (کاکە) لێرە بوو، پێم وا بوو چوبووە دەرێ (کاکە) (سلێمانی قاسمیانی) بەڵام ئەوانی دیکە (فاتیح شێخ ئیسلامی) مصلح، ئەحمەد بازگر، خالیدی رەحیمی، رەحمانی شافیعی، وریای نازری، مەنسوری سدقی بوو، سەعیدی وەیسی، حەمە امین موهاجر، م.خارا دواتر هات، مامۆستا

مەحمودی سجادی) ئەو ساڵانی دواتـر هاتـە دەرەوە، تـا ئـەو کاتـە لەشـاربوو، بەڵام کاك مەحمودی سەجادی کە هات، (شەبەق) بوو، شەبەق ئەو کاتـە کـە کانوون دامەزرا، ئەو لەناوچەی مهاباد بوو، دواتر گەڕایەوە هات بۆ ئوردگـای مەرکەزی، پێموابێ لیستی ناوی ئەوانە لەبەیاننامەکانی کانووندا هەیە.

★ کار کردن چۆن بوو یانی ئەم گۆڤارە چۆن بەڕێوە ئەبرا، تۆ باس ئەوەت کرد جارێك وتـت چـەند ژمارەیـەك مـن سەرنووسـەری بـووم، بـەڵام نـاوی لەسەر نەبووە، چەند ژمارەیەك ئەحمەد بـازگر، چـەند ژمارەیـەك ڕێبـوار ئەمە وەکو ئەوە، دوایش کاری چاپەمەنیو تایپو ئەوانە چۆن چۆنی بـوو لەشاخ چیتان ئەکرد...؟

- کاری چاپەمەنیەکانی لەچاپخانە دەکـرا، پێـی دەگـوترا ئینتشارات، تایـپ دەکراو مونتاژ دەکراو دوایش دەبرایە ژێرچاپ، ئەوەی ئێمە دەمانکرد ئـەوە بوو، لەکۆبوونـەوەی گشتی کانوونـدا کـە هـەموو ئەنـدامان بەشـداریان تێـدا دەکرد لەسەرەتاوە ئاوا بـوو هەیئـەتی ئیجـراری یـان دەسـتەی بـەڕێوەبردنی کانوون هەڵدەبژێردرا، دەستەی بەڕێوەبەری کانوون وام لەبیرە حەوت کـەس بوون ئەو دەستەی بەڕێوبەرە، لەنێوخۆیدا کارەکانی ئاوها دابەشـدەکرد، کـە دەیگـوت مەسـەلەن ئـەم سـێ کەسـە ببنـە دەسـتەی نووسـەرانی پێشـەنگ، کەسێك دەبوو بە بەرپرسی کاروباری ئیجرایی، کەسێك دەبـوو بەبەرپرسـی مۆسـیقا، کەسـێك بـە هـی تیپـی شـانۆ، کارەکانمـان ئـاوا دابەشـدەکرد، ئـەم دەستەی نووسەرانی پێشەنگ کەسێ کەس بووین، دادەنیشـتین لەسـەر ئـەوە قسەمان دەکرد کە ژمارەی داهاتوو چی بێت یان بەگشـتی تیمـی بابەتـەکانی

چی بێت...؟ ناوەرۆکی چی بێت زۆر لەدەوری چ تەوەرەیەك بخولێتەوە، بۆ ئەوە ئەوەمان دیاری دەکرد بەشێوەیەکی گشتی داوای لەگەڵ کەسەکان قسەماندەکرد لەگەڵ کەسەکان لەم چوار چێوەیە وا بابەتەکانیان بنێرن.

بەشی فارسی ئەوەندەی من لەبیرم بێ، لەهەموو ژمارەکانیدا یان لەزۆربەی زۆری ژمارەکانیدا ئەرکەکەی کەوتە سەرشانی کاك (فەریدونی نازری –کاك وریا) ئەو ئێستا من لەیادمدایە پێم وایە هەموو ژمارەکانی فارسی حاصڵی ماندووبوونی ئەو بوون ئێمە بەشێوەیەکی گشتی کارمان دەکردو بەرهەمی کاری جەمعی بوون بەڵام ئەگەر وەکو تاکە کەسی بێتە بەرچاوم بۆ فارسی هەوڵی دابێت بەرهەمی کار کاك فەرەیدونی نازری بوو، بەپێچەوانەی کوردی لەکوردیدا باس و کێشەو موناقەشە زۆر بوو لەسەر ساغکردنەوەی هەر بابەتێك، دواتر هەر بابەتێك دهاتن ئێمە لەسەری دادەنیشتین یەکە یەکە دەمانخوێندنەوەو قسەمان لەسەر دەکردن ئەم بابەتە هەبێت یان نەبێت هەندێ شت رەتدەکرایەوەو هەندێك شت دادەنران.

دواتر لەناو ئەو شتانەدا کەرەتدەکرانەوە گلەیمان دەهاتە سەرو بۆچی ئەم بابەتە رەتکراوەتەوە، یان مەسەلەن، ئاخر ئەم دوو دێرە لابەرە بۆت چاپ دەکەین و لامانە دەبردوو دەبوو بەگلەیی و دڵ یەشان و چووزانم ئەمانەشی تێدا بوو، کاری سەیرو عەجاییبشمان دەکرد یەعنی مەسەلەن، رێگەمان بەخۆمان دەدا لەشیعری فلانە کەس دوو سێ دێری خەتێك بەژێردا بێنین بڵێیم ئەو دوو سێ دێرەی لابەری بۆت چاپ دەکەین، فلانە وشە بکەی بەفلانە وشە بۆت چاپ دەکەین.

★ کاری ئاواشتمان ده‌کرد، سانسۆرتان دانابوو؟

- ئـا. سانسـۆرێکی لـه‌و جـۆره نـه‌ك بڵـێم ئێمـه شـتی قه‌ده‌غـه‌مان بووبێـت راسـتیه‌که‌ی لـه‌م بابه‌تـه‌وه نـاتوانم ئـه‌وه بڵـێم، هـه‌وڵمان ده‌دا له‌گـه‌ڵ ئـه‌و که‌سه‌ی بابه‌ته‌که‌ی هه‌یه رێکه‌وتن بکه‌ین، یا ئێمه مه‌رجه‌کانی خۆمان بـاس ده‌کرد ده‌مانگوت ئه‌وه مه‌رجی ئێمه‌یـه بـۆ ئـه‌وه‌ی بابه‌ته‌کـه‌ت چاپ ببێـت، زۆر تـر ئـه‌و هـه‌وڵی ده‌دا کـه خـۆی بگونجێنێـت له‌گـه‌ڵ مه‌رجـه‌کان، خۆمـان سانسۆر نه‌ده‌کرد ئه‌ومان ناچار ده‌کرد خۆی سانسۆر بکات.

★ له‌باره‌ی چاپه‌مه‌نی‌و ئه‌وانـه‌و چۆن چاپتان ده‌کـرد پێموایـه ده‌ورانێـك له‌ناوچه‌ی (مالومه، سه‌فره‌و زه‌رون) له‌شارباژێر بـوو، ده‌ورانێـك لێره‌بـوو، ده‌ورانێکی تر له‌ژێر ده‌ستی به‌عسدا بووه، چۆن چۆنی بووه؟

- ئـه‌و کـات ماوه‌یـه‌ك چـاپخانه‌که‌مان لـه‌ئوردگای مالومـه بـوو، له‌چـاپخانه چاپمان ده‌کـرد سـاڵی (1985) لـه‌وێ بـووین، ئـه‌و کاتـه‌ی کـانوون پێکهـات (1984) پێکـه‌ات تـا (1985) و(1986) ئه‌وانـه‌ش لـه‌وێ بـوو، نـازانم چ سـاڵێك بـوو چـاپخانه گوازرایـه‌وه بـۆ ناوچـه‌ی چـناره، چـناره‌و باسـاك له‌شارباژێرو به‌رزنجه‌و لـه‌وێ بـوو، مـن له‌بیرمـه چـه‌ند جارێـك هاتووچـۆی ئه‌وێم کرد بۆ هه‌ڵه‌چنینی پێشڕه‌و.

★پێشه‌نگیش؟

- پێشەنگیش نازانم ژمارەی لەوێ چاپکرا یان نا، بەڵام ماوەیەکی کورت ئیننشارات لەوێ بوو، من لەبیرمە بۆ کاری پێشڕەو چووومە ئەوێ، ئەوە دەزانم، چاپخانەکەمان ماوەیەك لەوێ بوو، دوای ئەوە چاپخانە هات بۆ (زرگوێزەڵە) لێرەش چەند ژمارەیەکی چاپکرا، ئێمە ئەو کات خۆمان لە(بۆتێ) بووینو دواتر لە (خەندەکێ) ، لەبیرمە ژمارە (8)ی پێشەنگمان لەبۆتێ ئامادە کردو ژمارە (9-10) وام لەبیرە لە (خەندەکێ) کرا، دواتر هاتینەوە بۆ ئۆردوگای (بەردان) کەلەدەوری رانییە، چەند ژمارەیەك لەوێ کران بەڵام چاپخانە لەو سێ شوێنە بوو لەئوردگای مالومە، دوایی لەباساكو دوای لێرە لەزرگوێزەڵە.

★ تۆ باسی ئەوەت کرد کۆمەڵێ کەس کە لەو گۆڤارەدا کاریان کردووەو ئێستا شەهید بوون، ئەوانە کێبوون؟

- (مەحمودی سەجادی) لەبۆمب بارانەکەی هەڵەبجە لەوێ شەهید بوو، کاك (حەمەدەمینی موهاجر)، کاك (کەریمی فەتحی) لەناوچەی بانە لەشەرێکدا شەهید بوو، ئەو هاوڕێیەمان کە بەناوی (بێ ئومید) شیعرێکی فارسی چاپکراوە لەپێشەنگداو منیش کردومە بە کوردی (بێهروزی تارانی) ئەویش شەهید بوو، هەر لێرە لای خۆمان، لەو هاوڕێنانەی دیکە (بێژن) ئەوەی(بزنە زێرینەو ئاواتی شاری خۆشبەختی) نووسیووە.

★ کاریکاتێر رۆڵێکی بەرچاوی گێڕاوە لەو گۆڤارەدا کە تا ئێستا بەو شکڵە من نەم دیووە لەگۆڤارەکانی ترلە کوردستاندا، دەلالەتی چی بوە..؟

- ئەو سەردەمە لە کاریکاتۆردا کۆمەڵێك بەرهەمی رەخنەگرانە هەبوون لەدەسەڵاتی ئێران‌و لەدیاردەی دیکەی ناو کۆمەڵ کە ئێمەش رەخنەمان لێی هەبوو، پێمان وابوەو بەشێوەیەکی باش ئەو رەخنەیە بەیان دەکات لەوانە بەرهەمەکانی (کامبیزی درهەم بەخش)و ئەوانە ئەو هاوڕیانەی ئێمە کە لێرەبوون (رەحمانی شافیعی‌و مەنسوری سدقی) ئەو دووانە ئەوەندەی من لەبیرم بێ بەباشی لەو زەمینەیەدا کاریان دەکردوو چەند بەرهەمێکیان کێشاوەو چاپکراوە لەپێشەنگدا ئەوانەی مەنسوری سدقی پێم وایە بەناوی (سالار)ەوە لەپێشەنگدا چاپکراوە، ئەوانەی دیکەشی هی رەحمانی شافعی بوون ئەو دوو کەسە زۆر کاریان دەکرد.

⋆ باسی ئەوەت کرد کە ژمارە (16)ی لەتاراوگە دەرچووە یەعنی لەئەورووپا وایە؟

- ژمارە (16)ی بابەتەکانی لێرە ئامادەکران، بەڵام لەدەرەوە کانوونی یارمەتی بۆ کوردستان چاپی کرد، لەکۆڵن لەئەڵمانیا

⋆ تاکە ژمارەش کە کاری فەرز یا رەنگاو رەنگی تێدا کرابێت تایبەت بەیادی (دکتۆر جەعفەری شەفعی) پێموایە ژمارە (7)ە، چۆن چۆنی بوو ئەوە ئەو ژمارەیە چۆن تایبەت کرا بەو رەنگەو ئەو کارەی چۆن چۆنی تێدا کرا؟

- دکتۆر جەعفەر دەورێکی یەکجار زۆری هەبوو لەکانوونەدا، زۆر زۆر یارمەتی دەرمانبوو، لەو کەسانە بوو کە زۆر دڵخۆشی دەدایەنەوەو بەڵێنی پێ

دەدایـــن کــە ئیمکانمــان بــۆ دەخوڵقێنــیٚو گۆڤارمــان بۆچــاپ دەکــاو دوای بەپێچەوانەی ئێمە زۆر خۆمان هەڵەوە گوش بۆ نووسین، هەمیشە لەچوار چێوەی ئەوە بۆ خۆمان بخوڵقێنین ئەوە لەو کەسانە بوو کە زۆر هەوڵی دەدا کــە ئاســۆی بەرچــاومان بکاتــەوە بڵــێین ئەوەنــدە پێویســت بــە خۆهەڵگوشین ناکات کار بکەنو دڵخۆش دەداینەوەو، لەبیرمە لەدانیشتنی دامەزراندنی کانوونی دا، دانیشتنی یەکەمی دوای ئەوە کە ساڵێك دواتر یا شەش مانگ دواتر بوو دکتۆر جەعفەر لەو کەسانە بوو کە زیاترین دەوری هەبوو لەکۆبوونەوەکانی کانووندا، لەهەموو کۆبوونەوەکانیدا بەشداری کرد قسەی کرد تا ئاخیر، قسەکانیش تۆمار کرا بوونو کاسێتەکەی لەلای من بوو، رەنگە ئەوە هەر بۆ بیرەوەری باش بێت بیگێڕمەوە، لەبۆمبارانی دواین جاردا کە لەبۆتی بۆمباران کراین، وابزانم مانگی گەلاوێژی ساڵی(1988-یا1987) بوو ، لەبۆتیٚ، ئەو رۆژە من لەبەر سێبەری دارێك دانیشتووم کاسێتەکەی دکتۆر جەعفەرم لەسەر کاغەز دەنووسیەوە، دەنگەکەی دکتۆر جەعفەرم دادەبەزاند، سەر کاغەزو دەمنووسییەوە.

لەوەختی بومبارانەکەدا بەتەسجیلو بەکاسێتەوە چوومە کونە تەیارەکە، بەڵام تەسجیلەکە لەویٚ بەجیٚ مابوو، لەوەختی بۆمبارانەکەدا تێدا چوو ئەو کاسێتە، دکتۆر جەعفەر دەورێکی زۆری هەبوو بۆیە دوایی بڕیارماندا یادنامەیەك بۆ دکتۆر جەعفەر ئامادەبکەین، ئەوەبوو ئەو یادنامەیە ئامادەکرا، وێنەیەکی دکتۆر جەعفەرمان هەبوو کەدەمانویست بەرەنگی چاپی بکەین، گوتیان لەبەغداد ئیمکانیەتی ئەوە هەیە، بەڵام هەندیٚ بابەتیشی تێدا بوو لەگۆڤارەکەدا پێمان وابوو ئەگەر بچینە بەغدا سانسۆرو

رقابەو ئەوانە لەوانەیە نهێڵێت چاپ بکرێت، بڕیارماندا گۆڤارەکە هەر لێرە چاپ بکەین لای خۆمان، لەم زرگویزەڵەیە چاپکرا، بەڵام یەك وەرقە کەچوار رەسمی لەسەرە لەبەغداد چاپکرا، دوای هاتەوە تێهەڵکێشمان کرد لەناو لاپەرەکانی پێشڕەودا هەر بۆیە وام لەبیرە ژمارەی لاپەرەشیان بەسەرەوە نییە.

★ بەحوکمی ئەوە ئەو گۆڤارە لەم ناوچەیە دەرچووە، کارو چالاکیتان لەم ناوچەیەدا بوو، بەعس چ ڕێگریو چ پشتگیرییەکی لیّ دەکردن؟

- پشتگیرییەکی راستەوخۆی نەدەهەێنیا پێش، ئەو تێدا بێتو ئەوەی تێدا نەبێت، چونکە ئەوان نەیان دەویست ئێمە چاپی بکەین، بەلام ئەوە تەنها خۆمان بووین بڕیارمان دەدا چی چاپ بکەینو چی چاپ نەکەین، بەلام هەندێك کۆسپ هەبوون لەسەر رێگای ئەوە کەئێمە نەمان دەتوانی هەموو شتێك چاپ بکەین بۆ نمونە ئەو مەحدودیانە بەسەر هەموو فەعالیەتی کۆمەڵەدا هەبوو لەکوردستانی عیراق، بۆ کاری قانوونی هونەریش وابوو، کۆمەڵە نەی دەتوانی بابەتێك چاپ بکات کەراستەوخۆ لەدژی حکومەتی عیراق بێت، ئێمەش نەمانتوانیوە راستەوخۆ ئەوە چاپ بکەین، نەمان دەتوانی بابەتی ئەو سنوورانە چاپ بکەین کەلەشاخ بوون خەڵکی کوردستانی عیراق بەدژایەتی حکومەتی بەعس ناسرابوون، ئیمزاکەیان نیشان دەدایـن کەجۆرێك هاوکاری بوو لەنێوان ئێمەو ئەواندا، نەمان دەتوانی بەناوی خۆیان چاپی بکەین، بابەتێکی (شێرکۆ بێکەس) هەیە بەناوی (جوامێر)ەوە چاپکراوە، ئەگەر کورتی بکەمەوە هیچ ژمارەیەکی

پێشەنگیان نەدەدی بڵێن چی چاپ دەکرێت و چی چاپ ناکرێت، بەڵام ئەگەر گۆڤارەکە دەرچووە بازاڕەوەو ئەوان دەیان دیت، دەبوو بابەتێکی وای تێدا بێت کەدژی ئەوان بێت، یان بابەتی ئەو نوسەرانەی تێدا کەدژی ئەوان بوو.

★ کاك ناسر چەند ژمارەی لێ چاپ کراو تیراژەکەی چەند بوو؟

- ژمارەی یەکەمی پێموابوو(300)بوو لەژمارەکانی دواتریدا، ژمارە(8)تا(10)و ئەوانە من لەبیرمە(500)بوو، دواتر پێم وایە هەر بە(500)بوو، لەدوای ژمارە یەکەوە پێم وایە بوو بە(500)فارسیمان لەتیراژێکی کەمتردا چاپ دەکرد(300)، ژمارەی ئەوانی دیکە(500)بوو.

★ نرخیشی لەسەر نەبوو؟

- نا، ئەو کاتە گۆڤار نەدەفرۆشرا زۆر بەکەمی، هەر بڵاو دەکرا یانی هەر بڵاومان دەکردەوە.

★ئەی نەخشەسازییەکەی کێ دەیکرد؟

- چەند ژمارەیەکی ڕەحمانی شافعی کردی، ئەوانی دیکە مەنسوری سدیقی.

★ ئەدرەسی کۆڵن ـ ئەڵمانی لەسەر بوو بۆچی؟

- بۆ ئەوەی ئەو کەسانەی لەدەرەوەی کوردستانەوە ئێرانەوە ویسبایان، یارمەتێکمان بدەن یا بابەتێکمان بۆ بنێرن لەرێگای ئەو ئەدرەسەوە

بینێرن، هەموو جارێك ڕێكخراوێكی دین لەوانەی كەئێران یارمەتی دەدان، ئێستا ناوەكەین لەبیر نییە، بەلاّم كۆمەڵێكی زۆر بەرهەمو كتێبو ئەوانەیان بۆ ناردینو داوای پەیوەندیان كردبوو، نازانم گۆڤارەكەیان نەخوێندبووە تەنها ئەدرەس فاكسەكەیان خوێندبووە، بەلاّم چەند شتێكی وامان بۆ هات، جارێك لەیەكێك لەكۆمارەكانی سۆڤیەتەوە كەدواتر جیابوونەوە نامەمان بۆ هاتبوو، لەتاجیكستانەوە وابزانم.

⋆ ئەو ئیندێكسەی سەبارەت بەگۆڤاری پێشەنگ كراوە لەگۆڤاری ڕۆژنامەنووس كراوە، پێت وایە كارێكی مێژووییە دەتوانێت سوودێك بەگۆڤارەكە بگەیەنێت لەكاتێكدا ئەمە یەكەمین ئیندێكسە بۆ گۆڤارێكی چەپ دەكرێت؟

- پێم زۆر زۆر كارێكی باشە، لەبەرئەوەی ئەو كاتە پێشەنگ لەهەلومەرجێكی دژواردا بلاّو دەكراوە نەمان دەزانی بەدەست كێ دەگاتو تاچەند خوێنەری هەیەو دەگاتە دەستی كەس یان نا نەشمان دەزانی چ ڕەنگدنەوەیەكی هەیە بەهەرحاڵ، تۆمار كردنێك نیشان دەدات ئەم گۆڤارە بایەخی پێدراوەو خوێنەری بووەو، كەرەسەیەك دەخاتە بەر دەستی ئەو كەسانەی لەداهاتوودا بیانەوێت لێكۆڵینەوەیەك بكەن، بۆ من خۆم وەك كەسێك لێرەدا كارم كردووە، دەبینم ئاوا وەكو ئیندێكسێك چاپ كراوە، زۆر بەشێوەیەكی پوختر حاسڵی كارەكەی خۆمانم دەخاتە بەرچاو.

حسێن شەبەق

خۆشەویستیو جوانی، دەبێتە شیعر

شەبەق شەیدای ماسیو
گوڵو پەپوولەیە

حسێن شەبەق لەزمانی خۆیەوە

کورێکی لادێی، لەدایکبووی گوندیو زندەریی*، ژیانی منداڵی لەلادێ گوزەراندووە، لەلادێ ئاوێتەی ژیانی خەڵك بووە، چوون بۆ ناو مەزرا، بۆ سەرشاخ، بۆ کانی و باخو بێستان، لەو ژیانە قەرەباڵغەی کەبەیانیان و ئێواران لەگوندەدا دروستدە بێت، چێژێکی تایبەتییان پێی بەخشیووەو ئاشنایانکردووە بەسروشتی جوانی کوردستانو نزیکبوونی لەسروشت، کاریگەری زۆریان لەسەر بەجێهێشتووە، وەك خۆی لەدرێژەی گێڕانەوە بەسەرهاتی منداڵیدا بۆی باسکردین، کە لە ناوەراستی گوندەکەیاندا چەمێکی درێژ تێپەریووە لەو سەرەوەی چەمەکە باخو لای خواریشەوە کانی ئاوو شاخو کێو هەبووە، لەمنداڵیدا زۆر شەیدابووە بەو چەمەکەون دەبوو دایکی زۆر بۆی دەگەرا، کاتێك دەیدۆزیەوە یا لە سەری چەمەکە یا لەخوارووی دۆزیویەتەوە، شەبەق بەماسیو گوڵو گژوگیاو پەپوولەوە سەرقاڵبووە، ئەو ژیانە ئەوی کردووە بەبەشێك لەسروشت، بەڵام بۆ

خوێنـدن چـووته شـاری مهابـادو خوێنـدنی سـەرەتایی‌و ناوەنـدی لـەو شـارە تەواوکردووە، دواتر چووتە دانیش سەرای کیشاوەرزی (بەرامبەر بەئامادەیی کشتوکاڵە) لەنێوان مهابادو میاندواودا ماوەی سێ ساڵ لـەوێ خوێندویـەتی، دواتر شۆڕشی ئێرانی بەسـەردا هـاتووە، خوێندنگاکـەیان تێکچووەو ساڵێکی تـر لـە رشـتو مازەنـدەران خوێندووەیـەتی ، ژیـانی دوای شۆڕشـی (57)ی ئێران -رۆخانی شا(1979)- ژیانێکی زۆر تایبەت بـووە هـەموو شـت بەپەلـە گـۆڕاوە، حسـێن شـەبەق وەك خـۆی ئامـاژەی بـۆکرد ئـەو گۆڕانکاریـەش کاریگـەری هـەبووە لەسـەر جـۆری بیرکردنـەوە وەك هـەر لاوێکـی تـر ئاڵوگۆڕێکی زۆر قوڵی بەسەر ژیان‌و جۆری بیرکردنەوەیدا هێناوە، شیعر لـە شۆڕشی نزیککردۆتەوە، شیعرو وشـەی کوردی پێشمەرگەیان پێناساندووە، لەرێی ئەدەبەوە چووتە ناو سیاسەتەوە.

شـەبەق دان بـەوەدا دەنێـت کـەزۆر بـەنیازی سیاسـەتکردن نـەبووە، لەوبارەیەوە بەسەرهاتی خۆی بەمجۆرە گێڕایەوەو وتی:

" پێش ئەوەی ببمە پێشمەرگەو بێمەدەرێ ناوم لەزانکۆ هاتبووە، نمـرەی باشم هەبوو، لەوکاتەدا لـەدوو دڵـی‌و راڕایـدابووم، کـەئایا بچـم بـۆ زانکۆ بـۆ تـاران یـان بچـمە نـاو شۆڕشـەوە، خـەڵك رووی لەشۆڕشـی دەکـرد، بـیرم لەوەدەکردەوە کەئایا من ئامادەیم هەیە بچمە ناو شۆڕشەوە بۆئەوە چوومە لای مامۆسـتا هێمنـی شـاعیر لەگونـدی شـیلاناوێ، لـەماڵێکی بچـوکی هەژارانـدابوو، سـاڵی(1981-1982) مامۆسـتا هـێمن خزممـان بـوو، بەمامۆسـتای ژیـانی خـۆشمی دەزانم، بۆئـەوەی پرسـی پێبکـەم کـەمن

چیبکەم،لەپێشدا شیعرێکم بۆ خوێندەوە باسی پێشمەرگەو کە سەنگەر جێ ژوانی منە ی دەکرد، شتێکی لەو بابەتە شیعرێکی سیاسی بەرەنگاری بوو، زۆرخاوبوو شیعر نەبوو، زیاتر لە شیعرەوە نزیکبوو، کاتێك کەسەری هەڵبڕی سەیرمکرد دەگری‌و فرمێسك بەچاویدا دەهاتەخوارێ ، پێیوتم: "حسێن مایەی زۆرت تێدایە " پێشنیهادی کردو وتی" مە چۆ بۆ زانکۆ لەزانکۆ هیچ فێرنابێ، ئێستا وەختی چوون بۆ زانکۆ نییە، ئەزانی کێ منی فێری کوردی کرد، من دێ بەدێی کوردستان گەرام، دایە گەورەکان‌و باوەپیرەکان منیان فێری کوردی کرد، من ئەو زمانەم لەوانەوە وەرگرت، ئەوان زانکۆی من بوون. تۆ ئەگەر دەتەوێت بچیت بۆ زانکۆ بچۆ بۆ دێهات بچۆ لای دایە گەورەکان، لای باوپیرەکان، قسەی ئەوانە لە گوێی بگرە" ئەو قسەیە چووە گوێمەوەو رەوتی ژیانی منی گۆڕی، من ئاوا هاتم بەرەو پێشمەرگایەتی، ئەو قسانە منی ساغکردەوە، هەرئەوکاتە شیعرێکی نووسیبوو لەبن بەرەکەی دەرهێنا بۆی خوێندمەوە وتی" تائێستا نیشانی کەسم نەداوە" تازەیە لەو کاتەدا دوو دێی شاری کوردستانی لای ئێمە قەتل‌و عام کرابوون(قارنی و قەڵاتان) خەڵکەکەی کوژرا بوون حەفتا هەشتا کەس چووبونە سەریان‌و کوشتبوونیان شیعرەکەی ئەمەبوو:

بەهاری کوردەواری سەوزو شینە
لەدەوری تەرمی خوێنین کۆڕی شینە
پێت خۆشە بەهاری کورد ببینی
وەرە گوندی قەڵاتانێ ببینە

دیـاره مـن هـەر ئـەو دەم نـەهاتم بـۆ پێشـمەرگایەتی سـەرەتایی سـاڵی (1983) هاتم بۆ پێشمەرگایەتی، بەڵام ئـەو قسـەیەی مامۆسـتا هێمن منـی ساغکردەوە، دیارە ئەو دەم ئاڵوگۆری سیاسی زۆرم بەسەرهات، وەها مەیدانو دەرگەیەك خولْقابوو بـۆ خـەباتو بـەرەنگار و کـاری سیاسـیو پێشـمەرگانە، کـەم کـەس دەیتـوانی خـۆی لـێ لادات، جەوەکـە وا وڵاتـی تـەنیبووە کـەهیچ کـەس نەیـدەتوانی خـۆی لێ لابـدات، سـاڵی(1983) هاتمـە نـاو کۆمەڵـە بـەنیازبووم بێمـە ناوشـار لەشـانە نهێنینەکانـدا کاربکـەم، چـونکە دووسـاڵ لەشـانە نهێنیـەکانی نـاو کۆمەڵـەدابووم، بـەڵام دوایـی دڵـم پێشـمەرگایەتی گـرتو نەچـوومەوە، کـەهاتم ئەحمـەد بـازگرم دیتـەوە هـاو کـلاسو کۆنـە هـاورێی خـۆم بـوو لـەدانیش سـەرای نێـوان مهابـادو میانـدواو وانـەمان خوێندبوو، ئەو دەم (ئەحمەد بـازگر) شـیعری دەوت، مـنیش ئـەو دەم تـازە بەتازە شتم دەنووسی بەڵام بە فارسی دەمنووسی.

دکتۆر جەعفەری شەفیعی شەبەق فێری کوردی دەکات

لەبارەی سـەرەتایی کـارکردنی و پەیوەنـدیکردنی بـە کـانوونی ئـەدەبی کرێکاری "گۆڤاری پێشەنگ" لە "حسێن شەبەق"م پرسی، وتی:

یەکـەمجار کـەهاتم بابـەتم دابـە کـانونی ئـەدەبو هونەر(پێشـەنگ) چیرۆکێکی کـورت بـوو، بیرمـە فارسـی بـوو، چیرۆکەکە بەسـەرهاتی رۆژێـك کرێکاری خۆم بوو لە(رشت) کەلەگەڵ چەند هاورێیەکی خۆم کـارمکردبوو، کردبوومـە چـیرۆکێکی کـورت، لـە بیرمـە دکتـۆر جەعفـەری شـەفیعی

کەچیرۆکەکەی خوێندبووە، وتبووی ئەو کورەم پێشانبدەن، رۆژێك هات بۆلام وتی زۆر چیرۆکێکی خۆشە دیارە پەلەت تیاداکردووە، بەڵام خۆزگە تۆ بەکوردی دەتنووسی، ئەو قسەیە لەسەرلە نوێ هۆشیاریکردمەوە ئیتر لەودەمەوە من دەستم لەفارسی کێشاوە، ئەو دەمیش خەونەکانم بەفارسی بوو نووسینو خوێندنی فارسیو ئەدەبیاتی فارسی هێندەکاری تێکردبووم، وەك کەسێك بیرم دەکردەوەو کەهەستم دەرۆییو کەخەونم دەدی بەفارسی بوو، هەتا ئێستا من خۆم بەقەرزار بارەی ئەدەبو هونەری فارسی دەزانم بەراستی زۆر شتیان لێ فێربووم ، ئێستاش هەرپێمخۆشەو فارسی دەخوێنمەوە، بەڵام ئیتر لەو ساڵەوە کە دکتۆر جەعفەر هوشیاریکردمەوە بەفارسی زۆر کەمم نووسی. ئیتر خەونەکانم گۆڕا خۆم بوومەوە بەخۆم، ئەوجا ئەتوانم زیاتر تەعبیری خەونەکانی خۆم بکەمەوە.

شەبەق بۆ تێڕامان لەگوڵێك ریزی پێشمەرگە تێکدەدات

حسێن شەبەق خاوەنی دڵێکی ناسكو سروشتێکی رۆمانسییە ئەگەر بارودۆخی کوردستانو مللیەتەکەی بەوشێوەیە نەبووایە لەوانەیە هەرگیز تێکەڵ بەکاری سیاسی نەبووایە، هەرسەبارەت بەو سروشتە ناسكو رۆمانسییەی خۆی، لەسەردەمی پێشمەرگایەتیو شۆڕشدا ئەم بەسەرهاتەشی دەڵێ گێڕانیەوە

دەڵێ: کەوتمە جەرگەی شۆڕشەوە هەر ئەو سەردەمەی کەمن هاتم بۆ لای کۆمەڵە شەری سەخت لەناوچەکاندا لەئارادا بوو، من هەرهۆشم لەسەر

خـــەڵك بـــوو، هۆشـــم زۆر لەســـەر پێشـــمەرگایەتی نـــەبوو، رۆژێـــك لەجەولەدابووین بەرەو شەرێك دەچووین، دەبوایە زۆر بەپەلـە بڕۆشـتنیایە خۆبگەیەنینە ئەوێ، لای چەمێك کەپەریمەوە بەردێکم بینـی بەغەزەیـەکی سەوز داپۆشـرابوو، گـوڵێکی لەسـەربوو بەدەسـتی خـۆم نـەبوو دانیشـتم زۆر چـاوم لەگوڵەکـە کرد،کـاتێکم زانـی بـەجێمام، هـەتا کەسـێکم بـۆ گـەراوە زۆریشـم لێ تورەبـوو، وتـی ریـزی پێشـمەرگایەتیکە دەشـێوێنی بـۆ تێرامـان لەگوڵێك؟ مەبەستم ئەوەیە بڵێم کەسروشت زۆر لەسەرمن کاریگەربووە.

شەبەق حەز بەلای پیرێژنان دەکات

هـەروەك پێشـتر هـێمن ئامۆژگـاریکردبوو حـەزی بەتێکـەڵابوون لەگـەڵ داپیرە وبـاوە پیرەکـان بـوو، هەربۆیـە لەپێشمەرگایەتیشـدا هاتووچۆی لای ئـــەوانی پـــێ خۆشـــبوو، بەســـەرنجدان و خوێندنـــەوەی قـــول لـــە هەنـــدێ لەشیعرەکانی هەست دەکەیت کـە سـوودی لەسەرگوزشـتەو حیکایـەتکانی گـوێی ئـاگردانو ئەفسـانە مێـژووی نـاو کلتـوری کـوردیو رۆژهـەڵاتی وەرگرتووە، لەهۆنراوەی (بەبێ ئیوە)دا ئاماژەی بەئەفسانەی کۆنی ماروتو قەقنەس وەك گیاندارێکی ئەفسانەییکردووە، لە کۆپلەیەکیاندا دەڵێت:

بـاهـەر شـارە دەرم کـــــــەن
مـــن(مـارووت)ی هـــەردانـــم
رازێـــکـــم والـــــەدڵـــــدا

ئـــازیـــزتـــره لـــەگـــیـــانـــم

هەروەها لەکۆپلەی کۆتایشیدا دەڵێت

چـوون ئــاشــقــم بـــەئـێـــوەم
لـــەبـــیرتـــان هـــەردەمـــێـــنـــم
(قـــەقـــنـــەس)م گـــەربسووتێـــم
رەســـەنـــتریـــش دەنـــوێـــنـــم

هەر سەبارەت بەو شیعرە لێمان پرسیو بەخۆشیو سەرنجێکی قوڵەوە شەبەق وتی:

ئەو تۆزە توانایەی کە لەخۆمدا شك دەبەم کەهەستەکانی خۆم بکەم بە وشە زیاتر چیرۆكو قسەی خۆشی نەستەقی دایە پیرەو باوەپیرەکانە، دیارە دنیای پێشمەرگایەتی ئێمە وەكو کۆمەڵە زۆر خۆشبوو دادەنیشتین گۆرانیمان دەوت قسەمان دەکرد شیعرمان دەخوێندەوە، من زۆرجار لەناو پێشمەرگەدا شیعری خەڵکی ترم خوێندۆتەوە هەموو ئەوانە منی خاراند لەوەی کەدڵم پڕبێ، شانەی بیرم پڕبوو لەوشەی رەسەنی کوردی، وەختێك بووکە دڵت پڕبوو لەوشە، ئەودەمە دەتوانیت هەستی خۆشت بهۆنییەوە وەکو زەنگیانە پێوەبکەی رایەڵێکی بۆ ببینیەوە، شیعری (بەبێ ئێوە) زۆر تایبەتە مۆرکی تایبەتی دەورەیەکی سیاسی ژیانی ئیمەی پێوەیە، ئێمە وەك پێشمەرگەی کۆمەڵە وەختێك شۆڕشی پارتیزانی شکستی خوارد، ئێمە

هاتین زۆرتر لەئۆردگاکان ماینەوە، یەکێك لە ئۆردوگاکان ئەو زرگوێزەی ئێستابوو، زیاتر لە(3000) هەزار پێشمەرگەی کۆمەڵە لەو ناوچەیە کۆبووە شەری ئێرانو عیراق تەواو بوو سنوورەکان بەسترابوو، ئێمە مۆڵەتمان نەبوو بچینە ناوەوە ئەگەر بچووینایە ناوەوە زۆر بەزەحمەتو نهێنی دەبوایە بچووینایەوە خەڵك لەتەنگەژەدابوو، پێشمەرگە چۆن وەك ماسی لەئاو بکەیت لەخەڵك ببوو، ، لەوسەر دەمەدا بوو مەنسوری حیکمەت ئەو باسی کۆمۆنیزمی کرێکاری هێنایە پێش، ئەو خەڵکە لەو حاڵەتە تاریکدا بۆرزگاری خۆیان دەگەران دەستیان بەو پەتەوە گرت بۆئەوەی بێنە دەرێ لەو چاڵە. کۆمۆنیزمی کرێکاری لەوکاتەدا رێگای رزگاریەکی درۆینەبوو، بۆئەوەی ئەو خەڵکەی کەلێرە کۆببوەو خەریکبوو هیواکانی لەدەستدەدا، خۆی بگوزارێتەوە بۆ قۆناغێکی تر، پێشمەرگەی کۆمەڵە کۆچیکرد ئەو چەند هەزار پێشمەرگەیە وردە وردە بەرەو تورکیا بەرێکەوت، لەکۆتایدا لەساڵی(1990) دا (47) کەس ماینەوە، من یەکێك لەو (47) کەسەبووم کە دڵم نەهات ئێرە بەجێبهێڵمو پێشمەرگەکانی بەجێ بهێڵم، ئەوکات کەئەوان رۆشتن بەبیروباوەرێکی دیکە، شیعرەکە مۆرکی ئەودەمەی پێوەیە مارووت لەئەفسانە کۆنەکاندا هەیە، شیعری (بەبێ ئێوە) بۆ خۆشەویستەکانم بۆ ئەو پێشمەرگانەی کەبەجیانهێشتم، ئەو خۆشەویستیە لەدڵی مندا گەورەبوو، ئەوان بیروباوەرێکی تریان هەڵبژارد، دوورکەوتنەوەو ئێمە ماینەوە، ئەوان ئێمەیان بەجێهێشت، بەڵام من هەرگیز نەمتوانی لەو بازنەی خۆشەویستیدا بچمە دەرێ بۆیە پێموتن:

بەبێ ئێوە کز دەبم وەکو پووشی دارستان

دەبم بەشمشاڵی کۆن ناڵەم دەگاتە ئاسمان

شیعر لەواقیعەوە سەرچاوە دەگرێت، هەر شعرێك لەواقیعەوە سەرچاوە نەگرێت ناچێتە دڵ، ئەو واقیعە هێندە کاری لەمنکردبوو ئەو شیعرە کاردانەوەی من بوو بۆ ئەو واقیعە، واقیعێك بوو کەبەسەر من هات کە خۆشمی تیادا بەشداربووم واقیعێك کە چارەنووسی منو هاوڕێکانمی دیاریدەکرد چارەنووسێك کە لێك دابڕانێکی سەختی دابە ئێمە، من لەو حاڵەتەدا نەمدەزانی چی دەڵێمو چی دەنووسم، پێش ئەوەی ئەم شیعرە بنووسم هارمۆنیو ریتمو مۆسیقی ئەو شیعرە خۆشەی بۆ هەڵەبجە نووسرابوو چبووە دڵمەوە شیعری(بە تەنیا جیم مهەیڵن) وەك هارمۆنیو ریتم کاریگەری ئەوی لەسەرە، زۆر گریام بەو شێوەی ئەو کاتەی کەبەجێیان هێشتم.

پێشەنگ وەك ونبووەیەکی خۆشەویستی شەبەق

سەبارەت بەگۆڤاری پیشەنگو کانوونی ئەدەبو هونەری کرێکاری لەشەبەقمان پرسی کە پێشەنگ چیبوو بۆتۆ چۆن پێناسەی گۆڤاری پێشەنگ دەکەیت، ئایا پێشەنگ توانی ئەو خەڵوەتگە ئارامە بێت هەژانو هەڵچوونەکانو خەونەکانی تۆی تێدا سەوز ببێت وتی:

" پێش ئەوەی من بێمە ناو کۆمەڵەو کۆڕی ئەو ئەدیبە شۆڕشگێڕانە کەپێکەێنەرانی کانوون بوون ئەوان کارەکەیان دەستپێکردبوو، هونەرمەندانو ئەدیبات لەزۆربەی شوێنەکانی کوردستان هاتبوون

لەشوێنێکدا کۆببوونەوە هەستو فکرو ئارەزووەکانی خۆیان خستبووە سەریەك وەختێك ئەوەم دی لەخۆشیاندا شاگەشکەبووم زۆرم پێخۆشبوو، وەکو ئەوەی کە ونبووویەکی زۆر خۆشەویستی خۆم دیتبێتەوە، بوارەکەی خۆم دۆزیەوە بەتایبەت کەلەگەڵ ئەحمەد بازگریش پێشتر هاوڕێو ناسیاوبووین، ئەوەش زیاتر کاری تێکردم ئیتر لەگەڵ ئەوانەی کەلەپێشەنگدا پێشتر کاریاندەکرد ئاشنابووم، لەگەڵ ناسر حسامیو مەسلیحی شێخ ئەلئیسلامی، چاوە یان فاتحی شێخ ئەلئیسلامی لەگەڵ زۆر دۆستو هاوڕێو خۆشەویستی تر وەکو کە ئەوانەی لەو بوارە کاریاندەکرد، هەر زۆر زوو ئاوێتەی ئەوەبووم کە کار بۆ پێشەنگ بکەم، بێجگە لەئەحمەد بازگر ئەوانی دیکە منیان نەدەناسی، بەڵام بەهۆی ئەو چیرۆکە فارسییەوە ئیتر من چوومە نێوکۆڕی ئەوانەوە، وردە وردە شتی دیکەم نووسی شیعری کورتم بۆناردن، یەکەمجار لەبیرمە شیعرم بۆناردن بڵاویان نەکردەوە، دوای ئەوەی هەر ئەو شیعرەی بڵاویان نەکردەوە بەپەلە گۆڤارێکی تردا بڵاویانکردەوە، تادەهات زیاتر ئاوێتەی پێشەنگو کانوونو ئەو کۆڕە هونەرییەبووم، دیارە ئێمە هامو شۆمان هەبوو لەگەڵ ئەو هونەرمەندانە، ئەدیبانەی کە لە دەوروبەری یەکێتی بوون شێرکۆ بێکەس ئەو دەم بەناوی جوامێرەوە شیعری بڵاودەکردەوە هات بۆ ئۆردگاکانی ئێمە لە مالومەو گاپیلۆنو چۆخماخو ئەو شوێنانە بووین دەهاتو شیعری بۆ دەخوێندینەوە، شیعری (بەیانی) نووسی بۆ ئێمەی خوێندەوە، ئەو شیعرەی بۆ دکتۆر جەعفەری نووسی بۆ ئێمەی خوێندەوە ئەوانە هەموویان کاریگەری خۆیان لەسەر من بەجێهێشت ئەو کات کەسێکی ئازادبوو، من پێشمەرگەبووم خۆم

زۆر سەربەست دەدی هیچ چوارچێوەیەك نەبوو من ببەستێتەوە، ئازادبووم لەشاخ بووم لەگەڵ سروشت بووم، بەسروشت گەشتبووم کە گەورەترین خۆشەویستی من بوو، پڕ بەدڵی خۆم دەمویست بنووسم، بەڵام ژیانی پێشمەرگانە زۆر جار بواری ئەوەی پێنەدەدایت.

ئەو وێنەکێشەی بوو بەشاعیر

لەدرێژی گفتوگۆکەماندا شەبەق بابەتێکی تری بیرکەوتەوە کەئەویش کاری وێنەکێشان بووە لەمنداڵییدا، کاتێك لەشارە بووە وێنەکێشاوەو شیعری نەنووسیوە بۆیە وتی:

" باشتێکی دیکەت بۆ بگێڕمەوە کە لەسەرەتادا باسم نەکرد کاتێك کە لە قوتابخانە بووم لە تەمەنی (14تا18) ساڵیدا زیاتر وێنەم کێشاوە، وەختێك دەستم لە شاربەربوو ئارەزووەکانی خۆم هەڵگرتو هاتم بۆ شاخ مەودایەك بۆ وێنەکێشانەوە نەمایەوە لەپێشمەرگایەتیدا جێگایەك بۆ وێنەکێشان نەبوو ناچار ئەوەی لەدڵمدا بوو، دەبوایە بەشێوەیەکی دیکە خۆی دەربخات ئەوەبوو وردە وردە وازم لە رەسم هێنا دەستمکرد بەشیعر نووسین شتێك لەو جوودی مندا هەبوو، نەیدەویست بمێنێتەوە خولیایەکم هەبوو ئەو سەردەمە کە لە شاربووم کە لەئارامیدا بووم ئەو خولیایە بوو بەرەسم زیاتر، من کەچووم بۆ نەرویج لە وێ مامەوە زیاتر هۆگری رەسم بوومەوە، ئیستاتیکام خوێند، بەڵام پێشمەرگایەتی کە هیچ بوارێکی بۆ نەهێشتمەوەو ئەوکات خۆشم پێی دڵخۆشبووم، ئەو ئامۆژگاریەشم چی بووە گوێ کەمن

کوردی لەوێ فێردەبم لەو زانکۆیانە کە رەنگە هەرگیز ئۆتۆمبێلیس بۆنەچووبێ لەنێو ئەو خەڵکە کە رەسەنترین دیالێکتی کوردیان هەیە، ئیتر ئەوە ژیانی منی نەخشاند، کە زیاتر رووبکەمە شیعری زیاتر رووبکەمە پەخشان.

★ یادەوەریەکی خۆش یان ناخۆشی پێشەنگمان بۆ بگێرەوە؟

- هەموو شتێکی پێشەنگ بۆ من خۆشبوو، وەکو چۆن کەسێك خەون بەوەوە دەبینێت کەکەی خۆشەویستەکەی دەبینێت منیش حەزمدەکرد زوو پێشەنگ دەربچێتو چاوم پێی بکەوێت، نەك لە بەرئەوەی شتی خۆمی تێدایە، هەستمدەکرد زۆر شتی خۆشی تێدایە، پێشەنگ زوو زوو دەرنە دەچوو بەداخیشەوە پێشەنگ هەتا دەهات ئەو هاورێو خۆشەویستانەی کە لە دەوری پێشەنگ بوون بڵاودەبوون، شۆرش بڵاویدەکردین، شەهیدبوون، گیان بەختکردن، چوون بۆ دەرەوە، هەموو ئەوانە کاریگەری لەسەردانا من وەك پێشتر وتم لەپێکهەێنەرانی کانوونو ئەدەبی کرێکاریو پێشەنگ نەبووم، بەڵام دوایی چوومە ریزی ئەو کەسانەی کە لە دەستەی نووسەران بوون، دەتوانم بڵێم لەپێشەنگی ژمارە(13) وە من سەرنووسەری پێشەنگ بووم هەتا ژمارە(16) نەك هەر سەرنووسەری بووم، بەڵکو دەتوانم بڵێم تەنها من مامەوە کەهەموو کارەکانی پێشەنگم دەکرد، خۆم تایپمدەکر خۆم مونتاجمدەکرد وێنەم بۆ دەکێشاوەو شتم بۆ کۆدەکردەوە، لەکۆتاییدا دەمهێنا چاپیبکەین، چونکە لەدەورەیەکدا بەرپرسی چاپەمەنی کۆمەڵەش بووم، هەر لەوێ چاپمان دەکرد، تەنانە لەبەشی فۆتۆگرافیشدا کارەکە

هەربۆخۆم دەمکرد، ئەو چوار ژمارەیەیی من کارم بۆ کرد دوایی لەئاخر ژمارەیدا هەستمکرد سەرکردایەتی ئەو دەمی کۆمەڵە حەزینەدەکرد شت ئازادانە بلاوبێتەوە، چونکە لە کوردستانی عیراقو ناوچەکە کەوتبووە کۆتو بەندێکەوە، ئێمەش سەر بزێو بووین لەگەڵ خەڵك ئاشنابووین، قسەمان زیاتر لەوە هەبوو کەپێشتر هەبوو، بەرینایی بەرچاومان، روانگەمان زیاتر لەدەورەی پێشمەرگایەتی هەبوو، هەوڵماندا تائاستێك پێشەنگ سیاسیو سەردەمانەبکەینەوە، هۆشیاریەکی زیاتر لەوەی کە بۆکۆمەڵە قبوڵدەکرا بلاوبکەینەوە، لەدەورەیەکدا کۆمەڵە لای خەڵکی سلێمانی زۆر خۆشەویست بوو خەڵك هاتوو چۆی دەکردین، بابەتیان بۆ دەناردین، یەکێك لەو خۆشەویستانە لە ساڵی(1985)دا بووە ئاشنام سارای فەقێ خدر بوو، ئێستاش هەر دۆستایەتیمان ماوە هەموو ئەوانە پێشەنگیان خۆشیدەویست، بابەتیان بۆپێشەنگ دەناردو پێشەنگ دەوڵەمەندتر دەبوو، رێبەرایەتی کۆمەڵە هەستیکرد لەچوارچێوەی ئیختیارو بیرەکانی ئەو دەچێتە دەرێ، بۆیە ئیتر چیدی یارمەتی پێشەنگی نەدا، ئێمەش دەسەلاتێکی ماددی ئەوتۆمان نەبوو.

شەبەق لەپێشەنگدا شیعر، چیرۆك، وەرگێڕانو پەخشانی دەنووسی

★ لەپێشەنگدا شیعرو چیرۆك پەخشانو وەرگێڕانت دەکرد لەیەك کاتدا شاعیرو چیرۆکنووسو وەرگێرو پەخشانو نووسیش بوو   سەرەتا بابێینەسەر شعر بەرێزتان پێناسەی بۆ شیعر چییە؟

- من شیعر بە وشە دانانێم مـن وەكو هێمن بیردەكەمـەوە پێموا نییە شیعر كۆن‌و نـوێی هـەبێت، پێموایـە شـیعر چاك‌و خـراپ هەیـە، شـیعر رەنگدانـەوەی هەسـت‌و شـعوری ئینسـانە كـە دەبێـت بەوشـە دەكەوێتـە بەرچاوی خـەڵك هـەر ئەنـدازە ئـەو شعورو ئـەو هەسـتە رەسـەنتر بێـت، خۆرسـكتر بێـت، پـاكتر بێـت، چـاكتر تـوانیبێتی لـەنێو وشـەكاندا جێـی خۆیبكاتەوە، بەهەمان ئەندازە دەچێتە نێو خەڵك دەچێتە سەر دڵی خەڵك، دەبێت بەگۆرانی باشترین شیعر، ئـەو شیعرانەی كەلـەناو خەڵكدا هەمیشە زیندوون، چونكە چوونە نێو دڵی خەڵكەوە دەبـن بـەگۆرانی خـەڵك لـەبیری ناچـێتەوە، باشـترین شـیعر ئـەو شـیعرانەی كەهەمیشـە لـەناو خەڵكـدا زینـدوون، بەهـەزاران شـیعر دەنووسـرێت‌و رۆژانـە لەگۆڤارەكانـدا بڵاودەكرێتەوە خەڵك چاوی لێدەكاو دەروات، بـەڵام دەیبنـی شیعرێك وەكـو بۆمبێـك دەتەقێتـەوە، زۆرجـار دەڵـێن شـیعری بـەرەنگاری كـەم تەمەنـە لەكوردستان وانییە، رەنگە لـەوڵاتانی دیكـەوابێ، مـن یـەكێك لـەو كەسانەی بووم كە زۆرترین شیعری بەرەنگاریم وتووە بەدەست خۆم نەبووە.

- پێتوا نییـە ئەگـەر سـەردەمێك بێتـە پێشـەوە بەتـەواوەتی كوردسـتان رزگاری ببێت‌و ئازادو سەربەخۆبێت، هیچ كێشەیەك سیاسی نـەما ئیـداری شیعری سیاسیش ئەو تام‌و چێژی نامێنێت؟

- خۆزگـە هـەزار خۆزگـە، هـەزار خۆزگـەم ئەوەیـە كـە ئـەو بـارە زیـادەی ئیمـرۆ خراوەتـە سەرشـانی شـیعرو شـاعیران لـەكۆڵیان بێتـەوە، بگـەین بـەو

دەورەکە شیعر بەوپەری ناسکی خۆیەوە تەنیا بۆ جوانیو بۆ خۆشەویستی خۆی تەرخانبکات.

★ پێتوانییە شیعر وەزیفەیە؟ دەبێت وەزیفەیەکی پێببەخشرێت؟

- مـن وابیرناکەمـەوە مـن شـیعر وەکـو کەرەسـە نـابینم، ناشـیبینم کـە وەزیفەیـەکی دیـاریکراوە دەبێـت هـەبێت، بـەس هـەم شـاعیر کـەخۆی لـەبارودۆخی تایبەتـدا دەژی، بەتایبـەت ئێمـە وەکـو نەتـەوەی کـورد بارودۆخەکەمان زۆر تایبەتە، بەتایبەتی لەم قۆناغەی ئێستادا، بتـەوێت تـۆ کردەوەیـەك وەزیفەیـەك کاردانەوەیـەکت دەکەوێتـە سەرشـان، چـونکە تـۆ ئینسانی ئـەو سـەردەمەیت، تـۆ لەنەتـەوەی بـن دەسـتی، تـۆ بەچاوی خـۆت دەبینـی کەخـەڵك دەچەوسـێتەوە کەخـەڵك ژیـانی سـەختە، کـە هـەموو مـەوداکانی ژیانیـان لـێ بەرتەسککردۆتەوە، ئایـا کەکەسـێك خـۆی بەشـاعیر دەزانێتو خۆی بەشعوری بەخەبـەر هـاتووی ئـەو خەڵکە دەزانێـت نابێـت، هەڵوێستێکی هەبێت؟ ئەی شاعیربوون، ئەی بەهەستبوون ئەی هۆشیاربوون بەخەبەربوون مانای چییە؟ پێموایە باشترین شاعیرانی کورد لەو قۆناغـەدا هەر ئەوکەسانەی کە زۆرتر شعری بـەرەنگاریان وتـووە، لەگـەڵ ژانو بـرکو ئازارو خەونەکانی خەڵکی خۆیان بوون دیارە ئەوە بـەواتای کەمتەرخـەمیو کەم بایەخدان نییە بەخۆشەویستی یابەجوانی پاك ياروت بەو مانایەی کە بڵێین هیچ شتێکی دیکەی لەدەرەوە نەبووە، لەوڵاتێکی ئەسکەندەنافی بێـت ئەو شتانە نەماوە، خەڵك ئەگەر شعر بڵێت تەنها بۆ جوانی دەیڵێتو بۆ دڵی خـۆی دەیڵێـت، تـەنها بـۆ خۆشەویستەکەی دەیڵێـت، بۆئـەو خۆشەویسـتەی

دەیڵێت کە ئەمڕۆ خۆشیدەوێت، شیعر هیچ وەزیفەیەکی لەسەرشان نییە، مێژووی هونەرو ئەدەبیاتی نەرویجم خوێندۆتەوە کاتێك ئەوان خەریکی خۆ رزگارکردن بوون، کە لەلایەن ئەڵمانیەکانەوە لەلایەن بەرەی فاشیستەوە داگیردەکرێن شیعری بەرەنگاری لەدایکدەبێت، شعوری شاعیران بەخۆ دەکەوێت، دەبنە دەمڕاستی خەڵکەکەیان، دەبنە ئەو رۆحە بەرەنگاریەی کەلەوشەکانیاندا لەشیعرەکانیاندا خۆی نیشاندەداتو خەڵك دەیکاتە گۆرانیو سروود، لەهەموو وڵاتێکی دنیا وابوو.

⋆ پێتوایە شیعر نووسینەوەی هەڵچوون چرکەساتەکانی شێتی مرۆڤەکان بێت؟

- ئەگەر چاکم لەبیرمابێت شاملوش قسەیەکی زۆر خۆشی هەیە دەڵێت" هەموو شتی دنیاکەتان بێجگە لەخۆشەویستی شێتانەیە ئێوە نەبێت" ئەو قسەیە زۆر پڕ مانایە تەنها شیعر نییە فەلسەفەشە، من زۆرتر لەکاتی نارەحتیدا شیعرم وتووە لەکاتێکدا دڵم زۆر پڕبووە، ئەو کاتانەی کە دڵم زۆر پڕبووە وەك چۆن کەسێك بیّ ویستی خۆی مەست دەبێت لەسەر خۆی نامێنێت من وام بەسەر هاتووە بەدەست خۆم نەبووە، لەوکاتەدا کەمن شیعرێکم نووسیووە، نەمزانیوە چیدەکەم، لام وایە ئەو باشترین کەشوهەواو بوارێکە بۆ لەدایکبوونی شیعرێك دەخوڵقیّ، چونکە دەبێت تازە هەمو وجودتی بدەیتیّ.

⋆ چی لای شەبەق شیعرە؟

- خۆشەویستی، جوانی، شێتی، بەرەنگاری هەمو ئەو واقیعانەی دەوربەر کە کاردەکاتە سەر ئینسان، کاردانەوەی ئەوانەو رەنگدانەوەی ئەوانە لەشعوری شاعیردا دەبێتە شیعر.

شلێر وەك شوێنێك لەیادەوری شاعیردا

★ ئایا شوێن ئەو مەنزلگەیەیە کەشاعیر وابەستەدەکات بەخۆیەوە؟ شیعر وتن بۆ(شلێر) وەك ناوچەیەك چ مانایەك دەگەیەنێتو چ یادەورەیەکی لاشەبەق جێهێشتووە؟

- ناوچەی شلێر دۆڵو دەرەو شاخێکی بەرینە لەنێوان پێنجوێن تادەگاتە سنووری بانە، سەر بەکوردستانی گەرمێنە کە ئێوەی تیادا دەژین، زیاتر لە(70) ئاوایی‌و گوند لەو دەشتو دۆڵانەبوون، بەڵام دەوڵەتی بەعس هەموو ئەو ئاوەدانیانەی رووخان خەڵکەکەی راگواستی کانیەکانی چیمەنتۆکردن، بەرە لەوەی من بێمە شۆڕشی پێشمەرگانەی رۆژهەڵات ساڵێك پێش ئەوە من هاتم بۆ پێشمەرگایەتی یەکێتی، گەرچی تازە فامم دەکردەوە، بەڵام هەستێك هانی دام، تازەش پێشمەرگایەتی یەکێتی پەیدابووە لەگەڵ برادەرێکی خۆم هەستام لەمهابادەوە بەپێ هاتم بۆ بانە، دوایی لەبانەوە بەپێ رێکەوتین هاتین بۆ پێنجوێنن، کە لەبانەوە بێیتە پێنجوێن، دەبێت بەشلێردا بێیت، ئەوکات لەگەڵ شلێر ئاشنابوومو چووە دڵمەوەو خۆشمویست هەستمکرد کە وڵاتی ئێمە چەندە خۆشو بەرینە! حەوت هەشت ساڵ زیاتر دوای ئەوە چوومەوە شلێر ئەوسابەمانگ مامەوە،

جاری وابوو بەتاقی تەنیا من لەشلێر بووم، بەو شاخوکێوانەدا دەگەرامو ئەو شوێنانەم دەدیت کەپێشتر خەڵکی لێبووە، زۆر ئێواران کەبەتەنیا ئاگرم دەکردەوە، دادەنیشتم بیرم لەوە دەکردەوە، کە خۆ ئێرە ئاودانی بووە، خۆ ئێرە خەڵکی لێبووە، خۆ ئێرە وەکو گوندەکەی ئێمە پڕ لەدەنگی مەرو ماڵاتو سەگو مریشكو جووجکەو منداڵی بچکۆلەو گەورەو ئەو قەرەباڵغیانەی لەگوندەکەی خۆمان بوو بەبیرم دەهاتەوە، ئەوانە زۆر کاریاندەکردە سەرهەستو دەروونی من، رۆژێك کە زۆر بەتەنیابووم، شلێر بێدەنگ بێدەنگ بوو، بەشێکیشی لەگۆشەی ئەو لاوە دەمدی کە خەریکبوون دارستانەکەیان دەسوتانو زۆرجار سەرباقی ئەوەی کە رژێمی بەعس رایاندەگواستن لادێکانیش دەسوتاند کانیەکانیان چیمەنتۆکردبوو، ئەوجا تۆپیان دەهاویشت، ئەو تۆپانەی کە دەیتوانی دارستانەکە بسوتێنێ، ئەگەر هەموو شیعرەکەت لابێت بیردەکەیتەوە چەند چۆل بوونی ئەو دەشتە خۆشەو راگواستنی خەڵکەکەیو تەنیاییەك کەمن لەوێ دیومەوە، ئازارێك کەچێژاومە، چەند رەنگی داوەتەوە لەو شیعرەدا، بەلام کەم کەس ئەو شیعرەی دیوە، بەلام من زۆر خۆشحاڵم کە تۆ ئەو شیعرەت دیووە.

شەبەق لەگەرانەوەی بۆ کوردستان
سەگە پیرە بەرەڵاکان دەیهەژێنن

★ "پلێك گۆشتی رانی دزی
زۆر لەمێژووبوو هەتیوی باوك نەدیو
بۆ گۆشت دەنوزاوە
کەس فرمێسکی بۆنە دەسڕی"

ئەم کۆپلەیە لەپارچە شیعری (خەڵکی ماقوڵ)دا هەیە، دەتەوێت باس لەنەهامەتیەکانی چینی چەوساوەو هەژاران بکەیتو ئەو ناعەدالەتە کۆمەڵایەتیەی کە لە کۆمەڵگاداهەیە؟ باکگراوندی پشت ئەو شیعرە چییە؟

- ئەو شیعرەم لەسلێمانی نووسیووە، من لەدەروونی خۆمدا حاڵو هەوایەکی پێشمەرگانەم نەبوو، راستە چەکم هەڵگرتبوو چەکم هەڵگرتبوو بەشاخەوە بووم لەریزی پێشمەرگایەتیدا بووم لەشەردا بەشداربووم، بەڵام ئەوەی منی بەخۆیەوە خەریکدەکرد ژیانی خەڵك بوو، هەڵسوکەوتی خەڵك بوو، من زۆرتر لەوە دەگەرام من هەمیشە دەمڕوانی، نەمدەتوانی نەروانمو چاوم ببەستم، نەمدەتوانی بەسەر شتێدا تێپەرم، هەر ئەمساڵ کە لەهەولێرەوە بەرەو ئێرە هاتمەوە شتێك کە زۆر سەرنجی راکێشام کۆمەڵێکی زۆر سەگی پیری بەرەڵابوو کزەم لەجەرگی هات، راستە خەڵکی ئێستا هەژارە، لێرە زۆر بەچاکی دەتوانی جیاوازی چینایەتی ببینی فەقیریو

دەوڵەمەندی بەتەواوی دروستبووە، ئەوەی ئەو دەم ئێمە شەرمان بۆ دەكرد زۆر دیارنـەبوو، ئێستا زۆر بەچاكی لـەناو كۆمەڵگـەی هـەولێرو سلێمانی دەبینی، كە ئەو سەگانەم دیت كـە بـەپیری‌و بـێ دەسـەڵاتی بـەرەڵاكرابوون، كتێبەكـەی سادقی هیدایـەتم وەبیرهاتـەوە بەناوی(سـەگی وێڵگـەرد) سـەگی سـەرگەردان مەبەسـتی لەسـەگی سـەرگەردان مەبەسـتی بنیـادەم بـوو، لەكۆمەڵگـەی سـەرمایەداریدا كرێكارێـك كـەپیردەبێت كـە دەردەكـرێن لەسـەركار، كـە مەئوایـەكی نییـە، كـەوردە وردە دەڕوات بەبیابانێكـدا هـەتا ئەوجار داڵ لەسەری دەسوڕێنەوەو دەزانن پیربووەو كەنەفت بووەو تاقـەتی نامەوە چاوڕێیە چاوی لەسەر یەك دانی‌و بیخۆن، سادقی هیدایـەت كـە مـن بەفەیلەسـوفێكی دەزانم ئـەو سـەردەم كۆمەڵناسـەیەكی زۆر قـوڵو بـەرینی هـەبووە لـەو كۆمەڵگەیـەی كـەخۆی تیـادا ژیـاوە، چارەنووسـی سـەگێكی سەرگەردان بۆ ئەو چارەنووسی كرێكارێكی بێ دەسەڵات‌و بـێ كاركراوە، مـن ئـەم دووانـەم وەك یـەك وەبیرهاتـەوە كـە وەختـی هاتمـەوە كوردسـتان ئـەو شیعرەی بۆ دەیلێت بیرم نەماوە، بەڵام ئەزانم فكرەكەی باسی چیدەكات.

شەبەق شیعر بۆ منداڵانی ئەفریقا دەڵێت

⋆ شەبەق بۆ شیعر بۆ منداڵانی ئەفریقا دەڵێت ئایا هەستە مرۆڤانەكەی پاڵنـەربووە یـان وەك بـەراوردێك لـەنێوان منـاڵانی كـوردو ئـەفریقادا ئەمەتوتووە؟

- دیاره من نه‌چوومه‌ته ئه‌فریقا، به‌ڵام ژیانی خه‌ڵك ئه‌فریقا ره‌نگدانه‌وه‌ی زۆری له‌گۆڤارو رۆژنامه‌و ته‌له‌فزیۆنه‌کاندا هه‌بووه، له‌ناو ئه‌ده‌بیاتی کۆمه‌ڵه‌شدا ژیانی خه‌ڵکی ئه‌فریقا ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌بووه، من زۆر قه‌رزداری منداڵانم، هه‌میشه له‌ده‌روون‌و ناخی خۆمدا خۆم سه‌رکۆنه‌کردووه که‌شیعرم بۆ منداڵ نه‌گتووه، به‌وجۆره‌ی که ده‌بێت ئاوڕم له‌منداڵ نه‌داوه‌ته‌وه، چونکه هه‌تا ئه‌و ده‌م من منداڵم بووه ئێستا که منداڵم هه‌یه زیاتر هه‌ست به دنیای منداڵی ده‌که‌م، دنیای منداڵی زۆر تایبه‌ته، جابۆیه من هیوادارم بتوانم رۆژێك ئه‌و قه‌رزداریه‌ی خۆم جوبران بکه‌مه‌وه، دنیای منداڵ پاکترین‌و خۆشترین دنیایه. له‌سه‌رده‌می پێشمه‌رگه‌یدا، پێشمه‌رگه چوونه سه‌رکانی‌و چوونه سه‌ربان‌و راوه‌ستاون چاویان له‌خه‌ڵك کردووه، من یان لای دایه‌پیره‌کان بووم یا لای منداڵه‌کان

شه‌به‌ق که‌یفی به‌وه‌رزی به‌هار دێت

٭ وه‌رزی به‌هار له‌ده‌قه‌کانتدا زۆر باسکراوه بۆچی؟ زیاتر به‌هار به‌هیوایه‌ك ده‌بینی رۆژێك دێت کورد به‌هاری سه‌ربه‌خۆیی ببینێت؟

- هیوادارم بتوانم پێناسه‌یه‌کی ده‌روونی خۆم بکه‌م بۆچی ئاوه به‌هار تایبه‌ته، من سه‌رشێت بووم، من زۆر یاخیبووم له‌ماڵی خۆمان له‌ناو

هاوڕێکانم، لەپێشمەرگایەتیدا یاخێگەریەکی تایبەت بەخۆم هەبوو، من ئـەو یاخیبوونــە ئـەو نوێبوونەوەیـەی بـەردەوام لەبەهاریشـدا دەبیـنم، بـەهار ژیانەوەیە، دووپاتبوونەوەیـە، نوێبوونەوەیـە بەبـەردەوامی سـەوزبوونەوەو رواندنەوە بەسەر لەنوێ، بەهار زۆر گەشـە، گوڵـەکان لەبـەهاردا دەپشکوێن، دەنگـە خۆشـەکان لەبەهاردەبیسـتی، بۆنــە خۆشـەکان لەبـەهارەوە دێـت، لەمێـژووی کوردیشـدا تـۆ تەماشـادەکەیت بـەهار تایبەتمەندیـەکی هەیـە، راپەڕینەکانمان زۆربەی لەبەهاردان وای لێهاتووە کەهەموو ساڵی بەهار دێـت دەڵێی خوێنی خەڵکی کورد دەکولێت لەبەهاردا، خۆمن هەروانیم خۆ منیش یـەکێکم لـەو خەڵکـە، خـەڵك دێــتەدەرێ دەیـەوێت ئـەوەی لەدەروونیدایـە بیخاتەدەرێ، جابەکردەوە بێت یابەقسـەبێت، بـەهار سـەری سـاڵی کوردییـە، نــەورۆز خەریکـە دەبێتــە جـەژنی نەتــەوەیی ئێمـە، ئـەو شـیعرە خۆشـەی پیرەمێردیش زۆرکاریتێکردووم.

کاوە تـاج بەخشبوو یـان تـاج فرۆش

★ باش بوو بـاس ئـەو نـەورۆزتکرد، بابێینـە سـەر لایەنـە مێژووییەکـە بەدەر لەشیعر، بەڕێزتان تاچەند بڕوات بەو ئەفسانەیە هەیە کە فیردەوسی لەشانامەکەیدا نووسیوویەتی‌و کاوە سەری زوحاکی پانکردۆتەوە؟ بەرای تۆ کاوە خەباتکەری بە وەفای کورد بوو یان خیانەتکار؟

- دیارە ئەو شتەی فێردۆسی لەشانامەدا نووسیویەتی ئەوەی لەمێژوودا هەبووەو ئەوەشی کەشاملو لەسەرئەو مێژوو نووسیوویەتی، ئەوەش کاتی خۆی ناسری حسامی شتێکی لەسەر ئەو بلاوکردەوە، ئەوانەم خوێندۆتەوەو دیتووە، من نەمتوانی لەنووسینەکەی شاملودا ئالوگۆڕێك لەبیرو مێشکی خۆمدا پێکبهێنمو باوەر بە ئەوە بکەم کاوە پیاوێکی خراپ بووەو زوحاك پیاوێکی باشبووە.

⋆ تۆ لەوبڕوایە دایت کاوە تاج بەخشبووبێت یان تاج فرۆش؟

- من پێمخۆشە هەر ئاوها بمێنێتەوە ئەو خەونمان لێ تێکنەدات، کاوە رزگاریکەربووە، ئازادیخواز بووە کۆکەرەوەی هەموو ئەو کوڕە ئازایانەی بووە کەلە بەردەستی زوحاك رزگاریکردوون.

⋆ گومانمان لەوەنییە، بەس بۆ کەکاتێك تاجەکە لەسەری زوحاك داگرت پێشکەشی کوردێکی نەکرد بەبڕوای من گەورەترین دەولەتی کوردی لەسەردەستی کاوەدا لەناوچووە!؟

- رەنگە تۆ خوێندنەوەوت لەمن وردترو زیاتر بێت لەو بارەیەوە، من زۆر زۆر وردنەبوومەتەوە، نەمویستووە ئەو خەونەی خۆم ئالۆز بکەم، کە کاوە ئینسانێکی رزگاریخوازو ئازادیخوازبووە لەو سەردەمی خۆیدا، چیرۆکی کاوە لەدەوروبەری مهاباد دەوروبەری شارەکەی من ئاسەواری(شار وێران) ئێستاش هەر ماوە، بەلام لێکۆلینەوەیەکی ئەوتۆی لێنەکراوە، ئەوەی کاوە

ئـەو کـارەیکردووە خـۆ یەکـەمجار نییـە کـە کـورد گیـانی خـۆی پێشـکەش بەخـەڵکی دیکـە دەکـات، سـەلاحەدینیش هـەروایکردووە، وەختـی خـۆی کـە ماددەکـان یەکـەم دەوڵـەتی کوردیـان پێکهێنـاوە، لەرۆژهـەڵاتی ناوەراسـتەوە تادەگاتە ،ئەو وڵاتە کەپێیدەڵێن ئێران هەر زۆر زوو فارسـەکانیان هێناوەتـە ناو بارەگاکانی خۆیان.

★ ئەگەر ئەو ئەفسانەیە هاوتەریبی بکەیت بەواقع زوحاك ئاخر پاشـای مادبووە واتە ئستیاجس بووە.؟

- دیارە من مێژووم زۆر خوێندۆتەوە، بەڵام رەنگە نەتوانم خۆم رازیبکەم بەوە کە وەڵامی ئەو پرسیارەبدەمەوە.

★ من ئەو پرسیارە لەزۆر کەیستر کردووە کەس دڵی نایەت ئەو خەونـە یان یۆتۆپیا تێکبدات، هەموو بەخەونێکی خۆش دەزانێـت؟

- شـاملو قسـەیەکی خۆشـی هەیـە دەڵێـت، "کاتێـك کەخـەڵك وشـەیەکی بەهەڵـە بـەکارهێنا، یەکـەمجار تـا وشـەکە بڵاونـەبووەوە، دەتـوانی پێشـی پێبگری ئەو وشەیە راستبکەیتەوە، بەڵام کاتێك زیاتر لەیەك ملیۆن ئینسان وشەیەکیان بەهەڵە بەکارهێنا تازە ئەو وشەیە جێـی خـۆی دەگرێـت" ئەمـە بۆ ئەو مێژووش هەر راسـتە، تـازە تـۆ نـاتوانی ئـەوە لەخـەڵك بسـیتێنیەوە، چـونکە خـۆ راهێنـانی تێدایـە، فێربـوونی تێدایـە، خۆسـازکردنەوەی بـۆ داهـاتووی تێدایـە، لەچـیرۆکی حـەزرەتی ئیبراهیمـدا، دەڵـێن ئیبراهیمیـان

گرتولەسەر ئەو باوەری کەبتەکانی شکاندبوو، ئاگریان بۆکردەوە خستیانە ناو ئاگر، بەس ئەفسانەکان پێماندەڵێن ئیبراهیم نەسوتا، ئیبراهیم چوو بۆ ئاسمانـەکان، خـەڵك پێخـۆش نـەبوو ئیـبرایم بسـووتێ، چـونکە خۆشـیان دەویست، بۆیە ئەو ئەفسانەیە یان بۆ دروستکرد کە ئیـبراهیم ناسـوتێ، یـان عیسا کە لەخاچدرا لەسەر باوەرەکانی خۆی، بەس خـەڵك ئـەو ئەفسـانەیەی دروسـتکرد کەعیسـا ژیـاوەو سـەر لـەنوێ ژیـانی بەبـەردا هاتـەوە، ئـەو ئەفسانەیە لەخەڵك بسنێنەوە خـەڵك دەروخێـت هیواکـانی هـەرس دێنێـت، ئەوە تاوانێکی گەورەیە کەبمانەوێت دەست بۆ ئەوە بەرین.

★ بەس تاکەی ئێمە خەونەکانمان لەسەر یۆتۆپیا بنیادبنێین؟

- یۆتۆپیـا یارمـەتیمان دەدات یۆتۆپیامحاڵمـان بۆدەکـات بـەواقع ، یۆتۆپیـا دەتوانێت کـاری کارسـتان بکـات، کـارێ کـە بـەهیچ کـەس ناکرێـت دەتوانێـت بەکەسێکی زۆر سادەبیکات، هەر یۆتۆپیا دەبێـە واقـع پێشـتر مـرۆڤ خـەونی بەفڕینـەوە بینیـوە، جـادوای ئـەوە توانیویـەتی بەئاسمانـدا بفـڕێ، خـەونی دیـــووە کـــەبن دەریاکـــان چـــی تێدایـــە نـــازانم چـــیرۆکەکانی(ژۆڵڤرن)ت خوێندۆتەوە؟ نووسەرێکی فەرەنساوییە، ژۆڵڤـێرن قـەد لەژیانیـدا نەگـەراوە، بـەڵام سـەفەری بـۆ سـەر مـانگی هەیـە، سـەفەر بـۆ نـاو دەریـاری هەیـە، سـەفەرێکی بـەدەوری زەویـدا هەیـە، خەونـەکانی خـۆی دەروات بـەدەوری زەویـداو خـەڵکت پـێ دەناسـێنێت، لەگـەڵ خەونـەکانی خـۆی دەچـێتە بـن دەریاو دەریان پێدەناسێنێت، ئامێر جۆراوجۆر دەناسێنێ، لەکاتێکدا شـۆڕش پیشەسازی دەسـتپێدەکات لەئـەوروپا لەسـەدەی(17)، ئـەو دەمـە کۆمەڵگـەی

بەشـەری دەتوانێـت ئـەو خەونانـەی ژۆڵڤێڕیـن بـەدیبهێنێتو ئـەو شـتانە دروسـتبکات، یـەك كاری خـراپ كەئـەدەیبات سۆسیالیست كـردی كەخـەونی پـاككردەوە، زۆرتـر هەوڵێـدا كـە واقیـع نیشـانبدات، رەخنـە لـەواقع بگرێـت كەپێـدەڵێن سۆسیالستی رەخنەگرانـە، یۆتـۆپی لەسیاسـتدا لەگـەڵ یۆتـۆپی لەدەروونی ئینساندا جیاوازی زۆرە،(لەنگستی هیوز) شاعیرێكی رەش پیستی ئەمریكایــە پێمانــدەڵێت" خەونــەكانت لەدەســت مــەدە، ئەگــەر بێتــو خەونەكانت لەدەست بدەیت، هیچ شتێكت نابێت بۆی بژی"

★ كەواتە ئێمەش بەو شێوەیە لە كاوە بڕوانین؟

- مـن پێموایـە ئـەو شـانازی و سـەركەوتنەی لێـی نەسـێنینەوە ئـەو ئازایەتیەی كە بەجوانی لێهاتۆتەوە خەڵكیش ئەو خولیایەی كـە چۆتە دڵـی دەبینی لاوێكی شۆڕشگێر گوێ لەو چیرۆكە دەگرێت، پێیخۆشـە خـۆی تیـادا دەبینێتــەوە، هەسـتی شۆڕشـگێریو بـەرەنگاری تیـا زیـاتر دەبێــ، هەسـتی ئازادیخوازی تیادا زیاتر دەبێت، مـادام ئـەو چیرۆكەو ئـەو ئەفسانەیە فێـری ئازادیخوازیمان دەكات، غەدرە ئەگەر لەمێشكی خەڵكدا بیشۆینەوە.

شەبەق: شیعر زیاتر لەهەر شۆڕش و شۆڕشگێرێك خزمەتی بەكورد كردووە

★ هەرچەندە لەبوارەكەی خۆمان دووركەوتینەوە كە شیعرو ئەدەب بوو، بابێینەوە لای شیعر، بابزانین تاچەند خزمەتی بەنەتەوەی كورد كردووە؟

- زیاتر لەدەساڵە بەوە گەیشتووم کە وشە، شیعرو گۆرانی زیاتر لەهەر شۆڕشگێڕێك‌و هەر شۆڕشێك خزمەتیان بەنەتەوەیی کورد کردووە، شیعر رابردووی ئێمەی پاراستووە، بواریان رەخساندووە بۆ لێکۆڵینەوە لەو رابردووەی کە بوومانە، ئەگەر (توحفەی مزەفەریە) چاولێبکەیت کەهێمن کۆیکردۆتەوە، ئۆسکارمان نووسیوویەتی گەریدەیەك بووە کە هاتۆتە شاری مهابادو کابرایەکی بەناوی(حەمەی بەیتان) دیوەو، ئەو بەیتانەی بۆ وتووە ئەو لەسەرگرامەفۆن تەسجیلیکردووە، وەختی خۆی قاسملۆ لە مۆزەخانەی بەرلین ئەو گرامافۆنە دەدۆزێتەوەو نوسخەیەکی دەدات بهەێمنی کەلەسەر لەنوێ دایدەرژێتەوەو دەینووسێتەوە، ئۆسکارمان وەك مێژووناسێك دوای دنیای خۆی کەوتووە کە لێکۆڵینەوە دەکات، بۆنموونە چیرۆکی زەمبیل فرۆشی لێکدەداتەوە بیر لەو کەرەسانەدەکاتەوە کە ئەو دەم کورد بەکاریهێناوە بیر لەو چەکانە دەکاتەوەکە شەری پێکردووە، بیر لەو کلتورەو هەڵسوکەوتە کۆمەڵایەتیە دەکاتەوە کە ئەو دەم بووە، لەوە دەکولێتەوە کە ژن سالاری لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا بوونی هەبووە، زمانەکەمان بەشی زۆری شیعرو بەیت‌و باوەو لەوەدا زۆر دەوڵەمەندین تەنها لەفەرهەنگی کورددا قسەی نەستەق زۆرە، شیعر زیاتر لەهەر تۆبخانەیەك زیاتر لەهەر شۆڕشگێڕێك، زیاتر لەهەر شۆڕشێك خزمەتی بەکورد کردووە تائەمڕۆ.

شەبەق چیرۆك‌و پەخشانیش دەنووسێت

★ وەك گۆران دەڵێت" ئەو خەیاڵەی پێی مەستم

بۆم ناخرێته چوارچێوەی هەڵبەستم"

شەبەقیش ڕەنگەلەو ڕوانگەیەی کە هەندێ خەیاڵ مەستی کردبێت، بەڵام نەیتوانیبێت لەچوارچێوەی شیعرێکدا دایبڕێژێت ئایا ئەو خەیاڵاتانەی هەندێجار هەتبووە نەتتوانیوە بیخەیتە قاڵبی شیعرەوە، بۆیە لەقاڵبی پەخشان یان چیرۆکدا دەرتبڕیوە؟

- ڕەنگە هەر من واتەبم، پێموایە زۆر لەشاعیران یان هونەرمەندا هەروان، جاری وایە لەگەڵ واقعێك ڕووبەڕوو دەبن، پێموایە ئەو واقیعە گەورەتر لەوەی بچێتە چوارچێوەی شیعرەوە، پەخشان مەودایەکی گەورەترە لەشیعر، بیرمە کە یەکەمجار کەسێکم خۆشویست نەمتوانی شیعری بۆ بنووسم، نەمتوانی نامەشی بۆ بنووسمو دوو قسەشی لەگەڵ بکەم بەس پەخشانێکم بۆ نووسی.

⋆ لەچیدا بلاّوتکردەوە؟

- لە هیچ شوێنێك، ئێستا دوورە!

⋆لەکۆیە!؟

- ئەو پەخشانە لای خوشکێکمە لەمهاباد بلاّوم نەکردۆتەوە.

⋆ دەقێکی ئەدەبیت هەیە بەناو سێ وێنە، پێکهاتووە لەبەهار، زیندان، گوڵدان، لەیەك کاتدا چیرۆك ئامێزەو پەخشان ئامێزیشە، کامیانە؟

- پەخشـــانە، بـــەڵام بـــۆنی چـــیرۆکی لێـــدێت، وێنـــەی بەهارەکـــەیان خوێندکارێکی کچ لـەناو پۆلـدا داڕشـتنێك دەخوێنێتـەوە لـەبارەی بـەهارەوە دەڵێت بەهار دەبێت چاوەکانی شین بێت وەکو شیرکۆی برام، بزەی هەمیشە لەسـەر لێوەبێـت وەکـو سـەوزی فرۆشـەکەی ئـەو بەسـەر شـەقام، دەبێـت پرچەکانی زەردبن وەکو پرچەکانی پورە کوبرام، بەڵام بەهار وەکو شیرکۆی بـرام پریشـکی خۆمپـارەی بەرنەکـەوتووە، وەکـو سـەوزی فرۆشـەکەی ئـەو بەرشـەقام، رەنجی فـەقیریو هـەژاری کـۆمی نـەکردووە، وەکـو پـورە کـوبرام دەسـتی وەبـەر پارچـەی چـنین نەکـەوتووە. لێـرەدا دوو شـتی دژ بەیـەك دەبینـی رەشو سـپی، ناحـەزو جـوان کـە ئـەو دژیاتیـە کـە مـن بـیری لێدەکەمـەوە، مـن ئـەو ئازارانـەم دیـوە بەچاوی خـۆم، دوور لەیـەکتر، بـەڵام لێـرەدا کۆمەکردۆتـەوە بۆتـە پەخشانە شـیعرە وەختـی خـۆی نـەمتوانیوە بیکەمە شیعر دیارە ئەوانە بۆمن گەورەتربوون لەشیعر، سەرەنجام خۆیان لەوێـدا بینوەتـەوە، لە(گوڵـدان)دا ویسـتومە وێنـەی جـوانی دنیـای منـداڵ بنەخشێنم کە منداڵ چ دنیایەکی جوانی هەیە، دنیایەکی پاكو مەعسومی هەیـە، ئـەو دنیایـە بەبێـدنگی بەجوانیەکـەی خۆیـەوە بانگمـان دەکـات کەئێمەش وەکو ئەوان بین، خۆزگە ئێمە لەمنداڵان شت فێربووینایە.

⋆ چیرۆکە پەخشانی گوڵدانت لەچ سەردەمێكو چ کاتێکدا نووسی چی پاڵی پێوەنایت ئەو جوانیەمان بەمجۆرە بۆ بەیان بکەیت؟

- دیارە گوڵدانم درەنـگ نووسـیووە، بـەڵام رووداوەکـەیم زوتـر بینیـووە، سـاڵی(1981) ئـەوەم دیـوە لەشـارەکەی خۆمـان، مهابـاد مـاوەی یـەك مـانگ

بەرتۆپخانــە کــەوت، ئێمــە لەناوشــاردا بــووین وەك خــەڵك، بــەڵام دەوڵــەت بەتۆپ لەشارەکەی دەدا، بـەتۆپی تـانگ لـە کوچـەو لەکۆڵانـەکان لەخـەڵکیان دەدا، بەچـاوی خـۆم دیومــە کــە دوومنــداڵ قاوانــە فیشــەکی گــەورەیان هێناوەتەوە، پێیان هەڵنەگیراوە داوای یارمەتیان لەخەڵکی دیکـەش کـردووە، لێیان پرسیوە چـی لێدەکـەن وتویانـە دەیکەینـە گوڵـدان، دیکتاتۆرێـك ئـەوە وەك کەرەسەی شـەر بـەکاردەهێنێت بـۆ کوشـتن‌و وێرانکـردن، بـەڵام منـداڵ بەدنیای خۆیەوە تێمان دەگەیەنێت کـەدەکرێت ئـەوە ئینجانەیـەك بێـت بـۆ گوڵێکی جوان، بۆیە دەڵێم خۆزگە ئێمە لەمنداڵەوە شت فێربووینایە.

★ ئەی باکگراوندی پشت کورتە چیرۆکی مامەی نەفتین چییە؟

- مامەی نەفتین خەڵکی گەرەك‌و کوچـەی ئێمـە بـوو، بەمنـداڵی زۆرجـار دیتومە هەستم بۆی بزواوە وەکـو منـداڵێك دیومـە لـەناو بـەفرو سـەغڵەت‌و نارەحەتیدا کەچۆن ئـەو چـەلەنگە نەوتانـە هەڵـدەگرێت‌و بەچـەند رەنـج‌و زەحمەتێك کاردەکات، دیومـە کەمنـداڵ لێـی ترسـاوە، ئەوەنـدە رەنجـی کـاری تاقەت پـڕوکێن بەروویـەوە دیـاربوو، کەدەم‌وچـاوی ئاڵۆسـکاوە، لەحاڵەتێکـدا دڵێکی گەورەو پاك‌و جوان‌و بەرینی هەبووە.

★ وەك تەکنیك‌و ناوەرۆك کاریگەری چ چیرۆك نووسێکی ئەو سەردەمەت لەسەربووە؟

- زۆرتـر دەتوانم بڵێم مەکسیم گـۆرگی، دەتـوانم بڵـێم هـەموو شـتەکانیم خوێندۆتەوە، زۆر زۆر شـەیدای مەکسـم گـۆرگی بـووم، ئێسـتاش هەوڵـدەدەم

چیرۆكی كورتی مەكسیم گۆرگی پەیدابكەمو بیكەم بەكوردی، خوێندنـەوەی ئەو چیرۆكانە ئەو مەودایەی بۆ خولقانـدم كـەبیر لـەواقیع بكەمـەوە، واقیـع لەهـــەموو شـــتێك گـــەورەترە ئەگەرئینســـان بتوانێـــت وەكـــو خـــۆی بینەخشێنێتەوە، دیارە مەبەستم بەهەستی خۆی، چونكە ناتوانیـت واقیـع وەكو خۆی دروستبكەیتەوە هەمیشە هەستی خۆتی تێكـەڵ دەكـەیت، چـەند لەواقیع نزیك بینەوە ئەوەندە لەشاكار نزیكدەبینەوە.

★ بەپێی ئەو چەند ساڵەی لـەوڵاتی نـەرویج دەژیـت تاچـەند ئاگاداری ئەدەبیاتی نەرویجیت ئایا هیچ كاریگەریەكی لەسەرت بەجێهێشتووە؟

- نـــەرویج دووكەڵەنووســـەریان هەیـــە كەلەمێـــژوودا زۆر بـــەناوبانگن یـەكێكیان لەبەرئـەوەی زمـانی نـەرویجی دەوڵەمەنـدكردووە بـەناوی(كلنت هامنسۆن) لەژیانی خۆیدا دەبێتە فاشست، دەبێتە دۆستی هیتلەر بـەو حاڵـە شـەوە خـەڵك بەئەمـەك بـووە دەرهـەقی شـتی خۆشـی نووسـیووە هێنـدەی زمانەكـەیانی دەوڵەمەنـدكردووە ئـەوان نـاتوانن حاشـای لێبكـەن، لەباوەشـی خۆیاندا وەكو نووسەرێكی گەورە پاراستویانە.

یەكێكی تر لەو نووسەرانە دەتوانم بڵێم نـەك هـەربۆ نـەرویج، بـەڵكو بـۆ دنیا گرنگە، هنریك ئەپسنە، بەشكسپیری ئەسكەندنافیاو نـەرویج ناسـراوە، ئەپسن پێش شـەری جیهـانی یەكـەم ژیـاوە شـەری جیهـانی نـەدیووە، دنیـای نـوێو سـەدەی بیسـتەمی بەچـاوی خـۆی نـەدیووە، مۆدێرنـەو فێمێزمـی نـەدیوە، دنیـای پێشـكەوتوو خـەباتی ژنـانی نـەدیوە، پـێش ئـەوەی خـەڵك هۆشـیاربنەوە هەسـتی بـەژن كـردووە، چیرۆكێكی هەیـە ئـەو چیرۆكەی وا

ئەپسـنی بـەناوبانگکرد، لەوچـیرۆکەدا وەك نووسـەرێك قسـەناکات وەك فەیلەسوفێك قسەدەکات، لەو رۆژەوە یاخیبوونی ژن لـەو چیرۆکەدا لەلایـەن ئەپسنەوە دەسـتپێدەکات، سـەبارەت بەکاریگـەریش مـن کۆمـەڵی چیرۆکی نەرویجیم داناوە، وەریانگێڕمە سەر زمانی کوردی.

٭ بەوپێیەی رشتەی ئیستاتیکات لەکلتوردا خوێندووە، تاچەند کلتـوری کوردی خاوەنی ئێستاتیکایە؟

- کلتوری کوردی زۆری تێدایە، ئێمە رۆژهەلاتمان هەیە هیچ حەقیقەتێك لەرۆژ گەورەترنییە، ئێمە لێرە رەنگەکان بەجوانی دەبینین لەئەسکەندنافیا ئـەو رەنگانـە وانـابینی، خـەڵك فێـری رەنگـی چـڵکن بـووە، یـەکێك لـەو رەخنانەی کەمن لهەونەرمەندانی ئـەویّ هـەم بـوو وەکو ئەنـدام لـەکانوونی وێنەکێشانی ئەو شارانەدا هەم بـوو، هـەموویان رەنگـی خۆڵەمێشـیو رەنگـی شینی تۆخو رەنگێکی بنەوشەی تێکەڵ بەرەش بەکاردهەێنن، ئەوانە رەنگـی قورسن رەنگی خـەمن، رەنگـی تـەماوین، دەیـانوت ئـەو رەنگانـە زۆر جوانـە، چونکە ئێمە هەر ئەو رەنگانـە دەیبیـنین، دواتـر بـۆم دەرکـەوت ئـەوان وەك ئێمە رۆژیان وەکو حەقیقەتێکی گەورە نەدیووە، کارتێکردنی ئەو ئاوهەوایە کـە تیایـدا گـەورەبوون، رەنگدانـەوەی کارەکانیانـە، وەختێـك مـن وێنەیـەکم دەکێشا لەناو سەد تابلۆی تردا دیاربوو.

ئەو شاعیرەی بووە بەوێنەکێش

شەبەق کاتێك لەولاَتی ئاوارەییو غەریبی جۆرێك لەئارامیو نیشتەجێی بەخۆیەوە دیت دەستیدایەوە وێنەکێشان وەکو خۆی دەلێیت

" ئێتر کە هەستم بەئاسایش کردو زانیم ئیتر ئەوە مالێكو جێگاو رێگایەك هەیە، زیاتر لەوەی ئاوربدەوە لەشیعر ئاوڕمدایەوە لەوێنەکێشان، لەنەرویج لەچوار پێنج پێشانگادا بەشداریمکردووە، پێشانگایەکم لەشارەکەی خۆمان لەکتێبخانەی گشتی کردەوە کە لەماوەی مانگێکدا زیاتر لە(60) هەزار کەس سەردانیکرد، دەفتەرێکم دانابوو بەزمانی فارسیو کوردی و عەرەبی و نەرویجی، ئەو دەفتەرم هەلگرتووە، وەك یادگاریەکی جوان، سێ پێشانگام بەتەنیا کردۆتەوە، لەسێ پێشانگای هاوبەشدا لەگەلّ خەلکی تر بەشداریمکردووە، تابلۆیەکم کێشا لەزانکۆی خۆمان لەناو پەنجا خوێندکاردا دیارە ئەوان مامۆستای قوتابخانەش بوون، هەمووشیان نەرویجی بوون، بێجگە لەمنو کوڕێکی چینیو کچێکی ڤێتنامی لەناو ئەواندا من یەکەم بووم لەسالّی(2006)دا، دیارە ئەوان زۆر لەمن بەتواناتر بوون، چونکە کلتورو مێژووی ولاَتەکەی خۆیان دەناسی، من کارێکم کردبوو یەکێك لەمامۆستاکانمان زۆر سوپاسکردم وتی:" تۆ پۆلەکەی ئێمەت بردە، ئاستێکی دیکە" من کارێکم کردبوو بەبێ ئاگای خۆم نزیکبوو لەکاری وێنەکێشی ناوداری نەرویجی ئیدوارد مونگ، لەنزیك ئەو شارەی کەمن

لێیـدەژیم ماڵەکـەی بۆتـە مۆزەخانـە، ئیـدوارد مـونگ لەگـەڵ دووکەڵـە نووسـەری ئـەوروپای بـۆ خۆیـان ڕێبازێکیـان دانـا، ئـەو دوو کەسـە یەکێکیان(ونستۆن وانگۆگ) یـەکێکیان(گوگن)ە ئـەو سـێ کەسـە لەراسـتییدا کۆتاییان هێنا بە هەموو ڕەوتە کلاسیکیە کۆنەکان، ڕەوتێکی تازەی گرنگیان لەوێنـە کێشـان لـەدنیادا دانـا، لـەدەرەوە پێیـدەڵێن ئـیکس برۆشـۆنیزم واتـا دەرخستنی دەروونی خۆت، بەڵام ئیدواردو هاوڕێکانی وێنەکێشانیان هێنایە دەروونـی خۆیـان بۆنموونـە هـاتووە خۆشەویسـتی، تـەلاق، جـودایی، گریـان، حەسودی، نەخۆشی کێشاوە، بـەبێ ئـەوەی شـەرم بکـات هـاتووە نـاخی خـۆی دەرخستووە، منیش پێش ئەوەی لەو ڕێبازە بگەم ئـەو کـارەم ئەنجامـدا، مـن لەخۆم نەدەگەیشتم، بەڵام مامۆستاکان لەمن دەگەیشتن.

★ لەکۆتاییدا چ تێبینیەکت یا پێشنیارێکت لەسەر ئەدەبیاتی ئێستا هەیە؟

- بەداخـەوە وەك تـۆش بـۆت دەرکـەوت زۆر دوورکەتومەتـەوە لەوجـەوە ئەدەبیەی لەکوردستانی خۆماندا هەیە، بەڵام من گەشەیەکی یەکجار بـەرین دەبیـنم چ لەنووسـینو چ لەئـەدەبیات، شـتێك چـونکە ئێسـتا ئێمـە لەناوەندیداین بەچاکی نایبینین.

نمونەی شیعرەکانی
حسێن شەبەق

نوگرۆ سەلمان

لـــەنـــاو غـــوبـــارو رملـی بـــیـــابـــانـــدا
ئەوەتا هـەراشێـکی سـەروپـۆتـراك حەشــــار
ئەوەتــا دووەم خاڵی رەشــی مـێـژووی عەرەب
ئەوەتــا دووهــەم هەرا، دووهەم غـاری غوبــار

لێرە لەسێ کوچکەی کەعبەو بەغداو بـــەعسا
ئـــاسمـــان ئـارەقی شەرمی لەتەوێـڵی دەســرێ
لێــــرە بـوونەوەر دەڕۆن، دەفـڕن، دەخـۆشــن
لێـــرە خاك دەنك دەنــــك لەخـۆی بـزر دەبـێ

لـێـرە لەخەڵـۆەتی خـاکی قرخـاوی غـوبـارا
ژیـنـتـان لـەتـەلیـسمـی ئـایـەتـی ئـەنفال دایە
لـەسـنـــووری ئـومـەتی هەڵبـژاردنی خـــودا
کـــوردســـتـــانـێـك بـەزیندوویی لەچاڵ دایــە

ئـــێـــرە وڵاتــی ســامو ســکووتو تـرســتــانـــە
ئێرە سێگوشــەی مەکـکەو بەغداو بەعسێکانە
ئێرە پڕخوفترین حەقیقەتی بێڕەحمی عەرەبو
رازی گــۆری بـــەکــۆمــەڵـی نـوگرۆ سەلمانــە؟

شەبەق- نورویژ
2008/6/5

یاری جاران کوان؟

وەفـــاداران، وەفــاداران، وەفـــاداران، كـــوان؟
یـاری جـاران، یـاری جـاران، یاری جاران، كوان؟

عـاشقانی نێو تەلاّنو سـەخـرە سـاران، كـوان؟
دڵ پـەرەستی، گوڵ پـەرەستی، سەوزەزاران، كوان؟

ئـەو دلاّنـەی كەهێلانـەی عیـشقی شـیریـن بـوون
ئـەو گولاّنەی كەپەیمانەی جـەرگی خوێـنـین بوون

وەی لـەڕاو و، وەی لـەداو و ، وەی لەچـاوی مـن
شـــەونـخـوونـیو بـیـرەوەری ئـالـۆزاوی مـن

وەفـــاداران، یــــاری جـــاران، یـــادگـــاری زوو
لـــەدووریـتـان، دڵـی شـەیدام، ئاوری تـێـبـەربـوو

بۆتێ -1639

بۆ هەواران دێمەوە

شەوی ئەنگوستە چاو دەبڕم
بەربەیانی دێمەوە
خۆ لەعیشقی شەم دەدەم
بۆ ژوانی دێمەوە

ترپەی دڵی ئەم شۆڕشەم
شەو لەسوێ یان دێمەوە
گڕ لەشەو گار بەردەدەم
بەگڕ باران دێمەوە

لەسەر لووتکەی بەرزی هیوام
ڕۆژو شەو دەشنێمەوە
بۆ ئەوینێک سەر دەدەم
وەک هەزاران دێمەوە

وەک هەزاران ئارەزووم
دەچمە گیانی تازەوە
دەبمە تۆوی شینی بەهار
بۆ هەواران دێمەوە

چاو بەچاوام چا دەکەم
رووح بەگیانا دادەکەم
وەك شەماڵی خەم رەوێن
بۆ بێساران دێمەوە

رێ! بەمن رێ یە
شاخ! بەو دەمی من دەژی
باوەشی دەشت بۆ منە
بۆ چەمشاران دێمەوە

★ ★ ★

ساوەرن بیگرنەوە
هەرچی رێگەو رێچەیە
ساوەرن بێسڕنەوە
هەر کوێ شوێن پێی من هەیە

من دڵی شاری سنەم
شاخی هەورامانی چڕ
شانو باهۆی پاوەمە
مێشکی کوردستانی پڕ

★ ★ ★

ساوەرن بی بڕنەوە

چییەی ناو مەیدانی کار
ئیعدامی کەن یەک بەیەک
دەنگو باسو خەڵکی شار

گڕو ئاورینگی راسانم
لەکوورەو کانو کارگا
چی لەدەریا دەکەن؟!
هەمیسان هاکا تۆفان کا!

★ ★ ★

رێ مەدەن دەنگ بێتە دەر
رێ مەدەن باس بێتەوە
رێ مەدەن سامی شەو بشکێ
ئاوری گیان هەستێتەوە

رێ مەدەن پێ خوستانی شار
کۆڕو کۆمەڵ سازبکەن
بێ بەهاواری یەکگری
راستەقینە باس بکەن

چی لەتواناتان هەیە؛
رێکی خەن ئامادەو تەیار

تەك تەكی ئەو خەڵكە بگرن
بێ بەزیندان دێو شار

★ ★ ★

ئەو گڕەی وا لەسەرما بوو
دێتو گڕ دەگرێتەوە
شارو گوندی کوردەواری
پڕبەپڕ دەگرێتەوە

هەر قەترە خوێنێکم
ئاڵای باڵایەکی بەرزە
هەر دڵەوا لەڕێ دایەو
هەر رابەرە وا دێتەوە

رازی گەورەی سەردەمم
تا بکوترێ ئەم سەرەم
زەبری قیناوی ترە
جەنگاوەری کۆمەڵەم

زرگوێز -1372